Den Haag

Notitie Bewonersparticipatie

Structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040

MEI 2022

Zuidwest op z'n best!

Inhoudsopgave

Vooraf 5

Leeswijzer 6

Vertrekpunten en inrichting van het participatieproces 6

Inbreng van ideeën wensen en voorkeuren tijdens participatie 10

Ideeënbus en ingekomen brieven 15

Gesprek met leerlingenraad Zuidwest college 16

Conclusies en aanbevelingen en vervolgstappen 16

Bijlage I: Uitnodiging informatiebijeenkomsten structuurvisie Den Haag Zuidwest 19

Bijlage II: Verslagen participatie september 2021 19

Bijlage III: Verslagen participatie workshopsessies oktober 2021 19

Bijlage IV: Verslagen participatie november 2021 19

Bijlage V: Diapresentatie en informatiepanelen bouwstenen structuurvisie Den Haag Zuidwest november 2021 19

Bijlage VI: Resultaten gesprek met leerlingenraad Zuidwestcollege, 18 januari 2022 19

Vooraf

Voor Den Haag Zuidwest is een langjarige intensieve aanpak nodig met als doel om met Zuidwest in ieder opzicht over twintig jaar op het Haags gemiddelde van levensstandaard (economisch, sociaal, cultureel) te komen. Vanuit een integrale toekomstvisie is een brede aanpak ontwikkeld. Onderdeel van deze toekomstbenadering voor Zuidwest is de totstandkoming van een structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040. Een ruimtelijk-planologische vertaling van de toekomstvisie voor Den Haag Zuidwest. In de structuurvisie is geformuleerd wat ruimtelijk nodig is om bovengenoemd doel voor Den Haag Zuidwest te bereiken. De structuurvisie richt zich op de fysieke leefomgeving van Den Haag Zuidwest: gebouwen, winkels, wegen, straten, pleinen, parken, sloten, groen, lucht, de grond, etc. Ofwel, datgene wat je ziet, ruikt en kan aanraken.

Leeswijzer

Voor u ligt de notitie waarin de inspanningen zijn beschreven op het gebied van bewonersparticipatie voor de totstandkoming van de structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040. In deze notitie wordt gesproken over een structuurvisie in plaats van over een gebiedsvisie, omdat de aanduiding structuurvisie ook tijdens de participatie is gebruikt.

Doel van de bewonersparticipatie is geweest om participanten inbreng te laten geven op de structuurvisie voor Den Haag Zuidwest. Zodoende zijn belangen gepeild, nieuwe ideeën en andere perspectieven ingebracht en is het draagvlak voor verschillende doelen en ambities verkend en de kwaliteit van de structuurvisie verbeterd.

In de notitie is in eerste instantie uiteengezet hoe het participatieproces is ingericht. Vervolgens is een weergave gegeven van wat de opbrengst van de participatie is, evenals een inhoudelijke reactie, zoals de wijze waarop de opbrengst waar mogelijk is verwerkt in de structuurvisie of op een andere manier een vervolg krijgt. Tot slot worden de vervolgstappen uiteengezet, conclusies gegeven en aanbevelingen gedaan om de participatie bij en communicatie over de fysiek-ruimtelijke ontwikkeling van Den Haag Zuidwest verder te versterken.

Vertrekpunten en inrichting van het participatieproces

Participatieverordening 2012

Belangrijk vertrekpunt voor de inrichting van het participatieproces is vanzelfsprekend de inspraak- en participatieverordening 2012 van de gemeente Den Haag. De structuurvisie is een visiedocument waarin denk- en streefbeelden richting 2040 worden gegeven. Bij een dergelijk visiedocument past gebruikmaking of inzet van de participatietrede 'raadplegen':

'het gelegenheid geven aan belanghebbenden en/of belangstellenden om ideeën, wensen en meningen naar voren te brengen of voorkeuren aan te geven die bij de beleidsvorming worden betrokken'.

In de verordening is bovendien opgenomen dat indien het participatieproces het karakter heeft van raadplegen dan geeft het bestuursorgaan een inhoudelijke reactie op de geleverde inbreng. Deze inhoudelijke reactie treft u aan in onderhavige notitie over de bewonersparticipatie.

Deze notitie is een weergave van de bewonersparticipatie. Andere overheden zoals de Provincie Zuid-Holland, de buurgemeenten Westland en Rijswijk, het Hoogheemraadschap Delfland en instanties als de GGD, woningcorporaties die actief zijn in Zuidwest, de AVN, de Omgevingsdienst Haaglanden, MRDH, mobiliteits- en vervoerspartijen zoals de HTM zijn apart benaderd door de gemeente Den Haag om hun inbreng en reactie te geven op de verschillende onderdelen van de structuurvisie.

Recente bewonersparticipatie

In 2020 en in 2021 is voor de totstandkoming van meerdere ruimtelijke plannen gericht op Den Haag Zuidwest op verschillende momenten bewonersparticipatie georganiseerd. Daarbij moet gedacht worden aan participatie voor de wijkagenda's Moerwijk en Bouwlust/Vrederust, de gebiedsagenda De Uithof, de gebiedsagenda Morgenstond, het gebiedspaspoort Zichtenburg-Kerketuinen-Dekkershoek (ZKD), net als de participatie ten behoeve van de gebiedsontwikkeling van de buurten Dreven, Gaarden en Zichten en voor De Venen. Een indruk van het bereik van deze participatietrajecten is als volgt:

- In 2020 zijn met zeventien partners/stakeholders in de wijk Morgenstond (de winkelstraatmanager Leyweg, HTM, de woningcorporaties

Staedion en Haagwonen, projectontwikkelaars, zorginstellingen, scholen, Theater en cultuuranker Dakota, etc.) digitale gesprekken gevoerd voor de gebiedsagenda Morgenstond over de toekomst van de wijk.

- In 2021 is een huis-aan-huis brief in Morgenstond verspreid waarin bewoners is gevraagd voor de gebiedsagenda een online-enquête in te vullen met vragen en stellingen over de toekomst van de wijk Morgenstond. In totaal hebben 438 bewoners deze vragenlijst ingevuld.
- In het kader van de gebiedsagenda Morgenstond hebben leerlingen uit de bovenbouw van vier basisscholen in de wijk via een kleurplaat hun ideeën voor de wijk gegeven. Scholen die hebben meegedaan waren de Tamarschool, De Drentse Hoek, De Nutsschool en De Haagse Beek. Maar liefst 146 leerlingen hebben de kleurplaat ingevuld.
- Voor de totstandkoming van het gebiedspaspoort ZKD hebben in 2020 en 2021 circa 100 belanghebbenden (vnl. ondernemers) via straatbijeenkomsten en digitale sessies meegedacht over de toekomst van het bedrijventerrein.
- In het kader van de wijkagenda Bouwlust/Vrederust is begin 2021 een bewonersenquête onder 7600 huishoudens in Bouwlust verspreid met een respons van 997 ingevulde enquêtes. In totaal zijn er 1200 mensen bereikt tijdens het participatietraject.
- Voor de mobiliteit in Den Haag Zuidwest is eind 2021 een participatietraject georganiseerd in samenwerking met studenten van de TU Delft en de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Hiervoor hebben enquête momenten 'op straat' plaatsgevonden in Moerwijk en in het winkelcentrum Leyweg. Ook zijn er twee bijeenkomsten met stakeholders geweest in Theater Dakota met bewoners, belangenverenigingen, de HTM en de woningcorporaties.

Als gevolg van de coronamaatregelen per maart 2020 zijn veel van deze participatietrajecten, of onderdelen ervan, digitaal of via schriftelijke enquêtes georganiseerd. De inzet van deze middelen heeft, zoals hierboven duidelijk is gemaakt, een grote respons opgeleverd. Er is naar eigen waarneming en inschatting bovendien een breed en divers bereik gerealiseerd. De opbrengsten van mede deze reeds doorlopen participatietrajecten en de schat aan informatie vormden vanzelfsprekend een inhoudelijk vertrekpunt voor de bewonersparticipatie voor de structuurvisie Den Haag Zuidwest en de daarvoor getroffen voorbereidingen. Ze gaven bijvoorbeeld via de wijkagenda een goed inzicht op hoe de mate van leefbaarheid van hun wijk op dit moment door bewoners van Bouwlust wordt ervaren. Net als de behoefte aan meer woningdifferentiatie in de wijk Morgenstond via de gebiedsagenda.

Met de versoepelingen van de coronamaatregelen in het najaar van 2021 in het vooruitzicht, is in het zomerreces besloten om, met inachtneming van alle geldende voorschriften, fysieke participatiebijeenkomsten voor de structuurvisie te organiseren. Gemeend is om voor de structuurvisie niet opnieuw digitale of schriftelijke participatiemiddelen te willen inzetten, maar daadwerkelijk in fysiek gesprek te willen komen met bewoners over de toekomst van hun wijk. Een voor veel bewoners abstract onderwerp als een structuurvisie vraagt bovendien om het kunnen bieden van een toepasselijke mondelinge context of een beleidsachtergrond bij vragen die leven. Wanneer nodig in een 1-op-1 gesprek. Maar ook het kunnen signaleren en direct bespreekbaar maken van gevoelens en emoties die bestaan onder bewoners over hun wijk is een positieve bijkomstigheid van een fysiek samenzijn. Vanwege het hoofdzakelijk plenaire karakter van de bijeenkomsten konden bewoners ook leren van de vragen van hun buurtgenoten, zonder als bewoner per se zelf een mening te hoeven hebben, of daarop doorvragen. Zo is met de participatiebijeenkomsten ook bijgedragen aan burgerschapsvorming (actief meedoen aan de samenleving en betrokkenheid tonen) en het helpen ontwikkelen van maatschappelijke competenties. Samen met de geboden kennis en duiding zijn bewoners mogelijk bij volgende participatietrajecten in Zuidwest opnieuw bereid om deel te nemen.

Gebiedsindeling

Voor de participatie is het omvangrijke gebied Zuidwest - omwille van herkenbaarheid en betrokkenheid voor en van bewoners, ondernemers en instellingen - in drie gebieden verdeeld: Moerwijk inclusief het aangrenzende Zuiderpark, Morgenstond inclusief - ook hier - het aangrenzende Zuiderpark en Bouwlust/Vrederust inclusief de aangrenzende Uithof. Zie ook onderstaande kaart

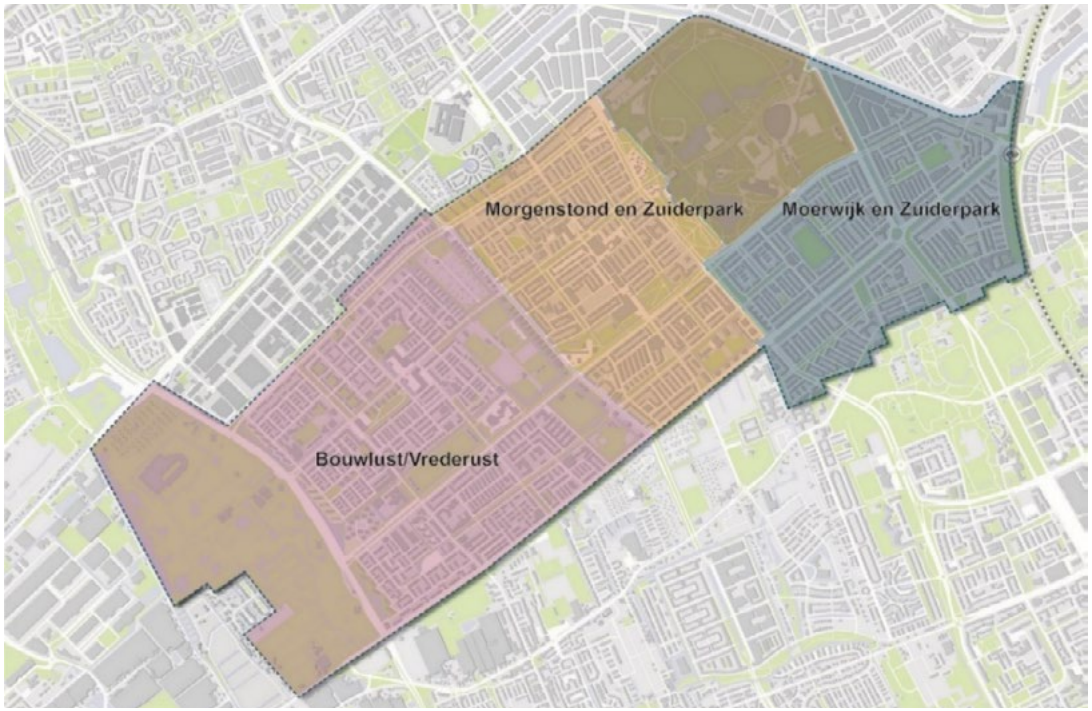

waarop de drie gebiedsdelen in Zuidwest zijn weergegeven waarop de bewonersparticipatie is gericht.

Voor elk gebied afzonderlijk zijn in het najaar van 2021 drie bijeenkomsten georganiseerd: één in september, één in oktober en één in november. Vanwege een grote belangstelling (groter dan het maximaal aantal toegestane deelnemers) is in september een extra bijeenkomst georganiseerd. In totaal zijn tien bijeenkomsten gehouden. De bijeenkomsten waren bedoeld voor bewoners, maar ook ondernemers, instellingen en stakeholders in Zuidwest. Denk aan huisartsen, winkeliers, welzijnswerkers, cultureel ondernemers, directies van scholen, medewerkers van de verschillende woningcorporaties.

Bewoners, ondernemers en instellingen in Zuidwest ontvingen eind augustus 2021 een uitnodigingsbrief om deel te nemen aan de participatiebijeenkomsten voor hun wijk of deelgebied. Centraal in de uitnodiging stond de vraag: 'Wat moet er gebeuren om ervoor te zorgen dat Den Haag Zuidwest in de toekomst een fijne plek is om te wonen, te leven en te werken?'
De uitnodigingsbrief was voorzien van een bijlage waarin is toegelicht wat een structuurvisie is, informatie over Zuidwest nu en de opgaven voor de toekomst. Ook is uitgelegd welke aanvullende onderzoeken worden verricht voor de structuurvisie, zoals een Milieueffectrapportage (MER) en een cultuurhistorisch onderzoek. De brieven zijn huis-aan-huis onder alle adressen in Zuidwest verspreid. Aanvullend zijn alle bij de gemeente bekende stakeholders in Zuidwest per e-mail benaderd en uitgenodigd voor de bijeenkomsten. Zo hebben ook de leden van de Partnerraad Zuidwest een uitnodiging ontvangen. Geïnteresseerde bewoners, ondernemers en vertegenwoordigers konden zich desgewenst ook als deelnemer aanmelden voor een bijeenkomst van een deelgebied en wijk waar ze zelf niet woonachtig of werkzaam zijn. Hoewel de bijeenkomsten waren georganiseerd per deelgebied, is tijdens elke bijeenkomst het schaalniveau van geheel Zuidwest nadrukkelijk in ogenschouw genomen. De uitnodigingsbrief is als bijlage bij deze notitie gevoegd.

Inrichting van de participatiebijeenkomsten

Voor de bijeenkomsten zijn verschillende communicatievormen gebruikt die passen bij het doel en de opzet van de bijeenkomsten. In de eerste serie bijeenkomsten in september, die vooral een inventariserend en informerend karakter hadden, is gebruik gemaakt van verschillende interactievormen zoals stellingen, de digitale tool Mentimeter en aan het einde van de bijeenkomst de presentatie en toelichting van een samenvattend beeldverslag. Via een ideeënbus is aan deelnemers bij het verlaten van de bijeenkomsten de mogelijkheid geboden om op een briefje

('Wat wilt u nog kwijt? Laat het ons weten via de ideeënbus!') nog een bericht aan de gemeente achter te laten. In de tweede serie bijeenkomsten in oktober, waar verdieping op verschillende thema's centraal stond, is per thema van de structuurvisie aan de slag gegaan in werkgroepen. De werkgroep thema's waren wonen en leefomgeving, openbare ruimte en groen, mobiliteit, voorzieningen en de leefbaarheidseffectrapportage (LER). In de derde reeks bijeenkomsten in november, waarin werd teruggekeken op de vorige reeksen bijeenkomsten en de opbrengsten daarvan (wat hebben we opgehaald en wat is daarmee gedaan?), is een panelgesprek georganiseerd met een ambtelijke vertegenwoordiging van de verschillende vakdisciplines die aan de structuurvisie werken. De avonden werden afgesloten met een informatiemarkt waar bewoners in gesprek konden met ambtenaren bij verschillende panelen. De gemeente was op alle participatieavonden met een brede vertegenwoordiging van vakdisciplines vanuit alle betrokken gemeentelijke diensten aanwezig, samen met de frontlijnmedewerkers van de stadsdeelorganisatie.

Het leidende uitgangspunt voor de bijeenkomsten was om de toekomst van de bewoners van Zuidwest centraal te stellen. Mede om die reden lag in de eerste serie van vier bijeenkomsten in september de nadruk op het bevragen en inventariseren van onderwerpen, problemen en zorgen, vraagstukken en thema's rond leefbaarheid en de fysieke woonomgeving die bewoners en ondernemers belangrijk vinden. Maar ook vragen over welke kwaliteiten en plekken in de wijk en in Zuidwest behouden moeten blijven, wat terug moet komen en wat moet worden toegevoegd stonden centraal. In deze eerste reeks plenaire bijeenkomsten zijn de deelnemers ook geïnformeerd over de stedelijke opgaven van Den Haag (onder meer de woningnood, energietransitie, mobiliteitstransitie) en brede aanpak voor Zuidwest (onder meer wegnemen sociale achterstanden, onderwijs, werkgelegenheid, woningverbetering en -differentiatie). Verder is aandacht besteed aan de reden en uitgangspunten van de structuurvisie, de onderzoeken die ook voor de structuurvisie worden verricht, de ambities en eerste gedachten van de structuurvisie, en de vervolgwijze van participeren.

In de drie bijeenkomsten in oktober is plenair teruggekoppeld wat er door bewoners aan ideeën en opmerkingen is ingebracht tijdens de eerste bijeenkomst en de wijze waarop hier een vervolg aan kan worden gegeven. Vervolgens is met de deelnemers inhoudelijk in gesprek gegaan over de verschillende thema's die bepalend zijn voor de structuurvisie: de woningbouwopgave, mobiliteit, openbare ruimte & groen en duurzaamheid en voorzieningen. Ideeën, wensen, meningen en voorkeuren zijn geïnventariseerd en in werkgroep (ca 5-10 deelnemers per gesprek) en vervolgens in plenair verband besproken. Ook is vanuit het oogmerk van de proeftuin in alle drie de deelgebieden in werkgroepverband gesproken over de Leefbaarheidseffectrapportage voor Den Haag Zuidwest (LER). De LER proeftuin voor Zuidwest werd eind september 2021, in aanloop naar de werkgroepen van oktober, geïntroduceerd aan belangstellenden via een webinar.

In de drie bijeenkomsten in november is plenair aan deelnemers teruggekoppeld hoe de input van de deelnemers in samenhang en op wijkniveau en op niveau van geheel Den Haag Zuidwest wordt meegenomen bij het verder uitwerken van de structuurvisie en de onderzoeken. Daarover is vervolgens met behulp van een panelgesprek verder in gesprek gegaan met de deelnemers.

Van iedere bijeenkomst is een uitgebreid samenvattend verslag gemaakt. Alle verslagen zijn als bijlage bij deze notitie toegevoegd. Alle bewoners die zich hebben aangemeld voor de bijeenkomsten hebben het verslag na afloop van iedere bijeenkomst via een e-mail ontvangen. Aan een enkeling is op verzoek het verslag per post toegestuurd. Op de bijeenkomsten waren helaas weinig jongeren aanwezig. Gezien het toekomstperspectief richting 2040 natuurlijk erg jammer. Om een alzijdig beeld te krijgen van de randvoorwaarden die van belang zijn voor een aantrekkelijke toekomstige woon- en leefomgeving van Zuidwest is juist ook de mening van jongeren van groot belang. Zoals hierboven genoemd is in het kader van de gebiedsagenda Morgenstond samengewerkt met een aantal basisscholen. Op 18 januari 2022 is een digitaal gesprek met de leerlingenraad van het Zuidwest College gehouden over de structuurvisie. De opbrengsten van dit gesprek zijn ook als bijlage bij deze notitie gevoegd.

Inbreng van ideeën wensen en voorkeuren tijdens participatie

Algemene indruk

De drie bijeenkomsten in Morgenstond werden gekenmerkt door veel onvrede over actuele leefbaarheidszaken in de wijk (overlast, schoon, heel en veilig). Daarnaast werd aandacht gevraagd voor oudere jeugd. Het gemis van een HAVO/VWO-school kwam naar voren als noodzaak. Bewoners uiten hun zorgen over de mate van verdichting en de effecten ervan op de leefbaarheid, net als de huisvesting van meer zorgdoelgroepen. Tijdens alle avonden in Morgenstond is er aandacht gevraagd voor de overlast van parkeerders van buiten de wijk, het verbeteren van de verkeersveiligheid in de wijk, met name bij het oversteken van de grote doorgaande wegen, zoals de Loevesteinlaan en de Hengelolaan, voor kinderen en ouderen.

In Moerwijk maakt men zich veel zorgen om de kwaliteit van (ook particuliere) woningen, overbewoning, armoede, criminaliteit en de plaatsing van nog meer zorgdoelgroepen, aangewakkerd door onder meer de plannen voor het huisvesten van deze doelgroep aan de Van Ruysbroekstraat. Men heeft het gevoel dat het gros van de kwetsbare doelgroepen in Moerwijk en in Zuidwest gehuisvest worden. Saamhorigheid en het belang van kunnen ontmoeten is veelgenoemd in Moerwijk.

De avonden in Bouwlust/Vrederust gingen gepaard met veelal een kritische houding. Grotendeels ingegeven door de al concrete plannen voor Dreven, Gaarden, Zichten en voor De Venen. Aanwezige bewoners gaven aan in onzekerheid te verkeren over hun toekomst en de planvorming en bovendien gestelde uitgangspunten slecht te kunnen volgen. Zo leverden de mate van verdichting (en hoogbouw) net als het percentage toe te voegen sociale woningen vragen op (behoud van groen en privacy, hoogbouw versus leefbaarheid en anonimiteit, waarborgen van een mix van middelhoge en lage inkomens). Bewoners wilden toezeggingen over extra publieke voorzieningen (zoals ook hier een HAVO/VWO) en openbaar vervoer, voordat er gebouwd wordt.

Bewoners stelden vraagtekens bij de representativiteit (culturele diversiteit) van de deelnemers aan de bewonersavonden.

Weergave opbrengst eerste ronde gesprekken

Bij binnenkomst van de eerste ronde participatiebijeenkomsten is aan iedere deelnemer gevraagd wat hij of zij belangrijk vindt voor de toekomst van Den Haag Zuidwest en/of hun wijk. Over de drie wijken en avonden samengenomen werden leefbaarheid, veiligheid en groen het vaakst door bewoners genoemd.

Vaak genoemde onderwerpen Mentimeter peiling: wat vindt u in een of twee woorden belangrijk voor de toekomst van Zuidwest en/of uw wijk?

Moerwijk en Zuiderpark	Bouwlust/Vrederust en Uithof	Morgenstond en Zuiderpark
Leefbaarheid	Leefbaarheid	Leefbaarheid
Veiligheid	Groen	Groen
Betaalbare woningen	Veiligheid	Veiligheid
Behoud van de wijk	Leefruimte	Voorzieningen
Betere woningen		Bereikbaarheid
Saamhorigheid		Openbare ruimte

In de zaalgesprekken die vervolgens over onder meer deze onderwerpen zijn gevoerd brachten bewoners onder meer onderstaande aanvullingen in die in deze notitie van een reactie zijn voorzien:

Weergave van de inbreng	Reactie
De wijken van Zuidwest zijn in de afgelopen jaren sterk achteruitgegaan. Er is veel overlast. Een aantal onderwerpen die spelen in de wijk zoals parkeren, schoon, heel en (verkeers)veilig(heid) moeten nu worden opgelost en niet pas in 2040 als de plannen van de gemeente zijn uitgevoerd.	Voor de korte termijn is er een aanpak op veel van deze onderwerpen via de wijkagenda's. Op de middellange termijn voor Morgenstond en de Uithof via gebiedsagenda's. Voor de wijken Moerwijk en Bouwlust/Vrederust zijn vorig jaar wijkagenda's opgesteld. De gemeente start in 2022 samen met bewoners met een wijkagenda voor Morgenstond en voor het Zuiderpark. Tegelijk beoogt de structuurvisie om te voorzien in duurzame oplossingen voor overlast die nu speelt. Zoals de inzet op openbaar vervoer en deelmobiliteit om zo ook parkeerdruk en -overlast tegen te gaan.
Een groot deel van Zuidwest bestaat uit bewoners met een migratieachtergrond en sociale huurders, die zijn nauwelijks aanwezig.	De structuurvisie wordt mede inhoudelijk vormgegeven aan de hand van andere recente participatie inspanningen in Zuidwest. Ook de Agenda Ruimte voor Stad vormt nog steeds een leidraad. Onder alle adressen is huis-aan-huis en via alle bekende (digitale) buurt- en wijknetwerken in Zuidwest is een uitnodiging tot deelname verspreid. In de aanbevelingen in deze notitie is een beeld geschetst om de participatie ook te verbeteren mede om een breed en divers bereik bij participatie te realiseren. Zo moet ook gewerkt worden aan de legitimiteit die bewoners ervaren bij participatie. Ofwel, het gevoel vergroten om het recht te hebben om te spreken.
Hoe gaan verdichten en vergroenen samen? Het groen, ecologie en het groene karakter (denk ook aan de volks- en hobby- of moestuinen) moet ondanks verdichting behouden blijven en kwalitatief verbeterd worden, met meer ruimte om te spelen (verschillende typen (avontuurlijk, leeftijden)), te ontmoeten, te sporten en te bewegen en om de natuur te kunnen ervaren.	Verdichten is mogelijk onder de voorwaarde dat bij de uitwerking wordt ingezet op een kwalitatieve woonomgeving, met duidelijk afgebakende en betekenisvolle openbare ruimte, goede en betaalbare parkeeroplossingen en heldere overgangen van privé naar openbaar. In de structuurvisie is mede aan hand van door bewoners genoemde locaties aangegeven waar verdichten geen optie is. Het realiseren van een aantrekkelijke en uitnodigende groenstedelijke leefomgeving met groen behoud, versterken en verbinden is vervolgens een van de leidende principes van de structuurvisie. Dat komt tot uitdrukking in een zogenaamd ruimtelijk raamwerk van straten, wegen, lanen en singels, parken en groenstructuren. Zo betekent de in de structuurvisie voorgestelde aanpassing van een weg van 50 km/u naar 30 km/u vaak een smallere rijbaan waardoor meer ruimte voor de aanleg van groen ontstaat. Tegelijk is de weg makkelijker over te steken voor voetgangers.
Belang van behoud van sociale samenhang en kunnen ontmoeten en levendigheid, maar ook angst voor toenemende vervreemding en anonimiteit. Ook vanwege de geplande hoogbouw.	Ruimte voor ontmoeting (zitplaatsen, speelplekken, rustpunten, binnentuinen) is een van de leidende openbare ruimte ontwerpprincipes van de structuurvisie. Tegelijk is het voorzieningenprogramma voor Zuidwest gericht op het realiseren en faciliteren van ontmoeten via bijvoorbeeld cultuurlocaties zoals een bibliotheek.

Variatie in gebouwen(stijl), variatie en speels, mooie gevels, met allure en iconische waarde met ruimte voor enkele hoogteaccenten, maar niet te hoog. Behoud van kenmerkende details in wijk zoals gevelkunst.	Voor de gebiedsontwikkelingen in Zuidwest wordt door de gemeente een beeldkwaliteitsplan opgesteld. Daarin kan verbijzondering van gevelwanden en architectuur worden opgenomen als kwaliteitsnorm.
Verbeter uitleg over samenhang tussen vaststaand beleid, (stedelijke) visies en projecten (30% sociaal, visie op hoogbouw en in beleving, opgave 10.000 woningen, fasering planning)	In de conclusies en aanbevelingen van deze notitie is op dit door bewoners vaak genoemde aandachtspunt een reactie gegeven.
Een HAVO/VWO school draagt bij aan de trots van Zuidwest en kan nieuwe bewoners aantrekken.	Mede op basis van een bevolkingsprognose van Zuidwest wordt per 2029 een HAVO/VWO school voorzien in Zuidwest. Tot die tijd hebben de middelbare scholen rondom Zuidwest nog capaciteit.
Het probleem in Den Haag Zuidwest is veel complexer dan zomaar via onder meer woningen en openbare ruimte willen vernieuwen.	Er is een brede programma-aanpak voor Den Haag Zuidwest ontwikkeld waarin naast fysieke opgaven ook sociaal-maatschappelijke opgaven voor Zuidwest zijn benoemd.
Kan Zuidwest 10.000 extra woningen en dus 20.000 inwoners extra wel aan? Hoe blijft Zuidwest leefbaar? En welke voorzieningen zijn dan nodig?	De woningbouw intensiveringsopgave is een kans om in Zuidwest een ommekeer teweeg te brengen van een achterstandsgebied naar een aantrekkelijk, zelfredzaam en duurzaam woongebied. Op basis van de Milieu Effect Rapportage (MER) is een toevoeging van 10.000 woningen mogelijk geacht. Aan de hand van de Nota Referentienormen Maatschappelijke Voorzieningen wordt een globaal onderbouwde ruimte- en investeringsclaim gedaan voor het toevoegen van benodigde voorzieningen en een passende hoeveelheid groen bij een groeiend inwoneraantal. De referentienormen drukken de ruimtebehoefte per type voorziening uit in vierkante meters per 1.000 woningen. Extra woningen (verdichting) en een meer gevarieerde bewonerssamenstelling geldt als beter draagvlak voor voorzieningen en levert zo een bijdrage aan de leefbaarheid van Zuidwest. Om Zuidwest in de toekomst goed bereikbaar te houden is een mobiliteitstransitie nodig, door de bereikbaarheid lopend, fietsend, met het openbaar vervoer en deelmobiliteit te verbeteren. Bovendien door meer voorzieningen in de wijken toe te voegen.
Hoe kan het dat projecten als Dreven, Gaarden en Zichten al vooruitlopen op de structuurvisie?	Op moment dat de keuze werd gemaakt om een structuurvisie Zuidwest op te stellen liepen de initiatieven om in te grijpen in Dreven, Gaarden en Zichten al. Er is bewust gekozen om deze niet stil te leggen in afwachting van een visie, maar deze twee planprocessen parallel op te laten lopen (RIS302569 en RIS305714). De urgentie in de buurten is dusdanig groot dat een opeenvolgende planontwikkeling onverantwoord lang zou duren. Door de planvorming op de twee verschillende schaalniveaus gelijk op te laten lopen is de kans benut om de plannen elkaar te laten versterken. Het beleidsvormende werk op een groter schaalniveau dan Dreven, Gaarden, Zichten biedt enerzijds de mogelijkheden om veel verder te kijken dan het project zelf, en anderzijds gaf de gedetailleerdere uitwerking van Dreven, Gaarden, Zichten direct inzicht in de praktische implicaties van de keuzes die gewogen werden bij de vorming van de visie. Om afstemming te borgen hadden beide projectteams vrijwel gelijke ambtelijke bezetting. Bij de planvorming van Dreven-Gaarden-Zichten is gebruik gemaakt van de kennis en de inhoud van de visie die op onderdelen gereed was.

Weergave opbrengst tweede ronde gesprekken

In de eerste ronde gesprekken zijn door bewoners al veel relevante onderwerpen ingebracht die soms ook in de werkgroep gesprekken tijdens de tweede ronde opnieuw aan bod kwamen. In onderstaande tabel is een gebundelde weergave opgenomen van een aantal aanvullende opmerkingen, ideeën en wensen van bewoners.

Weergave van de inbreng	Reactie
Voorzieningen voor vooral jongeren zijn nodig om ontwikkelachterstanden te voorkomen, overlast terug te dringen en de reputatie van de wijk te verbeteren. De centrale Escamp sportvelden zijn gesloten en ontoegankelijk en liggen voor veel bewoners van Zuidwest te ver weg. Kinderen hebben begeleiding nodig om er te komen.	Op basis van de Nota Referentienormen Maatschappelijke Voorzieningen wordt aan de hand van een globale ruimte- en investeringsclaim voorzien in de benodigde voorzieningen. Vanuit bestaand beleid, maar zeker ook aangejaagd door de brede aanpak voor Zuidwest wordt ingezet op het wegwerken van sociale achterstanden. Veel aandacht in de structuurvisie gaat uit naar verbetering van de centrale Escamp sportvelden en de routes er naar toe. Daar liggen veel kansen om het gebruik ervan te vergroten door meer bewoners die willen bewegen en georganiseerd of informeel willen sporten.
Realiseer een groter kunst- en cultuuraanbod.	Kunst en cultuur zijn belangrijk voor het behoud en de vorming van identiteit van Zuidwest(ers). Op basis van de Nota Referentienormen Maatschappelijke Voorzieningen wordt via een globale ruimte- en investeringsclaim voorzien in de benodigde voorzieningen zoals een extra cultuuranker en culturele broedplaatsen voor professioneel werkende kunstenaars.
Breng het toevoegen van nog meer kwetsbare bewoners en zorgdoelgroepen in Zuidwest een halt toe.	Op basis van het Doorbraakplan zijn in Zuidwest een drietal locaties voorzien voor de huisvesting van extra zorgdoelgroepen. Een stad die streeft naar een gezond stedelijk leven voor iedereen moet ook ruimte bieden aan mensen die het moeilijk hebben. Het toevoegen van meer kwetsbare doelgroepen kan de leefbaarheid en sociale samenhang verder onder druk zetten. Om die reden moeten plekken voor maatschappelijke opvang en beschermd wonen nauwkeurig worden bepaald.
Is het nog wel gezond (luchtkwaliteit en geluidsoverlast) wonen als er verdicht wordt langs de doorgaande wegen in Zuidwest?	Bij de ontwikkeling van plannen en projecten wordt waar noodzakelijk rekening gehouden met milieunormen. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat balkons, met behoud van zonuren, zoveel als mogelijk worden gesitueerd aan de zijde waar de geluidsoverlast laag is en luchtkwaliteit hoog.
Winkelcentrum Leyweg is sterk achteruitgegaan en onaantrekkelijk vanwege verloederde staat openbare ruimte en verschraald of eenzijdig horeca- en winkelaanbod.	Aan de hand van de structuurvisie en de gebiedsagenda Morgenstond wordt ingezet op een revitalisatie van winkelcentrum Leyweg.
Verbind het openbaar vervoer met station Moerwijk en met de regio (Kijkduin, Rijswijk, Westland).	Aan de hand van de structuurvisie wordt onderzocht of er meer (hoogwaardig) openbaar vervoer in Zuidwest kan rijden. Daar wordt ook het openbaar vervoer naar en de voorzieningen rondom station Moerwijk bij betrokken net als een busverbinding tussen Rijswijk en Kijkduin via Zuidwest en betere verbindingen met het centrum en het Westland.

Weergave opbrengst derde ronde gesprekken

In onderstaande tabel is een weergave van aanvullende gestelde vragen en gemaakte opmerkingen tijdens de laatste ronde gesprekken opgenomen.

Weergave van de inbreng	Reactie
Wordt de opgave om te verdichten gespreid over de hele stad?	De opgave voor de hele stad omvat tot 2040 50.000 woningen, waarvan 20% in Zuidwest gerealiseerd kan worden.
Commerciële (zoals winkelaanbod) en maatschappelijke voorzieningen kunnen bijdragen aan de gewenste levendigheid.	Als onderdeel van de woningbouwopgave wil de gemeente hier juist via de structuurvisie op inspelen en hier ruimte voor bieden. De structuurvisie zet in op een evenwichtig samenspel van fysieke leefomgeving onderwerpen, zoals tussen wonen en openbare ruimte en groen en voorzieningen. Meer vraag vanuit de wijk geeft ook het benodigde draagvlak voor instandhouding en levensvatbaarheid van deze gewenste voorzieningen.
Twijfel over aansluiting ambities mobiliteitstransitie (STOMP) zoals deelmobiliteit bij populatie van Zuidwest.	Doordat het aantal inwoners richting 2040 toeneemt wordt het ook drukker op straat. Dat geldt voor geheel Den Haag. Een mobiliteitstransitie is dus belangrijk voor de verdichtingsopgave. Het is nodig om in te zetten op een duurzame, veilige en efficiënte manier van verplaatsen binnen een compacte stad. In Zuidwest wordt ingezet op stimuleren van fietsgebruik net als verbeteren van looproutes en het OV. Zo wordt ingezet op het vergemakkelijken van het fietsgebruik met, in plaats van slecht toegankelijke kelderboxen, bovengrondse gebouwde stallingsmogelijkheden. Voor deelmobiliteit wordt per buurt zoveel als mogelijk aangesloten op de behoefte en mogelijkheden van bewoners. Ook de auto houdt een plek, omdat deze soms nodig blijft om bijvoorbeeld naar werk te kunnen komen.
De woonprogramma's voor toevoegingen met sociale woningbouw bovenop de bestaande voorraad sociale woningen vergroten de kwetsbaarheid van Zuidwest.	Den Haag heeft te maken met woningnood. De wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn lang. Er is ook in Zuidwest een grote behoefte aan sociale woningbouw. Het toevoegen van sociale woningen in alle prijscategorien en soorten en maten in de wijken van Zuidwest zorgt er ook voor dat bewoners kunnen terugkeren in een voor iedere situatie passende woning, waarmee sociale structuren in de wijk zo goed mogelijk in stand blijven.
Worden in de structuurvisie ook de keuzes gemaakt voor het woningaanbod zoals de verhouding koop/huur, prijsklassen en dergelijke?	De uitgangspunten voor soorten woningen zijn vastgelegd in een woonvisie (voor de middellange termijn) en een daaraan gerelateerde woonagenda (korte termijn).
Zorg voor variatie, diversiteit en levendigheid in de openbare ruimte en in het groen, net als ruimte voor natuur en ecologie.	De inrichting van het groen en de openbare ruimte is een samenhangende opgave. Dat betekent dat onderwerpen als ruimte voor sport, spelen en bewegen, ontmoeten en ook groen en ecologie uitgangspunten zijn voor het maken van een ontwerp.
Zorg eerst voor de benodigde voorzieningen, zoals goed openbaar vervoer, en bouw daarna pas woningen.	Zuidwest is een bestaand stadsdeel waarbinnen al een breed arrangement aan voorzieningen aanwezig is. Aan de hand van de structuurvisie lopen het toevoegen van woningen en toevoegen van voorzieningen zo veel als mogelijk gelijk met elkaar op. Door trams op de bestaande routes vaker te laten rijden of door langere bussen in te zetten kan extra vraag naar openbaar vervoer al opgevangen worden. Daarnaast wordt onderzocht waar verbindingen verbeterd en toegevoegd moeten worden.

Ideeënbus en ingekomen brieven

Zowel bij de eerste reeks bijeenkomsten in september als ook de reeks in oktober was er voor deelnemers de gelegenheid om een eventuele nabrander via een korte schriftelijke reactie kwijt te kunnen aan de gemeente. Bewoners hebben volop gebruik gemaakt van deze ideeënbus. In totaal werden maar liefst 245 briefjes in de ideeënbus gedaan door bewoners. De ingekomen ideeën of berichten zijn te onderscheiden in een viertal categorieën:

(1) reacties die gaan over de structuurvisie (zoals “ruimte voor meer speelplekken” en “behoud van de volkstuinen”);

(2) reacties die gaan over leefbaarheid en het beheer van de openbare ruimte in Zuidwest (zoals “meer fietsnietjes”, “de behoefte aan een kleinschalige lokale milieustraat”, “parkeerplekken voor deelscooters” en “meer handhaving”);

(3) reacties die gaan over sociaal-maatschappelijke onderwerpen (zoals “vergroten van saamhorigheid”, “onderlinge vervreemding”, “onaangepast gedrag jongeren” en “maak ons trots!”);

(4) reacties die gaan over de beheerverantwoordelijkheden van de woningcorporaties of relevant zijn voor lopende of voorgenomen projectontwikkelingen zoals bijvoorbeeld in Dreven, Gaarden en Zichten (zoals “verbeter het beheer van de binnentuinen”, “nieuwe woningen moeten betaalbaar zijn”, “bij nieuwbouw geen bergingen in de plint” en “breng liften aan in portiekwoningen”).

De reacties die zijn gericht op actuele zaken rond leefbaarheid en het beheer van de openbare ruimte zijn kenbaar gemaakt bij de betreffende organisatieonderdelen van de gemeente, zoals de stadsdeelorganisatie van de dienst Publiekzaken. Enkele reacties zijn gelijk door de gemeente opgepakt, omdat deze betrekking hadden op de huidige situatie. Waar mogelijk krijgen ze een plek in de wijkagenda’s van Zuidwest. Reacties met betrekking tot sociaal-maatschappelijke onderwerpen zijn onder de aandacht gebracht van de leiding van het Programma Leefbaarheid en Veiligheid Zuidwest en de stadsdeelorganisatie. Reacties die gaan over de structuurvisie zijn meegenomen in de afwegingen die worden gemaakt voor het opstellen van de structuurvisie. Reacties bestemd voor de woningcorporaties en die van invloed zijn op projecten zijn doorgestuurd aan deze corporaties en betreffende projectleiding. Ook droegen bewoners in de ideeënbus verbeterpunten aan over de ingezette ondersteunende middelen tijdens de participatieavonden, zoals geluid en zichtbaarheid van de getoonde dia’s. Deze opmerkingen zijn door de organisatie direct benut als verbeteringen in de bijeenkomsten die nog kwamen zoals in de getoonde presentaties. Een aantal bewoners gaf aan dat de opkomst tijdens de avonden geen representatieve weergave is van de cultureel diverse samenstelling van hun wijk.

In de uitnodigingsbrief en tijdens de participatieavonden is het e-mailadres structuurvisiezuidwest@denhaag.nl kenbaar gemaakt voor aanvullende vragen en opmerkingen van bewoners over de structuurvisie. In totaal hebben twintig bewoners via het e-mail adres een reactie aan de gemeente gegeven. Deze reacties zijn binnen een redelijke termijn van een antwoord voorzien.

Een groep van ongeveer zes bewoners uit de wijk Bouwlust/Vrederust heeft zich verenigd naar aanleiding van de participatieavonden in de wijk rond de structuurvisie. Aanleiding hiervoor vormen ook de concrete plannen die bestaan voor Dreven, Gaarden, Zichten en voor De Venen. Op uitnodiging van de wethouder Wonen, Wijken en Welzijn zijn begin 2022 een tweetal overleggen georganiseerd met een afvaardiging van de groep bewoners, waarin zij hun standpunten hebben toegelicht en aanvullende vragen hebben gesteld. De gemeente heeft in het gesprek geprobeerd om uitleg te geven bij enkele van de geuite zorgen, en deze waar mogelijk weg kunnen nemen.

Gesprek met leerlingenraad Zuidwest college

Op dinsdag 18 januari 2022 vond een digitaal gesprek plaats met de leerlingenraad van het Zuidwest college. Aan de hand van een aantal stellingen en vragen via het interactieve instrument Mentimeter hebben de leerlingen aangegeven hoe zij het wonen en leven in Zuidwest ervaren en wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van Zuidwest. Leerlingen gaven aan veel belang te hechten aan (verkeers)veiligheid. Geen enkele leerling ziet zichzelf nog wonen in Zuidwest over tien tot twintig jaar, tenzij er meer verschillende woningen bijkomen. Van het gesprek zijn in de bijlage de uitkomsten opgenomen. Het gesprek leidt mogelijk via een pilot tot een vervolgsamenwerking tussen de gemeente en het Zuidwestcollege. Leerlingen onderzoeken in de pilot de vraagstelling hoe sociale media kan helpen om het voorzieningenaanbod in de wijk beter aan te laten sluiten op de wensen van wijkbewoners en jongeren.

Conclusies en aanbevelingen en vervolgstappen

Conclusies en aanbevelingen

In totaal zijn circa 450 deelnemers aanwezig geweest bij de in totaal tien participatie-bijeenkomsten. Het aantal unieke deelnemers ligt lager, omdat veel bewoners twee of drie van de bijeenkomsten voor hun wijk hebben bijgewoond. Veel bewoners hebben het als nuttig ervaren om zich collectief, samen met buurtgenoten, in een bijeenkomst uit te kunnen spreken over de (gewenste) kwaliteit van hun leefomgeving. Veel deelnemers hebben bovendien contact-gegevens uitgewisseld om nader kennis te maken. Aanwezige ambtenaren hebben het als erg waardevol ervaren om in hun antwoorden op vragen van bewoners ook een stuk beleids-achtergrond (zoals woonbeleid of parkeerbeleid) bij een bepaalde ambitie of maatregel uit de structuurvisie te kunnen meenemen.

De ingezette participatiemiddelen, waarvan met name de gevoerde gesprekken met bewoners over hun wijk, hebben de gemeente veel waar-devolle inzichten gegeven over de voorwaarden en behoeften die door bewoners aan hun leef-omgeving worden gesteld. Tegelijk is er de soms letterlijke oproep geuit door bewoners om vaker in de wijk zelf in gesprek te komen en te blijven, de leefomgeving te ervaren en zo ook meer bewoners met een bi-culturele achtergrond te bereiken. Bovendien wordt door veel bewoners een afstand ervaren tussen papieren ambities en beleidsvoornemens, zoals verwoord in een structuurvisie, en de dagelijkse leefbaarheid in de wijken van Zuidwest. Ook wel te omschrijven als een kloof tussen de systeemwereld en de leefwereld.

In de brede programma aanpak voor Zuidwest wordt deze behoefte via de Alliantie Sociale Samenhang en Participatie onderkend. In het programma is opgenomen dat een eenduidige mensgerichte werkwijze bij de participatie- en communicatieaanpak Zuidwest nodig is. Het is nodig om de stem van meer individuele bewoners en ondernemers te kunnen horen. Maar ook de betrokkenheid van bewonersorganisaties, buurtplatformen en wijknetwerken blijft van groot belang als stevige en goed georganiseerde gesprekspartners, zeker gezien de ingrijpende en grootschalige vernieuwing van Zuidwest. Zij zijn met hun kennis van de wijken, wijk-problematieken en doelgroepen in de wijken belangrijke gesprekspartners. Van incidentele participatie moet toegewerkt worden naar een constante dialoog of permanente integrale parti-cipatie. Een participatie infrastructuur, inclusief de realisatie van een centrale en herkenbare plek in de vorm van een participatiewinkel of werkplaats, net als empowerment van individuele bewoners met specifieke aandacht voor jeugd en jongeren, is daarvoor van belang. Hier kunnen partijen samenwerken en wordt informatie zichtbaar en toegankelijk gemaakt. Daarbij moet de organisatie(graad) van bewonersplatforms worden gestimuleerd en ondersteund. Net als

dat de rol van de Adviesraad/Partnerraad als gesprekspartner moet worden versterkt. In de wijk Bouwlust/ Vrederust ontbreekt op dit moment een bewonersorganisatie. Er is inmiddels vanuit een aantal bewoners een onderzoek en samenwerking in gang gezet met de stadsdeelorganisatie naar de oprichting van een bewonersorganisatie in de wijk Bouwlust/ Vrederust.

In een blijvend gesprek met Zuidwest bestaat ook meer gelegenheid om de integrale opgave (zowel sociaal maatschappelijk als ook ruimtelijk) voor Zuidwest en de kansen die herstructurering biedt beter over het voetlicht te brengen bij in eerste instantie de bewonersorganisaties en de verschillende wijknetwerken. De Adviesraad/ Partnerraad Zuidwest kan hier een belangrijke rol in vervullen, maar ook de netwerken op buurtniveau zoals de Bondgenoten overleggen in Moerwijk-West en Moerwijk-Oost en het Tolerantieplatform in Bouwlust/Vrederust.
Via hen kan een bredere en cultureel diverse groep bewoners, net als meer jongeren, worden bereikt.
In Moerwijk is ook het in januari 2022 gelanceerde Moerwijk Manifest hierin een belangrijke aanjager.
In 2021 hebben al gesprekken plaatsgehad met de bewonersorganisaties in Morgenstond en Moerwijk waarin de gemeente lopende en voorgenomen woningbouw en openbare ruimte projecten in samenhang heeft toegelicht.

Het programma Haags Samenspel is erop gericht de kwaliteit van participatie over de hele linie in Den Haag te verbeteren. Het programma omvat ook een gerichte aanpak om de participatie bij de grote Haagse gebiedsontwikkelingen te versterken, zoals in Zuidwest. Een aanpak die leidt tot meer grip, transparantie (samenhang, volledigheid en mate van invloed) en duidelijke procesafspraken, zodat een gezonde en veerkrachtige relatie tussen gemeente, bewoners en andere belanghebbenden en initiatiefnemers kan ontstaan. De signalen die door enkele bewoners uit Bouwlust/Vrederust werden geuit tijdens de participatie voor de structuurvisie over het ervaren gebrek aan informatie en dat bewonersbelangen over het hoofd worden gezien sluiten aan bij deze verbeteraanpak. Te nemen stappen in deze aanpak, zoals nieuwe (digitale) participatiemethoden om meer- en andere bewoners (denk aan jongeren en bewoners met een bi-culturele achtergrond) te bereiken, het bieden van een beter inzicht en overzicht van projecten in een gebied via een digitaal platform participatie & communicatie en de inzet van een regieteam participatie & communicatie, zijn recent uiteengezet in de Brief portefeuillehouder ‘Versterken regie op participatie bij de fysiek ruimtelijke ontwikkeling van de stad’ (RIS311261).

Vervolgstappen

Bij de behandeling van de structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040 door het college van B&W wordt verzocht de structuurvisie vrij te geven voor inspraak en de ter inzage legging van de structuurvisie. Gedurende een periode van zes weken kunnen belanghebbenden een zogenoemde zienswijze indienen. In de drie wijkbibliotheken in Bouwlust/ Vrederust, Morgenstond en Moerwijk wordt gedurende de zienswijze periode een kleine tentoonstelling over de structuurvisie georganiseerd. In deze periode worden verder rond de tentoonstelling meerdere informatieve inloopavonden voor belanghebbenden georganiseerd. De ontwerp structuurvisie wordt dan gepresenteerd en toegelicht en aan belanghebbenden wordt uitgelegd hoe zij een eventuele zienswijze kunnen indienen. Na het opstellen van een nota van beantwoording op de ontvangen zienswijzen en het verwerken van eventuele wijzigingen in de structuurvisie wordt de visie via het college ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad.

Bijlage I: Uitnodiging informatiebijeenkomsten structuurvisie Den Haag Zuidwest

Bijlage II: Verslagen participatie september 2021

Bijlage III: Verslagen participatie workshopsessies oktober 2021

Bijlage IV: Verslagen participatie november 2021

Bijlage V: Diapresentatie en informatiepanelen bouwstenen structuurvisie Den Haag Zuidwest november 2021

Bijlage VI: Resultaten gesprek met leerlingenraad Zuidwestcollege, 18 januari 2022

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Mei 2022

Bijlage I: Uitnodiging informatiebijeenkomsten structuurvisie Den Haag Zuidwest

Den Haag

040 Retouradres Postbus 12655, 2500 DP Den Haag

Aan de bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden in Den Haag Zuidwest

Uw brief van
-
Uw kenmerk
-
Ons kenmerk
DPZ/10154624
Contactpersoon
Charlotte da Silva Lobo
Dienst
Dienst Stedelijke Ontwikkeling
Afdeling
Portefeuille Projecten Den Haag
Telefoonnummer
14070
E-mailadres
charlotte.dasilvalobo@denhaag.nl
Aantal bijlagen
1

Datum
28 juli 2021

Onderwerp
Uitnodiging informatiebijeenkomsten structuurvisie Den Haag Zuidwest

Beste bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden in Den Haag Zuidwest,

Wat moet er gebeuren om ervoor te zorgen dat Den Haag Zuidwest in de toekomst een fijne plek is om te wonen, te leven en te werken? Hiervoor maakt de gemeente een plan met de naam 'Structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040'.

Uitnodiging

De gemeente wil u meer vertellen over de 'Structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040'. En ook graag van u horen wat u belangrijk vindt voor de toekomst van Den Haag Zuidwest! Hiervoor organiseert de gemeente negen bijeenkomsten.

Den Haag Zuidwest is een heel groot gebied. Het bestaat uit de wijken Moerwijk, Morgenstond, Vrederust en Bouwlust, het Zuiderpark en De Uithof. De gemeente organiseert daarom drie bijeenkomsten voor elk van de volgende gebieden:

1. Bouwlust, Vrederust en De Uithof
2. Morgenstond en Zuiderpark
3. Moerwijk en Zuiderpark

In de eerste bijeenkomst vertelt de gemeente meer over de structuurvisie en horen we graag wat u belangrijk vindt voor de toekomst van Den Haag Zuidwest.
In de tweede bijeenkomst wordt een aantal onderwerpen met u besproken, zoals de woningen, voorzieningen, openbare ruimte, mobiliteit (vervoer), sport, groen en energie.
In de derde bijeenkomst wordt gekeken naar de samenhang tussen die onderwerpen. De gemeente vertelt dan ook wat met uw ideeën voor de toekomst wordt gedaan.

Gemeente Den Haag
Spui 70
Den Haag

Postbus 12655
2500 DP Den Haag

T 14070
www.denhaag.nl

In onderstaand schema vindt u de data en locaties van de bijeenkomsten per gebied:

Gebied	Locatie bijeenkomst	Bijeenkomst 1	Bijeenkomst 2	Bijeenkomst 3
Bouwlust, Vrederust en Uithof	Shalomkerk Vrederustlaan 96 Den Haag	Woensdag 8 september	Woensdag 6 oktober	Woensdag 10 november
Morgenstond en Zuiderpark	Tamarschool Fluitenbergstraat 6 Den Haag	Dinsdag 7 september	Donderdag 7 oktober	Donderdag 11 november
Moerwijk en Zuiderpark	Nebokerk Rhijnvis Feithlaan 114 Den Haag	Donderdag 9 september	Dinsdag 5 oktober	Dinsdag 9 november

Het programma voor alle bijeenkomsten is:

- 19.00 uur: inloop
- 19.30 uur: start programma
- 21.00 uur: einde

Aanmelden

Door de coronamaatregelen kan helaas slechts een beperkt aantal belangstellenden een bijeenkomst bezoeken. Ik vraag u daarom vriendelijk om u van tevoren aan te melden. Dit kunt u doen door een e-mail te sturen naar: structuurvisiezuidwest@denhaag.nl. Vermeld in uw mail uw naam, adres en voor welk gebied en voor welke avonden (zie schema hierboven) u zich wilt aanmelden.
Mocht het voor u niet mogelijk zijn een e-mail te sturen, dan kunt u zich telefonisch aanmelden bij Charlotte da Silva Lobo, tel. 06 3111 65 39, op werkdagen tussen 9.00 – 17.00 uur.

In de bijlage kunt u meer lezen over de 'Structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040'.

Ik hoop van harte u te mogen begroeten tijdens een of meer bijeenkomsten.

Met vriendelijke groet,

Harm Benthem
Directeur Stadsdeel Escamp

Bijlage bij uitnodiging informatiebijeenkomsten Structuurvisie Den Haag Zuidwest

1. Kaart van Den Haag Zuidwest

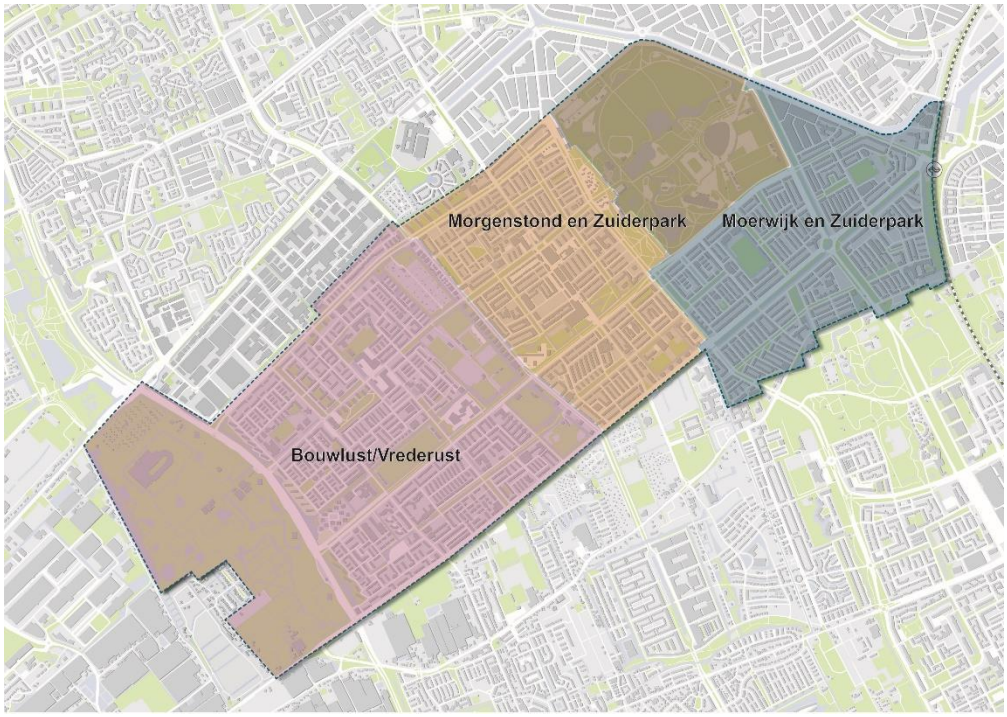

2. Structuurvisie Den Haag Zuidwest 2040

Wat is een structuurvisie?
Dit is een ruimtelijk plan, dat gaat over de gebouwde omgeving. U moet dan denken aan een plan over de woningen en voorzieningen zoals winkels, scholen en buurthuizen. Maar ook over de buitenruimte zoals bijvoorbeeld het groen, de straten, het water, parken en sportvelden.

In de structuurvisie wordt vastgelegd wat de wensen zijn voor verbetering van de gebouwde omgeving van Zuidwest Den Haag voor de komende 20 jaar. In dit plan schrijft de gemeente op waar ze naar toe wil met Zuidwest Den Haag. Wat moet er in de gebouwde omgeving gebeuren om te zorgen dat Zuidwest in de toekomst een prettige plek is om te wonen, te werken en te leven? De visie geeft aan welke stappen nodig zijn voor een beter Den Haag Zuidwest.

De gemeente wil een prettige leefomgeving voor heel Den Haag Zuidwest. Dit kan door verouderde woningen op te knappen of te vervangen door nieuwe woningen. Maar ook door een betere inrichting van het groen. Door grasvelden te veranderen in een parkje, of speelplekken. Zo ontstaan plekken die uitnodigen tot ontmoeting, bewegen en ontspannen. Maar ook een buurt die veiliger is, omdat iedereen wat meer op elkaar let en elkaar helpt.

Hoe zit dat met al die andere plannen?
Er gebeurt al heel veel in Den Haag Zuidwest. Zo wordt er gewerkt aan verbeterplannen voor de buurten Dreven, Gaarden en Zichten, aan een gebiedsagenda voor de Uithof en voor Morgenstond en aan nog veel meer plannen. De structuurvisie moet zorgen voor samenhang en verbinding tussen al die plannen. Alle plannen moeten een bijdrage leveren aan de wensen voor verbetering die afgesproken en vastgelegd worden in de Structuurvisie Den Haag Zuidwest.

Wethouder Martijn Balster (Wonen, Wijken en Welzijn) zegt hierover: “Het is een grote opgave om Zuidwest verder vooruit te helpen. Mijn inzet: bewoners een goede plek, een goed huis en een betere toekomst geven. We zetten in op levendige, veilige, gezonde en duurzame buurten met een grotere mix aan woningen en bewoners. Een plek waar iedereen fatsoenlijk en betaalbaar kan wonen en leven. Een plek om je echt thuis te voelen”.

Hoe gaat het nu in Zuidwest?
Om te weten wat je kan verbeteren moet je eerst weten hoe het nu gaat in Zuidwest; wat is goed in Zuidwest en wat kan er beter? Goede dingen moeten we vasthouden. Het vele groen in Zuidwest is hier een goed voorbeeld van. Maar er valt ook wat te verbeteren. In Zuidwest staan ook nog veel woningen die sterk verouderd zijn. Die moeten in de loop van de jaren worden opgeknapt of vervangen worden door nieuwe woningen. Verder hoort de gemeente in gesprekken met bewoners vaak dat ze meer plekken in de buurt willen om elkaar te ontmoeten.

Toekomst van Zuidwest

Extra woningen bijbouwen
Den Haag heeft een groot tekort aan (betaalbare) woningen, veel mensen zijn op zoek naar een woning. Het bestuur van de stad wil daarom dat op verschillende plekken in de stad extra betaalbare woningen bijgebouwd worden. Ook in Den Haag Zuidwest moeten veel extra woningen worden bijgebouwd. Gedacht wordt aan 10.000 extra woningen. In de structuurvisie wordt vastgelegd hoeveel en op welke plekken in Den Haag Zuidwest extra woningen bijgebouwd kunnen worden.

Opknappen verouderde woningen
In sommige delen van Zuidwest staan veel huurwoningen die zijn verouderd. Ze hebben geen lift, zijn gehorig en hebben vaak last van schimmel- en vochtproblemen. De gemeente is in gesprek met de woningcorporaties, de eigenaren van deze woningen. Wat zijn hun plannen voor de toekomst? En hoe kunnen oude woningen verbeterd worden en kunnen er tegelijk meer woningen bijgebouwd worden? Dit kan bijvoorbeeld door oude woningen te slopen en daarna op dezelfde plek meer woningen terug te bouwen, vaak door hoger te bouwen. In andere gevallen is het beter om de bestaande oude woningen op te knappen.

Meer variatie in woningen en gemengde wijk
In Zuidwest is te weinig keuze in woningen. Met extra woningen kunnen er meer en verschillende soorten woningen worden bijgebouwd. Bewoners die te veel verdienen voor een sociale huurwoning kunnen zo in hun eigen wijk blijven wonen. Ook moeten er woningen bijkomen voor jongeren, ouderen en grote gezinnen uit de wijk.
De gemeente wil ook nieuwe bewoners aantrekken. Zo ontstaat er een meer gemengde wijk.
Hiervan kan iedereen in Zuidwest profiteren. Want hierdoor komen er meer winkels en betere voorzieningen in de wijk, zoals scholen en ontmoetingsplekken. En er ontstaat meer bedrijvigheid, met meer werk in de wijk. De wijk gaat er meer van leven.

Vervoer, klimaat en leefomgeving
In de structuurvisie legt de gemeente ook vast hoe in de toekomst met de auto en parkeren om te gaan. Er komen veel bewoners bij, en het is niet de bedoeling dat straks de hele wijk volstaat met auto’s. Dan blijft er geen groen meer over. Ook moet de wijk goed bereikbaar blijven. Daarom wordt er ook gekeken naar het openbaar vervoer, zodat je ook zonder auto ergens snel kan komen. Maar ook het samen delen van een auto kan helpen. Verder wil de gemeente meer ruimte maken voor voetgangers en fietsers.

We moeten met de tijd meegaan, want er gaat veel veranderen de komende jaren. Niet alleen op het gebied van vervoer, maar ook op het gebied van energie en klimaat. De zomers worden steeds warmer, met meer zware regenbuien. Ook hiermee moet rekening worden gehouden, zodat het koel en aangenaam blijft in Zuidwest.

Verder is de leefomgeving belangrijk. Wat maakt een buurt fijn? Winkels en plekken waar je elkaar kan ontmoeten of plekken om te spelen, te bewegen en te sporten zijn hiervoor belangrijk. Maar ook een veilige buurt, goede scholen, meer werk en meer kansen op werk zijn belangrijk voor de toekomst.

We doen het samen
De structuurvisie kan de gemeente niet alleen maken. Dit doet de gemeente in overleg met bewoners, ondernemers en organisaties uit de buurt. Maar ook met de woningcorporaties, de woningeigenaren van de huurwoningen in de wijk en met nog heel veel andere partijen.

Onderzoek en de Milieueffectrapportage (MER)
Voor het maken van de structuurvisie is ook onderzoek nodig. De gemeente doet onderzoek naar de voorzieningen, het groen, onderwijs, economie en nog veel meer.
Verder is het verplicht om te onderzoeken wat de effecten op het milieu zijn van verschillende wensen voor verbetering: wat is de invloed van verbeterplannen op de omgeving? Hiervoor wordt een Milieueffectrapportage (MER) gemaakt.

In de MER worden drie onderwerpen onderzocht:
1. mobiliteit
2. de energietransitie
3. hoeveel woningen er in Zuidwest bijgebouwd kunnen worden

Mobiliteit gaat over alles wat met vervoer te maken heeft zoals het gebruik van auto's, het openbaar vervoer en de fiets. Het gaat hier om een goede bereikbaarheid voor alle mensen in en buiten Zuidwest en ook om schone vormen van vervoer. Met meer aandacht voor het openbaar vervoer, fietsen en lopen. We onderzoeken verschillende manieren (oplossingen) hoe hier in de toekomst mee om te gaan.
De energietransitie gaat over het omschakelen naar schonere vormen van energie. Ook dit kan op meer manieren, die nu onderzocht gaan worden. Er wordt gekeken naar het energiezuinig maken van bestaande woningen en energie-neutrale nieuwe woningen. Maar ook naar energieopwekking in Zuidwest.
Voor de vraag hoeveel woningen bijgebouwd kunnen worden, wordt onderzocht wat de milieueffecten zijn als er 3500, 10.000 of 15.000 woningen worden bijgebouwd in Den Haag Zuidwest.

De resultaten van de onderzoeken helpen om een goed beeld te krijgen van wat er nodig is om de leefbaarheid in Zuidwest te verbeteren. De onderzoeken helpen om keuzes voor de toekomst te maken over deze onderwerpen. Deze keuzes worden vastgelegd in de Structuurvisie Den Haag Zuidwest.

Bijlage II: Verslagen participatie september 2021

Verslag van de informatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 7 september 2021, Tamarschool, Fluitenbergstraat 6 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

1. Welkom en opening

Vanavond is de eerste bijeenkomst in een serie van drie. Vanavond presenteert de gemeente een aantal uitgangspunten voor de Structuurvisie Zuidwest. Den Haag staat een grote woningbouwopgave te wachten. Die opgave moet voor een deel in Zuidwest worden gerealiseerd. De gemeente wil bewoners nu laten meepraten over hun eigen wijk. Bewoners kunnen vanavond vragen stellen en opmerkingen maken bij de ambities. Ook heeft de gemeente zelf een aantal vragen en stellingen, waarop ze graag een antwoord of reactie van de bewoners op wil. Alle deelnemers hebben bovendien pen en papier ontvangen waarmee ze ideeën en vragen kunnen noteren. Achterin de zaal staat een ideeënbus, waar deze aan het eind van de avond in gedaan mogen worden. Bij binnenkomst is geïnventariseerd welke thema's iedereen belangrijk vindt. De genoemde onderwerpen zullen in de loop van de bijeenkomst aan bod komen.

2. Toelichting op het participatieproces

Zuidwest is opgedeeld in drie deelgebieden. Per deelgebied organiseert de gemeente drie bijeenkomsten. De eerste ronde is bedoeld om te bespreken hoe gemeente en bewoners kunnen samenwerken, welke thema's de gemeente wil bespreken en wat bewoners belangrijk vinden. In oktober volgt een bijeenkomst waarin op basis van thema's bewoners onderwerpen verder uitwerken. In november wordt vervolgens teruggekoppeld hoe de gemeente de wensen en voorkeuren van de bewoners heeft verwerkt in haar plannen.

In de periode november-januari gaat de gemeente op basis van de onderzoeken en participatie de structuurvisie schrijven, die in het eerste kwartaal van 2022 klaar moet zijn. Daarna wordt de visie ter inzage gelegd voor formele zienswijzen en de beantwoording daarvan. Eind 2022 moet de definitieve structuurvisie Zuidwest vastgesteld worden door de gemeenteraad.

Wat zijn uw verwachtingen van de avond?

Bij binnenkomst is aan alle deelnemers gevraagd welke onderwerpen zij belangrijk vinden voor hun wijk. Leefbaarheid wordt het meeste genoemd, maar ook groen, bereikbaarheid, kwaliteit van wonen, veiligheid en sociale cohesie. De voorzitter vraagt de bewoners of zij de onderwerpen willen toelichten. De volgende reacties worden gegeven.

- Als bewoners heb je last van hangjongeren. Als je langs ze moet fietsen of lopen, voelt dat ongemakkelijk.
- Twintig jaar geleden hebben bewoners in werkgroepen over het bestemmingsplan allerlei afspraken met de gemeente gemaakt over de Leyweg. De gemeente houdt zich echter niet aan deze afspraken. Nu wordt er weer een nieuwe structuurvisie opgesteld, terwijl de huidige situatie nog niet op orde is. Uitgelegd wordt dat het belangrijk is om in een structuurvisie langetermijn-doelstellingen te bepalen, zodat nieuwe bestemmingsplannen daarop aangepast kunnen worden. Maar soms moet er ook tussentijds bijgestuurd worden. Daar moet de structuurvisie ruimte voor laten.
- De aanwezigen vanavond zijn niet representatief voor de inwoners van de wijk. Een groot deel van de wijk bestaat uit bewoners met een migratieachtergrond en die zijn nauwelijks aanwezig. Zij worden dus niet gehoord.
- Sommige bewoners houden zich aan geen enkele regel die de gemeente of woningcorporatie heeft gesteld. Doordat de gemeente niet handhaaft, leven veel bewoners leven de regels niet na.
- Het is vreemd dat er vanavond niemand van de politie aanwezig is. Er wordt nauwelijks gehandhaafd. Als je als bewoner overlast meldt, word je vreemd aangekeken.
- De wijk is in de loop der jaren sterk achteruitgegaan. Er is veel overlast. Daar mag je niets van zeggen. Woningen staan leeg en zijn dichtgeplakt. Huizen bijbouwen is voorlopig niet nodig, als de gemeente eerst eens de bestaande woningen normaal laat bewonen.
- Een aantal onderwerpen die spelen in de wijk, zoals veiligheid, moeten nu opgelost worden en niet in 2040 als de plannen van de gemeente zijn uitgevoerd. Onderwerpen die vanavond zijn genoemd, maar niet in de structuurvisie passen, zullen worden teruggekoppeld binnen de gemeente.

- Er zijn ook delen van de wijk waar het wel goed gaat. Daar is wel sociale controle en goed contact met de wijkagent. Overlast van hangjongeren speelt daar niet. Het kan dus wel, maar daarvoor zijn ook de bewoners nodig.
- De energietransitie ontbrak in de presentatie. Hoe gaat de gemeente die vormgegeven? De energietransitie is inderdaad niet letterlijk is genoemd, maar wel in de plannen verwerkt. Bij het vernieuwen van de woningvoorraad is de energietransitie een belangrijke opgave. Daarvoor zijn ook in de openbare ruimte veranderingen nodig.

3. Zuidwest

Zuidwest kent zo'n 70.000 inwoners. Er staan circa 32.500 woningen, waarvan 22.500 sociale huurwoningen. Zuidwest heeft zijn bewoners veel te bieden. Niet alles gaat slecht! Er zijn veel mooie initiatieven in de wijk. Er is veel groen, ruimte en de wijk kent veel voorzieningen. Er zijn echter ook problemen, zoals de bewoners al duidelijk hebben laten horen. Zuidwest scoort op veel aspecten (inkomen, waarde woningen, opleidingsniveau) lager dan gemiddeld in Den Haag. De leefbaarheid staat onder druk.

Zuidwest in 2040

Om de woningbouwopgave in te vullen, moeten er veel extra woningen bijkomen. Gedacht wordt aan 10.000 extra woningen in Zuidwest. Morgenstond bestaat ook uit circa 10.000 woningen. Er komt dus als het ware een wijk als Morgenstond bij in Zuidwest. Om dat te kunnen inpassen, moet op sommige plekken hoogbouw komen, maar het doel is wel om het woonprogramma heel divers te maken. Andere aspecten die in de toekomstplannen aan de orde komen zijn: groene openbare ruimte, goede voorzieningen, bereikbaarheid, ruimte voor wijkeconomie en een vitale omgeving waarin mensen centraal staan.

Bewoners reageren als volgt op de plannen.

- Soms wordt wat te gemakkelijk geconcludeerd dat vernieuwing alle problemen oplost of dat mensen met lage inkomens per definitie voor problemen zorgen. Het is veel complexer dan dat.
- Haag Wonen benadrukt dat de woningbouwcorporatie niet alleen huizen gaat slopen, maar ook bezig is om nieuwe te bouwen in een gedifferentieerd aanbod. De nieuwbouw moet leiden tot een verbetering van de leefbaarheid en het woonplezier.
- Afgelopen dertien jaar is een groot deel van Zuidwest geherstructureerd en dat ziet er goed uit. Het kan alleen niet snel genoeg gaan.

Opgave Morgenstond

De gemeente wil de bestaande kwaliteit van de leefomgeving koesteren. De historie van Morgenstond, de wijze waarop de wijk is opgebouwd en sfeer worden gewaardeerd. Welke plekken in de buurt moeten volgens de bewoners behouden blijven? Waarmee moet de gemeente rekening houden in haar plannen?

Bewoners noemen diverse aspecten en uiten ook hun zorgen.

- Kan Zuidwest het aan dat er 10.000 huizen bijkomen? Er wordt altijd door de gemeente met de drie woningbouwverenigingen gepraat, maar nooit met particuliere woningeigenaren of huurders.
- Twee complexen met volkstuinen moeten behouden blijven. Het complex aan de Meppelweg is ontworpen door Berlage en heeft een bijzondere structuur. Er gelden specifieke regels, die nog stammen uit de tijd van Berlage. Dat geheel moet behouden worden.
- Voor de meeste volkstuineigenaren loopt het contract in 2024 af. De gemeente heeft nog niets ondernomen om ze te verlengen. In Den Haag verdwijnen daardoor mogelijk dertien volkstuincomplexen.
- De binnentuin van het Florencegebouw willen de bewoners graag behouden.
- Alle speeltuinen moeten behouden blijven. Liefst wordt het aanbod uitgebreid.
- De kinderboerderij aan de Dedemvaartsweg is het enige wat er is voor kinderen en invaliden.
- Bomen en sportvelden moeten behouden worden.

Bewoners stellen de volgende vragen.

- Bepaalt de gemeente ook volumes, dichtheid en hoogte van de bebouwing?
  Uitgelegd wordt dat de gemeente de regels en de kaders bepaalt en ideeën heeft over waar het hoog kan worden en waar het beter laag kan blijven.
- Aan de plannen die nu al gepresenteerd worden, ligt geen structuurvisie ten grondslag. Hoe kan men dan weten hoe hoog men mag bouwen?
  Uitgelegd wordt dat diverse trajecten door elkaar heenlopen. De wijk bestaat immers al heel lang. Nu gaat de gemeente een structuurvisie opstellen, maar er zijn op dit moment al allerlei ontwikkelingen gaande. Die passen goed binnen de structuurvisie. Van alle projectplannen komt overigens een apart traject voor inspraak.
- De Loevesteinlaan lijkt een skyline te worden. Is dat wat we willen?
  Uitgelegd wordt dat de gemeente daar hoogbouw plant. Er moeten veel woningen bijkomen, dus de wijk moet verdicht worden. Aan de rand van het groen van het Zuiderpark is dan een goede plek om de hoogte in te gaan, omdat daar voldoende ruimte is.
- Het project Wijhestraat bestaat uit het opknappen van een oud schoolgebouw met asbest. Waarom wordt dat niet afgebroken ten behoeve van nieuwbouw?
  Uitgelegd wordt dat er voldoende mensen zijn die graag in zo'n gebouw willen wonen. Dat is wat de gemeente bedoelt met een divers woningaanbod. Er moet voor elk wat wils zijn.

Bereikbaarheid en parkeren zijn belangrijke aspecten. Bij alle bouwplannen moet de gemeente of de projectontwikkelaar zich afvragen hoe er geparkeerd gaat worden. In sommige plannen wordt een ondergrondse garage gepland. De mobiliteit moet veranderen. Wanneer kiest iemand voor OV of fiets in plaats van de auto? Om fietsverkeer te bevorderen, is een goede infrastructuur belangrijk. Maar ook via woningbouw is het mogelijk om fietsen te stimuleren, bijvoorbeeld door ruime en goed bereikbare fietsenstallingen te bouwen.

Bewoners zijn bezorgd over het gebrek aan parkeerruimte.

- Bij winkelcentrum Leyweg staat de parkeergarage altijd leeg, omdat bewoners daar niet mogen parkeren.
- Overal in de wijk worden huurscooters gevonden. Bewoners willen graag dat ze op een vaste plek gestald worden.

Samenvattend
Zuidwest staat voor grote opgaven. De wijkbewoners staan nu en in de toekomst centraal in de plannen. De gemeente wil met de bewoners samen bouwen aan een betere toekomst. Na afloop is er buiten de gelegenheid om verder te praten. Ook kan iedereen briefjes in de ideeënbus stoppen. Tussentijds kunnen vragen gesteld worden via structuurvisiezuidwest@denhaag.nl.

Een bewoner die al lang met veel plezier in de wijk woont, merkt op dat er vanuit de gemeente weinig controle is op kleine ergernissen. Als daar iets meer aan gedaan wordt, verbetert de wijk veel. Vanavond zijn er allemaal mensen aanwezig die hart voor de wijk hebben. Er is veel gemopperd. De volgende bijeenkomst krijgt hopelijk een meer opbouwend karakter, zodat bewoners samen met de gemeente de wijk gaan verbeteren.

4. Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.05 uur.

ctuurvisie Zuidwest

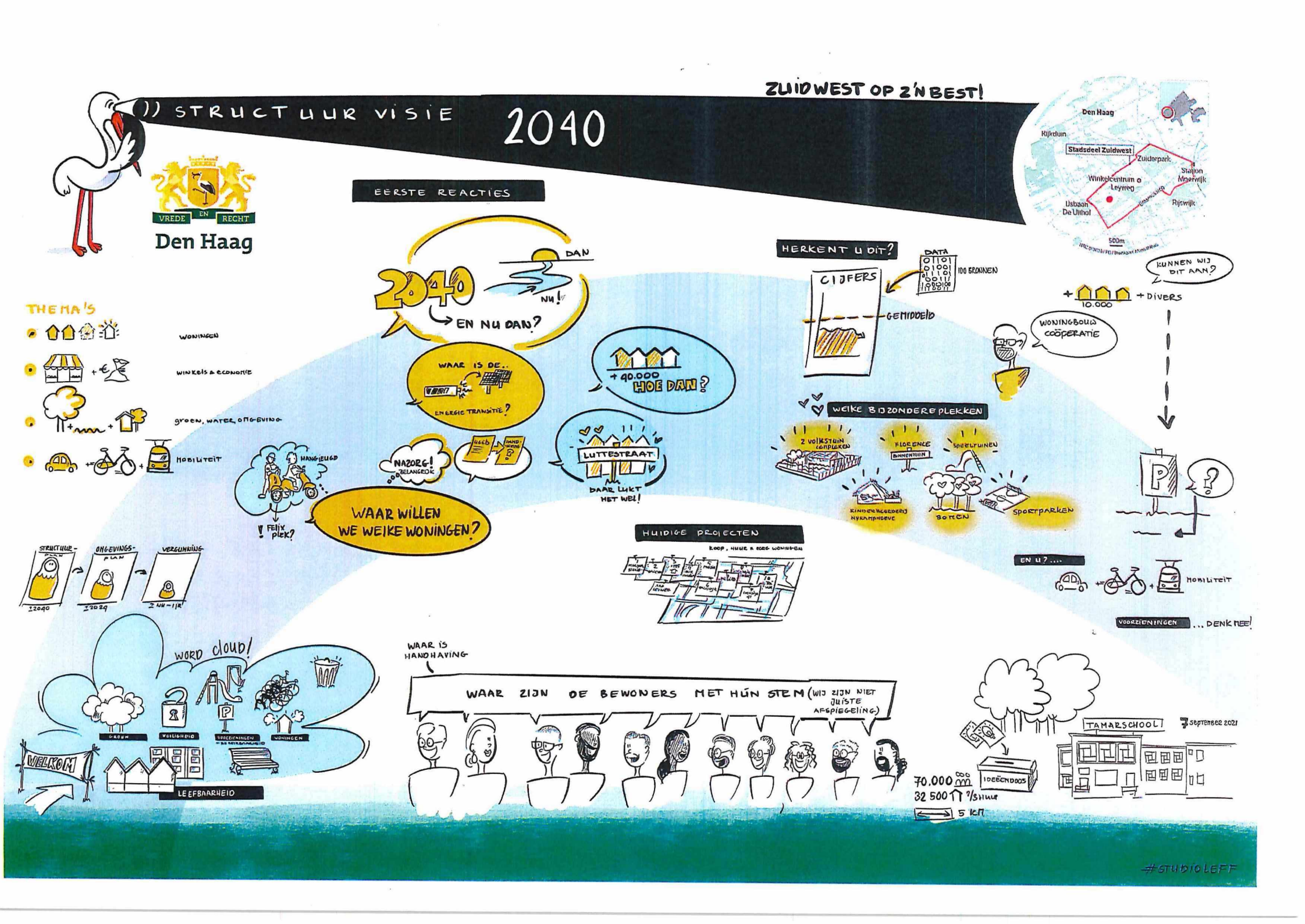

STRUCTUUR VISIE 2040
ZUIDWEST OP Z'N BEST!
VREDE EN RECHT
Den Haag
Den Haag
Rijkduin
Stadsdeel Zuidwest
Zuiderpark
Station Moerwijk
Winkelcentrum Leyweg
Rijswijk
Usbaan De Uithof
500m
EERSTE REACTIES
2040
DAN
NU!
EN NU DAN?
WAAR IS DE..
ENERGIE TRANSITIE?
+ 40.000
HOE DAN?
NAZORG!
ZELANGRIJK
LUTTESTRAAT
DAAR LUKT HET WEL!
HANGJEUGD
! FELIX PLEK?
WAAR WILLEN WE WELKE WONINGEN?
THEMA'S
WONINGEN
WINKELS & ECONOMIE
GROEN, WATER, OMGEVING
MOBILITEIT
STRUCTUUR-PLAN
OMGEVINGS-PLAN
VERGUNNING
HERKENT U DIT?
DATA
100 BRONNEN
CIJFERS
GEMIDDELD
KUNNEN WIJ DIT AAN?
+ 10.000
+ DIVERS
WONINGBOUW COÖPERATIE
WELKE BIJZONDERE PLEKKEN
2 VOLKSTUIN COMPLEKEN
FLORENCE
BINNENTUIN
SPEELTUINEN
KINDERHEERDERIJ NYKAMPHOEVE
BOMEN
SPORTPARKEN
HUIDIGE PROJECTEN
KOOP, HUUR & ZORG WONINGEN
EN U? ....
MOBILITEIT
VOORZIENINGEN
... DENK MEE!
WORD CLOUD!
GROEN
VEILIGHEID
VOORZIENINGEN
WONINGEN
WELKOM
LEEFBAARHEID
WAAR IS HANDHAVING
WAAR ZIJN DE BEWONERS MET HUN STEM (WIJ ZIJN NIET JUISTE AFSPIEGELING)
70.000
32 500
5 KM
IDEËENDOOS
TAMARSCHOOL
7 september 2021
#STUDIOLEFF

Verslag van de informatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 8 september 2021, Shalomkerk, Vrederustlaan 96 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

1. Welkom en opening

Vanavond is de eerste bijeenkomst in een serie van drie. In oktober volgt de tweede en in november derde bijeenkomst. Vanavond presenteert de gemeente een aantal uitgangspunten voor de structuurvisie Zuidwest. Het is de bedoeling van de gemeente dat bewoners meedenken en meepraten. Den Haag staat een grote woningbouwopgave te wachten. Die opgave moet voor een deel in Zuidwest worden gerealiseerd. Bewoners kunnen vanavond vragen stellen en opmerkingen maken bij de ambities. Ook heeft de gemeente zelf een aantal vragen en stellingen, waarop ze graag een antwoord of reactie van de bewoners wil. Alle deelnemers hebben pen en papier ontvangen waarmee ze ideeën en vragen kunnen noteren over de plannen. Achterin de zaal staat een ideeënbus, waar deze aan het eind van de avond in gedaan mogen worden.
Bij binnenkomst is geïnventariseerd welke thema's iedereen belangrijk vindt. De genoemde onderwerpen zullen in de loop van de bijeenkomst aan bod komen.
TV West maakt deze avond opnamen van de bijeenkomst.

2. Toelichting op het participatieproces

Zuidwest is opgedeeld in drie deelgebieden. Per deelgebied organiseert de gemeente drie bijeenkomsten. De eerste ronde is bedoeld om te bespreken hoe gemeente en bewoners kunnen samenwerken, welke thema's de gemeente wil bespreken en wat bewoners belangrijk vinden. In oktober volgt een bijeenkomst waarin op basis van de thema's bewoners onderwerpen verder uitwerken. In november wordt vervolgens teruggekoppeld hoe de gemeente de ideeën van de bewoners heeft verwerkt in haar visie.

In de periode november-januari gaat de gemeente op basis van onderzoeken en de participatie de structuurvisie schrijven, die in het eerste kwartaal van 2022 klaar moet zijn. Daarna wordt aan het college gevraagd de visie ter inzage te leggen voor formele zienswijzen en de beantwoording daarvan. Eind 2022 wordt de visie voorgelegd aan de gemeenteraad.

Bewoners hebben diverse vragen en opmerkingen over het participatieproces.

- Kan de visie naast de ter inzagelegging op het stadsdeelkantoor ook digitaal beschikbaar gesteld worden? Geantwoord wordt dat dat de bedoeling is.
- Het lijkt erop dat de woningcorporaties hun plannen al bepaald hebben. Wat hebben bewoners dan nog in te brengen? Een deelnemer die bij Haag Wonen geeft aan dat bij de corporatie participatie op de agenda staat.
- Wat ligt er al vast qua aantal woningen dat in de wijk gebouwd gaat worden en welke voorzieningen komen er automatisch in de wijk? Geantwoord wordt dat het college de ambitie heeft om 10.000 woningen extra in Den Haag Zuidwest te bouwen over een periode van twintig jaar. Er zijn normen voor voorzieningen door de gemeente vastgesteld.
- In het Deltaplan staan heel duidelijke criteria, zoals dat alle woningen 1,5 boven NAP moeten liggen. Gaat de gemeente ook zulke duidelijk eisen opnemen? Geantwoord wordt dat klimaat, droge voeten houden, voldoende wateropvang en een goede waterafvoer onderwerpen zijn die ook een plek krijgen in de structuurvisie.
- De gemeente staat nog steeds toe dat bewoners hun tuinen helemaal bestraten. Hoe verhoudt zich dat tot het klimaatadaptief beleid? Gemeld wordt dat de gemeente niet kan bepalen wat particulieren met hun eigen grond doen. Wel stimuleert zij om zo weinig mogelijk te verharden.
- Bij een nieuwe flat in de wijk werd het groen op de eerste verdieping aangelegd, waardoor het water niet in de grond kan zakken.
- Hoe kan de gemeente vergroenen als er meer woningen in de wijk moeten komen? Wordt het geen Bijlmer?
  Aangegeven wordt dat het een lastige puzzel is, waarbij de gemeente kansen ziet om op een aantal plekken minder verharding in de openbare ruimte te hebben. Ook zal bebouwing de hoogte in gaan, zodat er voldoende groene ruimte over blijft. Ook is er nog ook nog groen in Zuidwest onbenut.

Wat zijn uw verwachtingen van de avond?
Bij binnenkomst is aan alle deelnemers gevraagd welke aspecten zij belangrijk vinden voor hun wijk. Leefbaarheid, groen en veiligheid werden het meeste genoemd. Verder werden bereikbaarheid, kwaliteit van wonen, veiligheid en sociale cohesie genoemd. Die laatste twee zijn geen onderwerpen die je helemaal in de structuurvisie kan regelen, maar waarmee bij de inrichting van de wijk wel rekening gehouden kan worden. Inrichting van de openbare ruimte kan bijdragen aan een veiliger wijk.

De bewoners wordt gevraagd wat men verstaat onder leefbaarheid.

- Als je boodschappen doet, word je omver gereden door brommers en fietsers. Handhaving ontbreekt. Busjes worden op de stoep geparkeerd, waardoor voetgangers er niet door kunnen.
- De contracten van de volkstuinenvereniging lopen per 2024 af en verlenging blijft uit. Deze opmerking wordt doorgespeeld naar de betreffende afdeling van de gemeente.
- Om een leefbare wijk te krijgen, moet er ook gekeken worden naar een goede mix van bewoners met hoge en lage inkomens. Wonen moet voor iedereen betaalbaar blijven. Er is veel armoede in de wijk, al is dat niet goed zichtbaar.
- Sommige bewoners moeten hun huis uit omdat er gesloopt gaat worden, maar willen helemaal niet weg. Ze vrezen dat ze een kleinere woning ervoor terugkrijgen die meer gaat kosten.
- De gemeente wil zich inzetten voor de leefbaarheid, maar staat tegelijkertijd bouwhoogten van 70 meter toe. Hoe groot moet de afstand tussen zo'n groot flat en de huidige woningen worden om de privacy te beschermen van huidige inwoners? Geantwoord wordt dat privacy en bezonning factoren zijn die zorgvuldig afgewogen worden.
- Waar nu tuinen en openbaar groen zijn, worden straks grote flats gebouwd. De gemeente heeft eerder gesteld dat de bomenstructuur verandert door het traject dat woningen van het gas af moeten. Dat verhoudt zich toch niet tot wat er gezegd wordt over het behoud van de groenstructuur?
  Geantwoord wordt dat het complex is om de verschillende opgaven in de ruimte in te passen en dat dit op zorgvuldige wijze moet gebeuren.
- De 10.000 woningen die in het overvolle Zuidwest bijgebouwd moeten worden, lijken de rode draad te vormen voor de structuurvisie. In hoeverre kan daarvan nog afgeweken worden?
  Geantwoord wordt dat verdichting een van de opgaven is. Belangrijk is om de opgaves te koppelen aan kansen die er zijn of daarmee komen in de wijk. De huidige woningvoorraad moet vernieuwd worden. Hoe dat gebeurt, is nog bespreekbaar.

3. Zuidwest

Zuidwest kent zo'n 70.000 inwoners. Er staan circa 32.500 woningen, waarvan 22.500 sociale huurwoningen. Zuidwest heeft zijn bewoners veel te bieden. Er zijn veel mooie initiatieven en evenementen in de wijk. Het buurtgevoel en de sociale samenhang zijn sterk aanwezig. Er is veel groen, ruimte en de wijk kent veel voorzieningen. Er zijn echter ook zaken die minder goed gaan. Zuidwest scoort op veel aspecten (inkomen, waarde woningen, opleidingsniveau) lager dan gemiddeld in Den Haag. De leefbaarheid staat onder druk. Herkennen bewoners zich hierin?

- Zuidwest is een oude Vogelaarwijk. De problemen bestaan al lange tijd en worden alleen maar erger. De gemeente spreekt over plannen voor over twintig jaar, maar de afgelopen twintig jaar is er ook al heel veel bijgebouwd. In die tijd is het groen afgenomen, waardoor de wijk sterk onder druk staat. Het is niet verbazingwekkend dat de wijk laag scoort op leefbaarheid. Kijk naar het verleden, leer daarvan en stop niet nog meer mensen op dit kleine stukje Den Haag.
- Al jarenlang neemt het aantal huishoudens in de wijk toe en dus ook het aantal auto's. Als er zoveel bijgebouwd gaat worden, komen er nog meer mensen en auto's.
- In andere steden heeft men in veel wijken dezelfde problemen. De oplossing is meestal verdunning in plaats van verdichting. Bewoners vragen zich af waarom het allemaal in Zuidwest gerealiseerd moet worden. Dit soort gesprekken hoeven waarschijnlijk in Benoordenhout niet gevoerd te worden, terwijl daar veel meer ruimte is. Er is begrip

voor dat elke wijk van Den Haag een deel van de woningopgave moet oppakken, maar wat er nu voor Zuidwest wordt voorgesteld, is onevenredig veel.

- In Zuidwest is geen middelbaar onderwijs, op één vmbo na. Verder is er maar één zwembad en hebben de meeste basisscholen geen gymzaal. Er zijn ook maar twee bibliotheken in de wijk. Gevraagd wordt welke voorzieningen er automatisch bijkomen als er woningen bijgebouwd gaat worden.
  Voor de voorzieningen zijn normen vastgesteld. Wel wordt er eerst gekeken naar de bestaande voorzieningen. Er moet in de structuurvisie dus ruimte voor gereserveerd worden. Voortgezet onderwijs is een aandachtspunt.
- Als je mensen nodig hebt om een schip te bouwen, dan moet je aan het verlangen naar de zee werken. Er zijn nu veel zorgen en angst, maar geen gemeenschappelijk gevoel om ervoor te gaan. Er ontbreekt iets om mensen enthousiast te maken voor de veranderingen. De gemeente zou moeten uitzoeken wat hiervoor nodig is, om vervolgens een visie te presenteren waar mensen enthousiast van worden.

Zuidwest in 2040
Naast de woningbouwopgave zijn andere aspecten die in de toekomstplannen aan de orde komen: groene openbare ruimte, goede voorzieningen, bereikbaarheid, ruimte voor wijkeconomie en een vitale omgeving waarin mensen centraal staan. De stip aan de horizon is 2040. Dit betekent niet dat dat alle plannen pas over 20 jaar klaar zijn, we zijn al begonnen.

Hoe houden we het buurtgevoel in stand? Gemeente wil inzetten op kracht en potentie van de wijk. Er moeten voorzieningen komen waaraan behoefte is in de wijk, er moet voldoende werkgelegenheid gecreëerd worden. Het groene karakter moet behouden blijven.

Opgave Bouwlust, Vrederust en Uithof
De gemeente wil de bestaande kwaliteit van de leefomgeving koesteren. Welke plekken in de buurt moeten volgens de bewoners behouden blijven? Waarmee moet de gemeente rekening houden in haar plannen?

- Uithof en Erasmuszone. Door wethouder Norder is ooit beloofd dat 30 tot 80 meter van de Erasmuszone behouden zou worden.
- Zuiderpark, voetbalvelden en de hele Uithof.
- De binnentuin in de Venen (tussen Meppelweg en Hoogveen)
- De ruimten tussen flats geven een ruim gevoel.
- De Dreven is ooit aangewezen als beschermd gebied. Gevraagd wordt of de gemeente daar nu vanaf gestapt. Hierover is nog niet besloten.
- Marinipark
- Bestaande bejaardenvoorzieningen mogen niet inkrimpen maar moeten juist verbeterd worden.
- De ruimte tussen de flats geven een ruim gevoel maar worden nu niet kwalitatief ingevuld. Dit verbeteren door bijv. goede speelplekken voor kinderen.
- De ecologische hoofdstructuur langs het water.

Op welke plekken moet de gemeente juist wel moet ingrijpen.

- Onderverhuur door particuliere eigenaren. Aangegeven wordt dat dat met de structuurvisie niet is te reguleren.
- Op het bedrijventerrein is veel overlast door drugs. Aangegeven wordt dat het bedrijventerrein in de visie wordt meegenomen als studiegebied.
- Gevraagd wordt welke huizen er worden afgebroken en hoeveel. Dit is nog niet bekend. In de structuurvisie wordt niet aangegeven welke huizen gesloopt gaan worden. Er komt in te staan welke gebieden in aanmerking kunnen komen voor sloop of renovatie.
- Bewoners geven allemaal aan wat er mankeert aan de wijk, maar wanneer komen vertegenwoordigers van de gemeente eens een keer zelf kijken? Dan zien ze pas hoe de bewoners met elkaar leven. De bewoonster geeft graag een rondleiding.
- De binnentuinen kunnen veel beter benut worden. Dat is zowel een oproep aan de gemeente als aan de woningcorporaties.

- Een bewoner vraagt hoe de gemeente het voor elkaar gaat krijgen om een wijk die al 20 tot 30 jaar een onvoldoende scoort op leefbaarheid te verbeteren door er 10.000 woningen bij te bouwen.
- Een bewoner vindt dat de structuurvisie een papieren werkelijkheid is, die weinig te maken heeft met de realiteit.
- In de Raden en de Gaarden zijn sommige huizen netjes opgeknapt, maar in de Oorden is het nog heel armoedig. Dat stuk wordt echter niet in de plannen genoemd. Aangegeven wordt dat dit als kansrijk gebied wordt gezien waar het aan de woningcorporatie is om de woningen aan te pakken.
- De gemeente en de woningcorporatie kunnen wel meer huizen bouwen, maar met hetzelfde toewijzingsbeleid worden de huidige problemen alleen maar vergroot.
- Er wordt gezegd dat nog niet bekend is wat er wordt gesloopt, maar Vestia heeft dat al gepubliceerd. Geantwoord wordt dat sommige projecten al wel bekend zijn. Over veel andere plekken is echter nog niet besloten.
- De nieuwbouw aan de Ambachtsgaarde, Dassenrade en het Erasmuspark worden als voorbeelden genoemd van goede projecten die gerealiseerd zijn. Ook de bebouwing is rondom het Leyenburgziekenhuis wordt genoemd.

Samenvattend
Zuidwest staat voor grote opgaven. De wijkbewoners staan nu en in de toekomst centraal in de plannen. De gemeente wil met de bewoners samen bouwen aan een betere toekomst. Na afloop is er buiten de gelegenheid om verder te praten. Ook kan iedereen briefjes in de ideeënbus stoppen. Tussentijds kunnen vragen gesteld worden via structuurvisiezuidwest@denhaag.nl.

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.15 uur.

:ijn jullie onderwerpen:

STRUCTUUR VISIE 2040

ZUIDWEST OP 2'N BEST

Den Haag

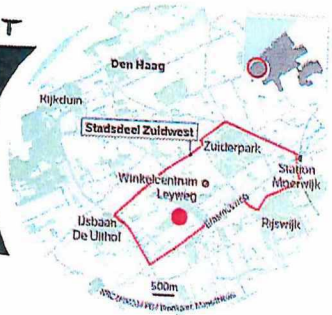

BOUWLUST, VREDERUST, UITHOF

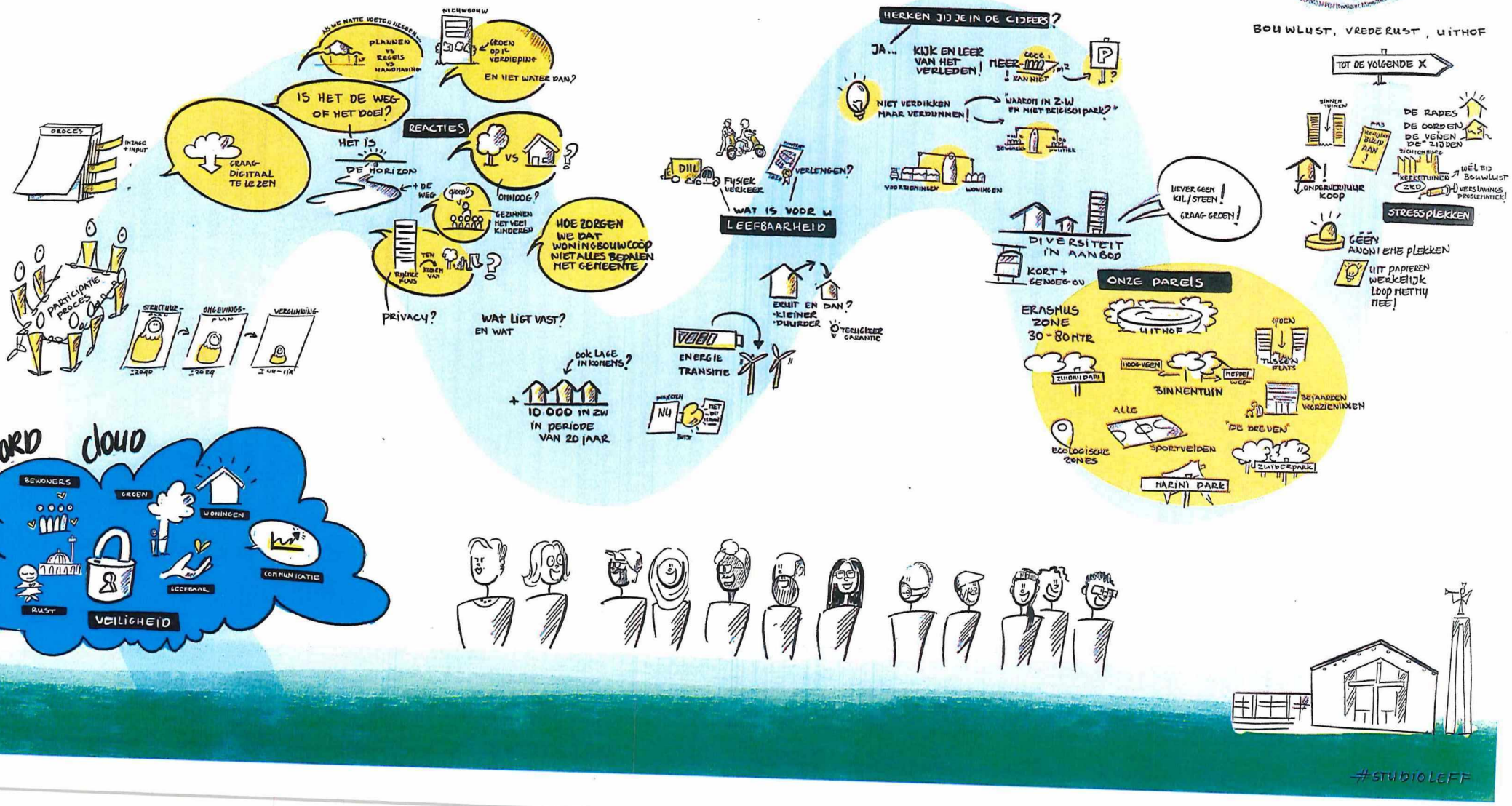

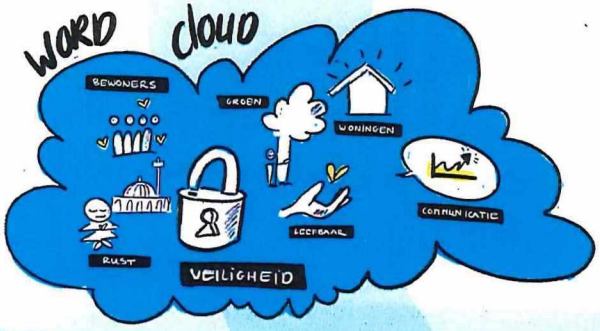

#STUDIOLEFF

Verslag van de informatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 9 september 2021, Nebokerk, Rhijnvis Feithlaan 114 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

1. Welkom en opening

Martijn Balster, wethouder Wonen, Wijken en Welzijn, is een gedeelte van de bijeenkomst aanwezig om te horen wat bewoners bezighoudt. Er staat nogal wat te gebeuren in Den Haag. Daarover wil de gemeente graag met de bewoners in gesprek. De wethouder is trots op de bewoners van Zuidwest, want er is een grote bewonerskracht. Het is bekend dat de wijk het heel moeilijk heeft, maar hij is ervan overtuigd dat het lukt om samen in tien tot twintig jaar tijd Zuidwest erbovenop helpen, zodat het een veel leefbaarder wijk kan worden.

Vanavond is de eerste bijeenkomst in een serie van drie. In oktober volgt de tweede en in november een derde bijeenkomst. Vanavond presenteert de gemeente een aantal uitgangspunten voor de structuurvisie Zuidwest. Medewerkers van de gemeente Den Haag lichten de plannen toe. Bewoners kunnen vanavond vragen stellen en opmerkingen maken bij de plannen. Ook heeft de gemeente zelf een aantal vragen en stellingen, waarop ze graag een antwoord of reactie van de bewoners wil. Alle deelnemers hebben bovendien pen en papier ontvangen waarmee ze ideeën en vragen kunnen noteren over de plannen. Achterin de zaal staat een ideeënbus, waar deze aan het eind van de avond in gedaan mogen worden.

Bij binnenkomst is geïnventariseerd welke thema's iedereen belangrijk vindt. Veel termen over woningbouw zijn genoemd, zoals betaalbare woningen en betere woningen. Er staan veel positieve termen op het scherm, maar geen "groen".

De voorzitter vraagt de bewoners hoe het is om in Moerwijk te leven. Leefbaarheid wordt wel genoemd, maar niet zo nadrukkelijk als in de andere wijken van Zuidwest.

- Moerwijk is het rustigste deel van Zuidwest. Qua leefbaarheid is het er beter dan in de andere delen, ook qua water en groen. Daardoor is leefbaarheid misschien wat meer vanzelfsprekend.
- Leefbaarheid betekent ook veiligheid. De laatste jaren zijn er veel verslaafden op straat. De straten zijn vies, er ligt grof afval op de stoep en vuilniszakken die meeuwen aantrekken. Al die dingen samen maken een groot verschil. Een aantal jaren geleden was het veel netter en schoner. De wijk is wel groen, maar ook in het groen en in het water ligt heel veel afval.
- Particuliere huurwoningen zijn sterk verouderd met bijvoorbeeld ondeugdelijke gasaansluitingen. Huurders met een laag inkomen kunnen hun huis zelf niet opknappen en zijn dus afhankelijk van de verhuurder.
  Wethouder Balster antwoordt dat de gemeente voor huurders van particuliere woningen de huurbalie heeft geopend om gevaarlijke situaties te melden.
- Hard rijden door de woonwijken, tegen de richting in of over de stoepen rijden. Door de hoge snelheid zijn de verkeersdrempels in de Vier Heemskinderenstraat kuilen geworden. Als je de overlast meldt bij de gemeente en vraagt om 30 km op de weg schilderen, wordt het toegezegd, maar er gebeurt niets.
- Moerwijk is een prettige wijk. Een grote plus is het Zuiderpark, de longen van Den Haag. De staat van de woningen is echter slecht. Ze zijn oud, er gaat steeds meer kapot en er wordt niet snel gereageerd door de woningcorporatie.
- Het Heeswijkplein is een mooi plekje, maar bewoners ervaren veel overlast van jongeren die voorbijgangers bedreigen, drugs dealen en straatmeubilair vernielen. Het is heel onveilig. 's Avonds durven bewoners niet over straat, dus dan hebben de hangjongeren de vrije hand. De politie treedt onvoldoende op.
- Het is veel drukker geworden in de wijk. Bij overlast bellen bewoners de politie, maar die kunnen onvoldoende optreden, omdat ze nergens naar binnen mogen. Jongeren die worden opgepakt, staan korte tijd later alweer op straat.
- Een bewoner mist goede verlichting in de wijk, met name in de groene delen. Grote bomen houden de straatverlichting tegen, wat een gevoel van onveiligheid geeft. Ook onveilig zijn de garages die zijn omgebouwd tot woningen voor ex-gedetineerden; daar is veel overlast. De woningen in de wijk zijn slecht. Als je klaagt bij de woningcorporatie, zeggen ze: ga maar in de vrije sector huren.

2. Toelichting op het participatieproces

Zuidwest is opgedeeld in drie deelgebieden. Per deelgebied organiseert de gemeente drie bijeenkomsten. De eerste ronde is bedoeld om te bespreken hoe gemeente en bewoners kunnen samenwerken, welke thema's de gemeente wil bespreken en wat bewoners belangrijk vinden. In oktober volgt een bijeenkomst waarin op basis van thema's bewoners onderwerpen verder uitwerken. In november wordt vervolgens teruggekoppeld hoe de gemeente de wensen en voorkeuren van de bewoners heeft verwerkt in haar plannen.

In de periode november-januari gaat de gemeente op basis van de onderzoeken en de participatie de structuurvisie schrijven, die in het eerste kwartaal van 2022 klaar moet zijn. Daarna wordt de visie ter inzage gelegd voor formele zienswijzen en de beantwoording daarvan. Eind 2022 moet de definitieve structuurvisie Zuidwest vastgesteld worden door de gemeenteraad.

3. Zuidwest

Zuidwest kent zo'n 70.000 inwoners. Er staan circa 32.500 woningen, waarvan 22.500 sociale huurwoningen, wat een groot deel is. Zuidwest heeft zijn bewoners veel te bieden. Niet alles gaat slecht! Er zijn veel mooie initiatieven en evenementen in de wijk. Het buurtgevoel en de sociale samenhang zijn sterk aanwezig. Er is veel groen, ruimte en de wijk kent veel voorzieningen. Er zijn echter ook zaken die minder goed gaan. Zuidwest scoort op veel onderwerpen (inkomen, waarde woningen, opleidingsniveau) lager dan gemiddeld in Den Haag. De leefbaarheid staat onder druk. Den Haag heeft diverse programma's om de wijken te verbeteren. Herkennen bewoners zich hierin?

De bewoners zijn niet meteen enthousiast over de verbeteringsprogramma's tot nu toe.

- Vroeger was er een geweldige wijkagent die vaak langskwam en aandacht had voor de jeugd. Nu schijnen er vier wijkagenten te zijn, maar bewoners zien ze nooit in de wijk. Er worden drugs gedeald door jongeren van buitenaf. Verder is er geluidoverlast, parkeeroverlast, overbewoning. Er is niemand meer die daarnaar kijkt. Dat soort zaken moet eerst verbeterd worden. Bewoners zitten nu met lekkages, schimmel en slechte riolering. Los dat eerst op, voordat er nieuwe plannen worden ontwikkeld.
- Een ideeënbus lost niets op. Bewoners hebben al veel vaker hun klachten en wensen geuit. Ze hebben er geen vertrouwen in dat er iets mee wordt gedaan: je krijgt geen terugkoppeling op de briefjes die erin worden gestopt. Waarom geen emailadres waarnaar je klachten kunt mailen?

Opgave Moerwijk en Zuiderpark

De gemeente wil de bestaande kwaliteit van de leefomgeving koesteren. Soms zit de schoonheid van de wijk wat verstopt, is het sleets geworden of slecht onderhouden, maar de kwaliteit is wel degelijk aanwezig. De historie van waardevolle gebouwen, mooie plekken in de wijk, de wijze waarop de wijk is opgebouwd en de jaren '50-sfeer worden gewaardeerd. Er is veel ruimte, bijvoorbeeld op de Erasmusweg. Welke plekken in de buurt moeten behouden blijven? Waarmee moet de gemeente rekening houden in haar plannen?

De bewoners noemen de volgende plekken die ze graag in de wijk willen behouden.

- Speeltuin Drakentoren aan de Drakesteinweg.
- Erasmusweg met het water waar je langs kunt lopen of hond uitlaten.
- Buurttuin Moerwijk aan de Guntersteinweg.
- Stadsboerderij de Moer.
- Moerweg met het water en de woonboten.

De gemeente heeft in kaart gebracht welke projecten er de afgelopen tijd zijn gerealiseerd in Moerwijk, zodat ze kan aansluiten bij eerdere herstructureringen. Renoveren of nieuwbouw is vaak een lastige keuze, waar de woningcorporaties mee worstelen.

De voorzitter vraagt de bewoners voorbeelden te noemen van goed gelukte projecten.

- Nieuwlandstraat is een voorbeeld van slecht project. Daar kwamen eengezinswoningen, maar ze passen niet in de stad. Als er nieuwe woningen worden gebouwd, moeten deze passen bij de omgeving en mooi zijn.
- Het nieuwe zorgwoningen complex aan het Westhovenplein is een goed voorbeeld

- De woningen aan de Melis Stokelaan zijn mooi opgeknapt. Die passen wel goed bij de omgeving.

Ook al is de structuurvisie Zuidwest nog niet opgesteld, er worden al wel diverse projecten in Moerwijk voorbereid. Voorbeelden hiervan zijn hoogbouw aan de Assumburgweg, winkels met vier woonlagen erboven in de Betje Wolffstraat en nieuwe zorgwoningen in de Ulenpasstraat. De voorzitter vraagt wat de bewoners van deze plannen vinden.

- Als in de Betje Wolffstraat vier woonlagen worden gebouwd, zal dat tot hogere kosten leiden vanwege de servicekosten voor liftgebruik. Bewoners zitten niet te wachten op hogere woonlasten.
- Gevraagd wordt naar het percentage koop-/huurwoningen.
  Uitgelegd wordt dat de woningcorporaties en projectontwikkelaars zich moeten houden aan richtlijnen. Het aantal sociale huurwoningen dat gesloopt wordt, moet ook weer worden teruggebouwd. Van de overige woningen die een ontwikkelaar bouwt, moet minimaal 30% sociale huur zijn. Er worden dus meer sociale huurwoningen gebouwd dan er gesloopt worden. De overige woningen worden verdeeld in bereikbare huur, bereikbare koop en dure koop.
- Eerder is eens beslist om hele wijken te saneren, zoals in de Schilderswijk. De kwaliteit van de woningen wordt daarmee wel verbeterd, maar de sociale cohesie verdwijnt. Een bewoner vraagt of de gemeente hiernaar gekeken heeft, om dit in Zuidwest te voorkomen. De gemeente werkt samen met de woningcorporaties en hoort vaak deze wens van bewoners: ze zijn bereid te verhuizen, maar ze zijn bang om geen fijne woonomgeving treffen. Er zijn projecten waarin alle buren met elkaar verhuisd worden. Sociale cohesie is een belangrijk aspect.

Bereikbaarheid en mobiliteit
Tram 16 wordt verbeterd, maar kiezen bewoners voor de tram of voor de fiets? Wat is ervoor nodig om vaker de fiets te pakken? Dat kan gestimuleerd worden in bouwplannen, bijvoorbeeld door de fietsenstalling niet in de kelder te situeren, maar gemakkelijker bereikbaar te maken. De voorzitter inventariseert wat de bewoners vinden van fietsen door de wijk.

- Een bewoner fietst altijd, maar bevestigt dat het lastig is om de fiets elke keer te pakken. Een centrale, bovengrondse fietsenstalling zou fijn zijn.
- Voor rolstoelgebruikers is het nog lastiger om de straat op te gaan. Voor hen zou de gemeente veilige doorgaande routes moeten maken, zodat stoepen, oversteekplaatsen en verkeerskruispunten toegankelijk zijn.

Wijkeconomie
De gemeente wil vernieuwingen aanbrengen en plekken vinden voor (nieuwe) ondernemers. De bedrijvigheid in Moerwijk heeft niet zo'n goede naam. Het is een hotspot van criminaliteit, maar er zijn ook mooie initiatieven. De voorzitter vraagt in hoeverre bewoners behoefte hebben aan bedrijvigheid.

- Het is prettig dat men snel een boodschap kan doen, maar sommige winkels zijn al meerdere keren overvallen. Veiligheid is dus een belangrijk aspect.

Samenvattend
Zuidwest staat voor grote opgaven. De wijkbewoners staan nu en in de toekomst centraal in de plannen. De gemeente wil met de bewoners samen bouwen aan een betere toekomst. Na afloop is er buiten de gelegenheid om verder te praten. Ook kan iedereen briefjes in de ideeënbus stoppen. Tussentijds kunnen vragen gesteld worden via structuurvisiezuidwest@denhaag.nl.

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.05 uur.

ijn jullie onderwerpen:

ZUID WEST OP Z'N BEST

STRUCTUUR VISIE 2040

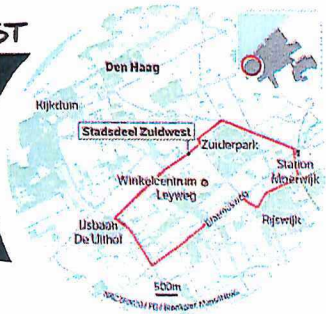

VREDE EN RECHT

Den Haag

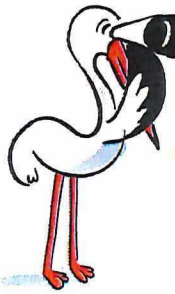

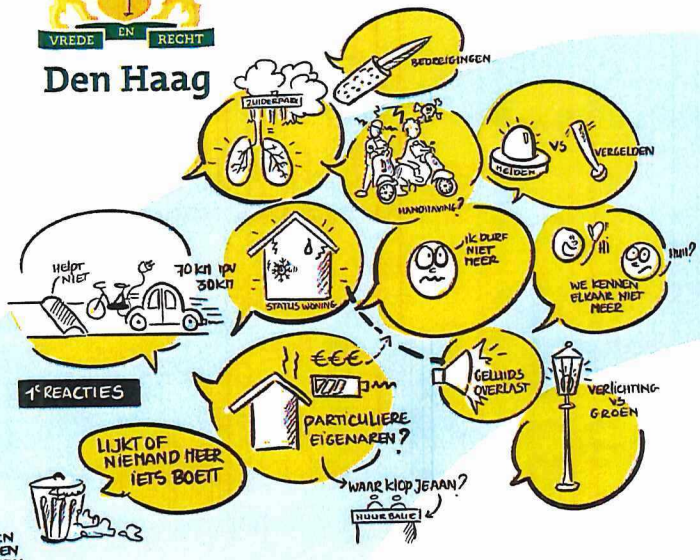

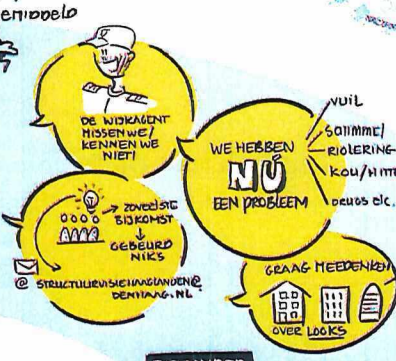

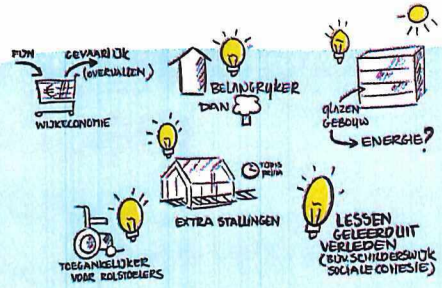

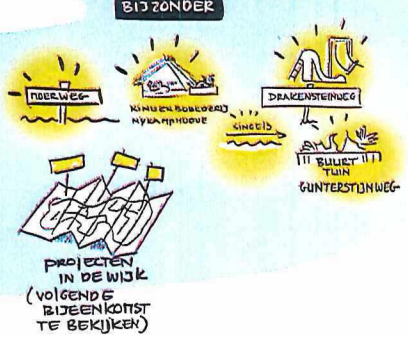

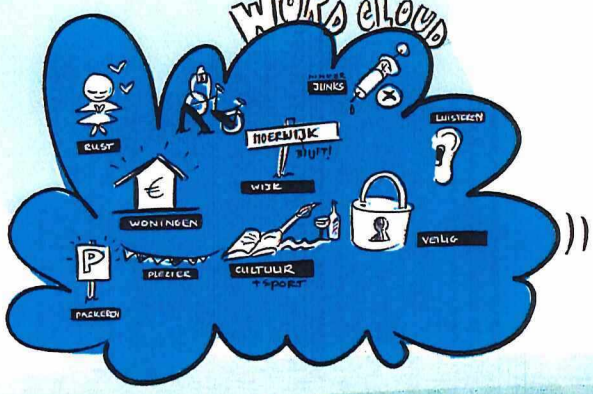

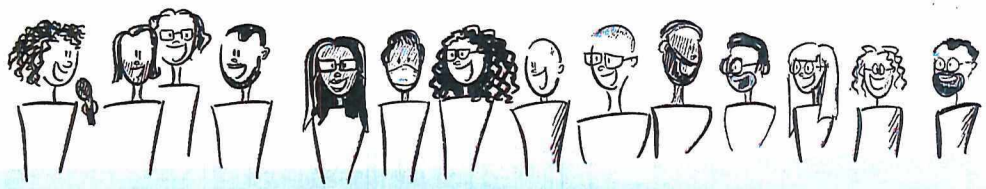

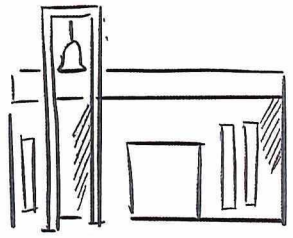

#STUDIOLEFF

Verslag van de informatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 15 september 2021, Shalomkerk, Vrederustlaan 96 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

1. Welkom en opening

Vanavond is de eerste bijeenkomst in een serie van drie, waarbij de gemeente een aantal uitgangspunten voor de structuurvisie presenteert. Medewerkers van de gemeente Den Haag zullen de plannen toelichten. Bewoners kunnen vragen stellen en opmerkingen maken bij de plannen. Ook heeft de gemeente zelf een aantal vragen en stellingen, waarop ze graag een antwoord of reactie van de bewoners wil. Alle deelnemers hebben bovendien pen en papier ontvangen waarmee ze ideeën en vragen kunnen noteren over de plannen. Achterin de zaal staat een ideeënbus, waar deze aan het eind van de avond in gedaan mogen worden.

Bij binnenkomst is aan alle deelnemers gevraagd welke aspecten zij belangrijk vinden voor hun wijk. Leefbaarheid, veiligheid en groen werden het meest genoemd. Burencontact, prettige buren en ontmoetingsplaatsen worden belangrijk gevonden. Verder werd de uitstraling van vroeger genoemd en zijn er diverse termen genoemd over afval en een schone leefomgeving.

De voorzitter vraagt wat de bewoners verstaan onder leefbaarheid.

- Het is belangrijk dat mensen op straat elkaar in de ogen te kijken en even contact hebben. De wijk is nu heel anoniem.
- Het zou goed zijn om verschillende bewonersgroepen te stimuleren om elkaar op te zoeken. Waar Zuidwest vroeger een nieuwe Nederlandse wijk was, wonen er tegenwoordig veel mensen van buitenaf. Mensen zoeken elkaar vooral op binnen hun eigen groep of nationaliteit. Bewoners hebben behoefte aan activiteiten, waardoor mensen worden gestimuleerd om elkaar op te zoeken en samen iets te gaan doen.
- De leefbaarheid kan verbeterd worden door "toevallige ontmoetingen". Die ontstaan soms vanzelf, maar de gemeente kan ze ook stimuleren. Vroeger werd de wijk gevierd, bijvoorbeeld met het zomerfestival in het Marinipark. Bewoners hebben behoefte aan een plek waar ze elkaar kunnen ontmoeten, zonder meteen iets te moeten consumeren. Ontmoeting verkleint het wantrouwen tussen bewonersgroepen.
- Bewoners zijn vergeten om trots te zijn op hun wijk. Dat kan ook gestimuleerd worden door de manier waarop een plek ontworpen wordt: gebruik de openbare ruimte om ontmoeting te stimuleren.
- Vroeger was men er trots op om naar Morgenstond of Vrederust te verhuizen. De oorspronkelijke opzet van het gebied met ruime, groene lanen en grote binnentuinen is fantastisch. Er is voldoende ruimte om elkaar te ontmoeten. De gemeente zou dat moeten stimuleren.

De voorzitter veronderstelt dat de wijk ook schoon en netjes moet zijn om er trots op te zijn.

- Een bewoner ruimt al 30 jaar afval op. Nog nooit heeft een buurtbewoner hulp aangeboden.
- Een andere bewoner die zwerfafval opruimt, zegt wel regelmatig hulp te krijgen van kinderen. Die vinden het gezellig om te helpen en gooien vervolgens hun eigen afval netjes in de vuilnisbak.
- Een bewoner heeft ondergrondse containers geadopteerd. Daar ligt altijd veel zwerfafval en honden- en ganzenpoep. Hij spreekt mensen vaak aan op het gooien van brood, maar ze blijven het doen. Dat leidt ook tot ratten in de wijk.
- Voor leefbaarheid is sociale cohesie nodig. Er wonen veel mensen in de wijk die geen Nederlands spreken. Het is moeilijk om met hen te communiceren.
- Veiligheid, leefbaarheid en groen horen bij elkaar. Als de gemeente maar één keer per jaar snoeit, hebben bewoners de rest van het jaar last van luis, hars en andere rommel van de bomen. Ook zijn er in de wijk veel losliggende stoeptegels en is het nergens mogelijk om te parkeren. Er is veel ergernis over het onderhoud van de wijk.
- Volgens een bewoner heeft alle ergernis te maken met anonimiteit. Leefbaarheid betekent elkaar zien en voor elkaar zorgen. Grote flats faciliteren die anonimiteit. Als de gemeente van plan is om nog meer hoge flats te gaan bouwen, zal dit verergeren.
- De oude flats zijn heel gehorig, zodat bij een feestje iedereen kan meegenieten. Bewoners zien graag dat hier rekening mee gehouden wordt bij nieuwbouw.

2. Toelichting op het participatieproces

Zuidwest is opgedeeld in drie deelgebieden. Per deelgebied organiseert de gemeente drie bijeenkomsten. Vanavond wordt echter over alle deelgebieden gesproken, omdat dit een extra bewonersavond is voor bewoners uit alle wijken. De eerste ronde is bedoeld om te bespreken hoe de gemeente en bewoners kunnen samenwerken, welke thema's de gemeente wil bespreken en wat bewoners belangrijk vinden. In oktober volgt een bijeenkomst waarin op basis van thema's bewoners onderwerpen verder gaan uitwerken. In november wordt vervolgens teruggekoppeld hoe de gemeente de visie van de bewoners heeft verwerkt in haar plannen.

In de periode november-januari gaat de gemeente op basis van de onderzoeken en de participatie de structuurvisie schrijven, die in het eerste kwartaal van 2022 klaar moet zijn. Daarna volgt de vaststelling door het college en wordt de visie ter inzage gelegd voor formele zienswijzen en de beantwoording daarvan, waarna eind 2022 de definitieve structuurvisie Zuidwest aan de gemeenteraad ter besluitvorming wordt voorgelegd.

3. Zuidwest

Zuidwest kent zo'n 70.000 inwoners. Er staan circa 32.500 woningen, waarvan 22.500 sociale huurwoningen, wat een groot deel is. Zuidwest heeft zijn bewoners veel te bieden. Er zijn veel mooie initiatieven en evenementen in de wijk. Het buurtgevoel en de sociale samenhang zijn sterk aanwezig, maar Zuidwest is zo groot dat niet iedereen overal vanaf weet. Er is veel groen en ruimte, en de wijk kent veel voorzieningen. Er zijn echter ook zaken die minder goed gaan. Zuidwest scoort op veel aspecten (inkomen, waarde woningen, opleidingsniveau) lager dan gemiddeld in Den Haag. De leefbaarheid staat onder druk. Den Haag heeft diverse programma's om de wijken te verbeteren. Herkennen bewoners zich hierin?

- Gevraagd wordt hoe de data verzameld is die leidt tot de leefbaarheidskaart. Geantwoord wordt dat de Leefbaarometer een landelijke website is, waarop van alle wijken van Nederland te zien is hoe de leefbaarheid scoort. Dit wordt berekend op basis van vele variabelen die als open data zijn verzameld.

Zuidwest in 2040

Om de woningbouwopgave in te vullen, moeten er veel extra woningen bijkomen, waardoor de wijk wordt verdicht. Gedacht wordt aan 10.000 extra woningen in Zuidwest in twintig jaar tijd. Om dat te kunnen inpassen, moet op sommige plekken hoogbouw komen, maar het doel is om het woonprogramma heel divers te maken. Andere aspecten die in de toekomstplannen aan de orde komen zijn: groene openbare ruimte, goede voorzieningen, bereikbaar, ruimte voor wijkeconomie en een vitale omgeving waarin mensen centraal staan. Het droombeeld is 2040, maar de gemeente moet morgen al gaan beginnen.

Bewoners reageren op de plannen.

- Maak niet allerlei afzonderlijke ontmoetingsplekken voor mensen uit verschillende culturen, zoals nu gebeurt in de wijkcentra. Alleen al in de Raden zijn er drie ontmoetingscentra. Dat leidt tot enorme parkeerproblemen, waardoor de bewoners verderop moeten parkeren. Beter zou het zijn als er één centrale ontmoetingsplek is waar iedereen elkaar tegenkomt.
- Vorig jaar is in de gemeenteraad al gesproken over verdichting in Zuidwest. Gevraagd wordt wat er al vast ligt. Marije Stelloo legt uit dat vaststaat dat Zuidwest een bijdrage moet gaan leveren aan de verdichting. Het college heeft als ambitie uitgesproken dat er 10.000 woningen worden toegevoegd aan Zuidwest. In de structuurvisie wordt uiteindelijk vastgelegd hoeveel woningen in Zuidwest worden toegevoegd.

Hoe wordt het buurtgevoel in stand gehouden? De gemeente wil inzetten op de kracht en potentie van de wijk. Er moeten voorzieningen komen waaraan de wijk behoefte heeft en er moet voldoende werkgelegenheid gecreëerd worden. Het groene karakter moet behouden blijven.

Opgave in de wijken

De gemeente wil de bestaande kwaliteit van de leefomgeving koesteren. De historie van waardevolle gebouwen, mooie plekken van de wijk, de wijze waarop de wijk is opgebouwd en

de jaren '50-sfeer worden gewaardeerd. Welke plekken in de buurt moeten volgens de bewoners behouden blijven? Waarmee moet de gemeente rekening houden in haar plannen?

- De woonboten aan de Moerweg met het grindpad langs het water.
- Beeldende kunst en mooie gevelstenen.
- Het groene karakter van de wijk.
- Het volkstuinencomplex.
- Het heggendoolhof in Madestein.
- Professionele graffiti, zoals aan de Melis Stokelaan.

De gemeente wil aansluiten op eerdere herstructureringen. Overal in Zuidwest zijn al nieuwe toevoegingen te zien. Sommige zijn geweldig, andere wat minder. Wat vinden bewoners goede voorbeelden van projecten? Of juist heel slechte?

- Een van de leuke dingen van de oude woningen is dat er vaak kleine kunstwerkjes op de gevels staan. Een bewoner is bang dat de nieuwbouw eenvormige blokkendozen worden. Het zou leuk zijn als iedere woning iets unieks krijgt. Vooral mooie gevels zijn een aanwinst voor de wijk.

Er zijn al veel plannen in de wijk. Vooral in Bouwlust Vrederust wordt momenteel veel veranderd. Deze trajecten lopen nu en de bewoners worden daarbij betrokken. In Morgenstond is het project langs de Dedemsvaartweg in voorbereiding en zijn er plannen voor hoogbouw langs de Loevesteinlaan. In Moerwijk is een aantal verschillende projecten: aan de Assumburgweg komen bijvoorbeeld drie hoge torens van Vestia met bedrijfsruimten op de begane grond en ondergronds parkeren. Doordat daar veel woningen komen, kunnen er elders veel bescheidener aantallen worden gebouwd. Een voorbeeld hiervan is de nieuwbouw in de Ulenpasstraat, die aansluit op de huidige bebouwing.

Het groen in de wijk versterken is een belangrijke pijler. De singelstructuur is belangrijk. Groen draagt bij aan duurzaamheid en aan de technische kwaliteit van de wijk. Ook draagt het bij aan het klimaatbestendig houden van de wijk. Is groen de belangrijkste kwaliteit van de wijk?

- Er zijn zo veel dingen belangrijk in een wijk. Groen is belangrijk, maar veiligheid is nog belangrijker.
- Een bewoner wordt elk jaar heel blij van de bloesembomen. Ook het zuiderpark is een heerlijke plek om te vertoeven.
- Groen is een van de belangrijkste factoren, maar niet de belangrijkste.
- Een bewoner zou graag fruitbomen langs de weg zien in plaats van brandnetels.

Bereikbaarheid
Hoe kom je in en uit Zuidwest en hoe is de wijk verbonden met het centrum van Den Haag? Wat is de plek van de voetganger en de fietser? De bewoners wordt gevraagd of ze weleens het ov of de fiets nemen en zo ja, in welke situaties.

- Het openbaar vervoer is heel aantrekkelijk voor mensen uit het Westland. Zij parkeren hun auto in Zuidwest en gaan met het ov naar het centrum.
- Voor boodschappen in de buurt is het handiger om de fiets te pakken, omdat het lastig is om de auto te parkeren.
- Fietsen moeten in de kelder worden gestald, maar het valt niet mee om ze eruit te krijgen, zeker niet met een elektrische fiets. Maar als je ze buiten laat staan, zijn ze zo gestolen.

Gevraagd wordt hoe de bereikbaarheid naar het centrum is.

- Met het openbaar vervoer duurt het twintig minuten om in het centrum te komen. Met de auto maar vijf minuten. Deelscooters zijn een uitkomst.
- Met twee trams en een bus voor de deur, is het eenvoudig om naar het centrum te reizen. Door de herinrichting van de Suezkade is het wel lastig om daar langs te rijden, want de stoplichten zijn slecht afgesteld.

Wijkeconomie
Biedt de wijk voldoende ruimte aan kleine winkels en bedrijfjes? Is daar behoefte aan?

Bewoners zijn niet onverdeeld positief over de kleine ondernemers in de wijk.

- Bewoners zijn snel geneigd om buiten de wijk boodschappen te gaan doen, omdat het vaak moeilijk communiceren is met buitenlandse ondernemers. Zorg ervoor dat iedereen elkaar kan verstaan.
- Aan het Heeswijkplein zitten ondernemingen die niet uitnodigend zijn om er iets te kopen. Het gaat om de toegankelijkheid van een bedrijf, niet om de mensen die het runnen. Er is wel veel behoefte aan plekken waar men koffie kan drinken en mensen kan ontmoeten. Bij de Subway is het vaak heel druk.
- Het begrip "wijkeconomie" klinkt aansprekend, maar hoe houd je een onderneming gezond? Kunnen wijkwinkels op normale wijze hun geld verdienen? Dat is een grote opgave, want kleinschaligheid leidt tot hogere kosten. Concurrentie met grotere winkelcentra is lastig, waardoor kleine bedrijfjes weer verdwijnen. Ze hebben echter een belangrijke sociale functie.
- Er is geen enkele boekhandel en slechts één fietsenmaker in de wijk. De nieuwe bibliotheek in het buurthuis is prachtig, maar nog heel stil. Ook Dakota is een geweldige plek.
- De wijk kent veel voormalige winkelstraten waar nog maar enkele winkels zitten. De winkels zitten te veel verspreid over de wijk.
-

Samenvattend
Zuidwest staat voor grote opgaven. De wijkbewoners staan nu en in de toekomst centraal in de plannen. De gemeente wil met de bewoners samen bouwen aan een betere toekomst. Na afloop is er buiten de gelegenheid om verder te praten. Ook kan iedereen briefjes in de ideeënbus stoppen. De volgende bijeenkomstenronde is op 5/6/7 oktober. Tussentijds kunnen vragen gesteld worden via structuurvisiezuidwest@denhaag.nl.

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.00 uur.

it zijn de onderwerpen die u belangrijk vindt:

ZUID WEST OP Z'N BEST

STRUCTUUR VISIE 2040

VREDE EN RECHT
Den Haag

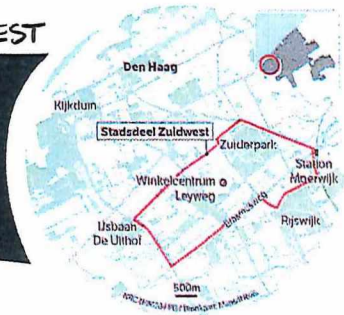

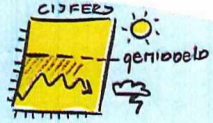

ONDERWERPEN

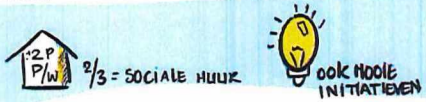

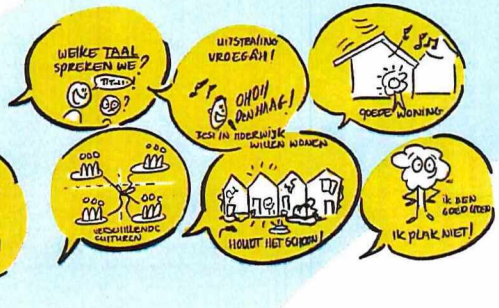

1e REACTIES

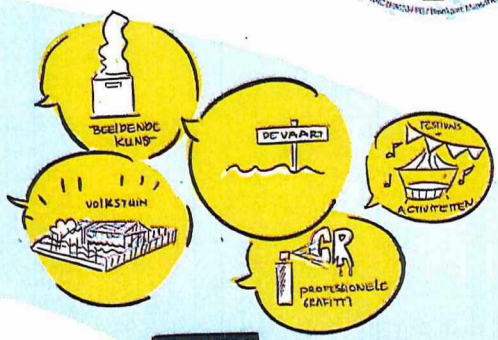

BIJZONDERE PLEKKEN

IDEËEN

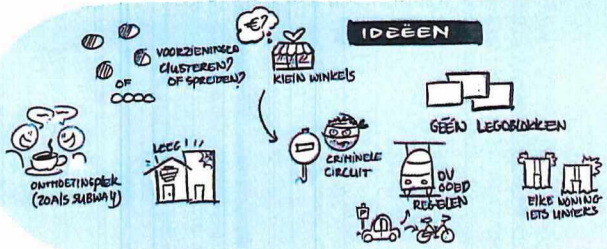

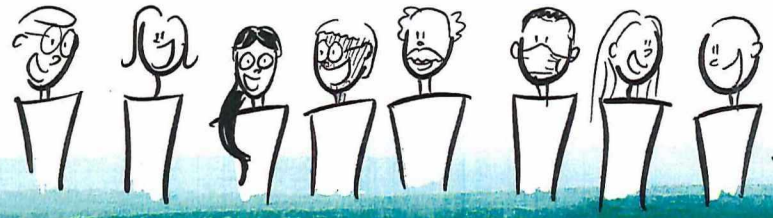

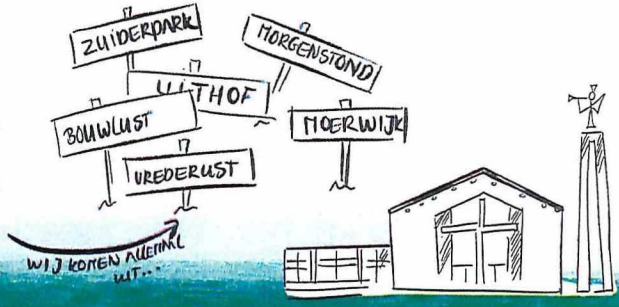

#STUDIOLEFF

Bijlage III: Verslagen participatie workshopsessies oktober 2021

VERSLAGEN PARTICIPATIESESSIES STRUCTUURVISIE DEN HAAG ZUIDWEST 2040

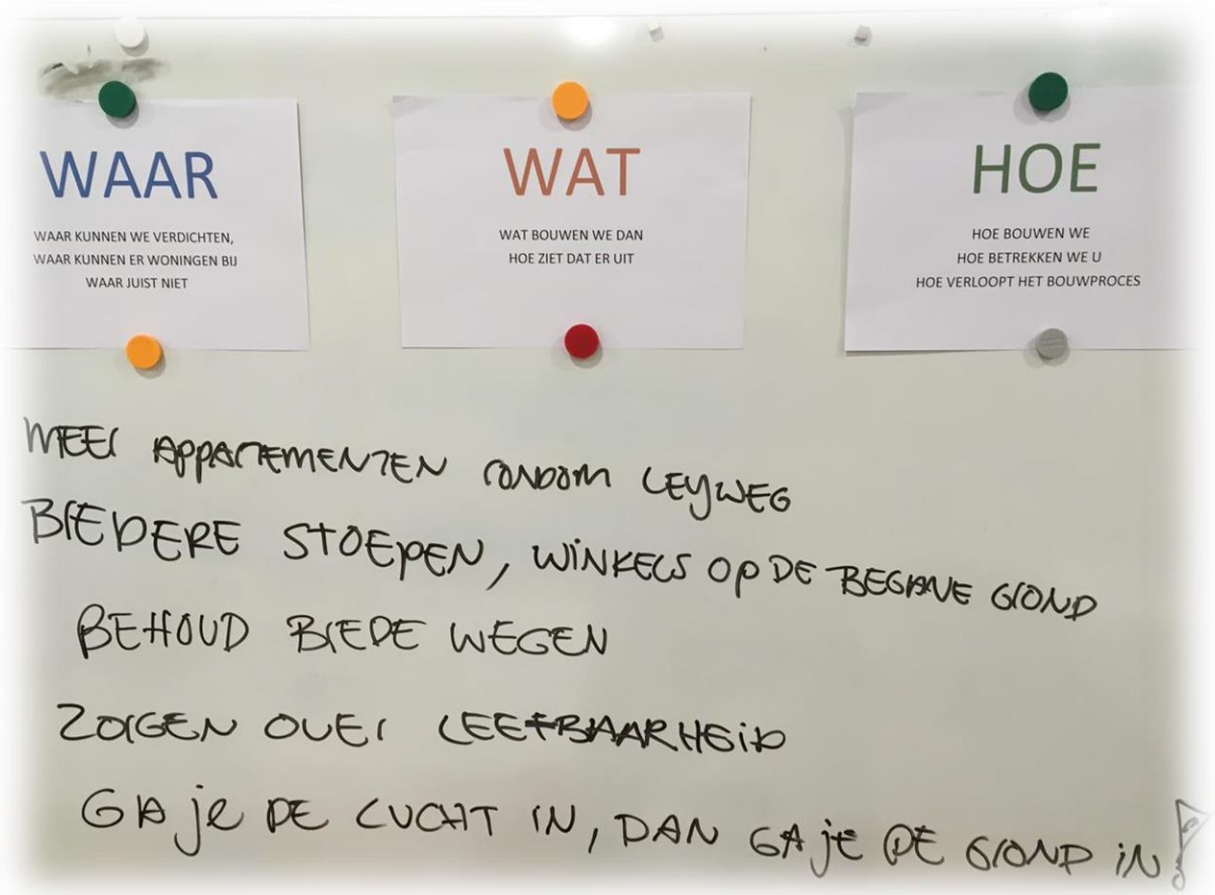

OP 5, 6 EN 7 OKTOBER 2021
IN DE WIJKEN MOERWIJK, BOUWLUST/VREDERUST EN MORGENSTOND

Verslag participatiesessies Structuurvisie Den Haag Zuidwest Deelgebied Moerwijk op 5 oktober 2021

Thema groen en openbare ruimte
Er zijn veel bewoners aanwezig die trots zijn op Moerwijk. Groen wordt hierbij gezien als de belangrijkste kwaliteit. Een kwaliteit die men wil koesteren. Dan gaat het om het groen in de wijk, maar ook grote groengebieden als Park Overvoorde (in de gemeente Rijswijk), een bosrijk gebied dat aan Moerwijk grenst. Een enkele bewoner spreekt zijn zorgen uit over de achteruitgang van het Zuiderpark en het beweegaanbod in relatie tot inactieve ouderen.

Een vraag die verder wordt uitgediept is “behoren de binnentuinen tot de groenstructuur?”. Hierop wordt aangegeven dat bij nieuwbouwprojecten het groen van de binnentuinen niet altijd terugkomt zoals het was. Om zoveel mogelijk groen te behouden wordt er gekeken naar dubbel ruimtegebruik. Haag Wonen merkt op dat binnentuinen, net als gebouwen, ook groot onderhoud nodig hebben. Dit krijgt vanuit de woningcorporatie steeds meer aandacht.
Behoeften die er spelen zijn om concreet te weten wat er te gebeuren staat in hun buurt, maar ook om zichtbaar te maken wat er al gebeurd is.

Er liggen kansen om het beweegaanbod te vergroten en inactieve ouders/volwassen in beweging te krijgen. Veel mensen komen hun wijk niet uit. Dat betekent onder andere meer sportfaciliteiten in de wijk. Om daarnaast fietsen te stimuleren zijn fietsenbergingen nodig om te voorkomen dat een fiets gestolen wordt.
Een verdere zorg is het rattenprobleem. Bij het inrichten van (natuur-)speelplekken dient hier rekening mee te worden gehouden. Hoe kunnen we plekken in de wijk schoonhouden?

Thema voorzieningen
Onderwijs
Uit onderzoek is gebleken dat het ontwikkelingsniveau van kinderen in Den Haag Zuidwest achterblijft bij die van kinderen in andere gebieden in Den Haag. De gemeente Den Haag streeft ernaar het onderwijsniveau en de ontwikkelkansen van kinderen in Zuidwest in 2040 te hebben gebracht op minimaal hetzelfde niveau als die van kinderen in de rest van Den Haag.

In reactie op deze ambitie van de gemeente merken deelnemers op dat dit doel veel eerder dan pas in 2040 moet worden bereikt. Nu al moet actie worden ondernomen om o.a. jongeren betere ontwikkelkansen te bieden. Dit kan worden bereikt door het onderwijsaanbod in Moerwijk te vergroten – met name v.w.b. middelbaar en speciaal onderwijs – inclusief voor- en naschoolse opvang, sportvoorzieningen (voor binnen- en buitensport), logopedie en

fysiotherapie. Momenteel heeft Moerwijk slechts één school voor middelbaar onderwijs, waardoor veel jongeren voor Havo en VWO naar een schoolbuiten Zuidwest moeten reizen. Voor speciaal onderwijs is er één school in Moerwijk met een lange wachtlijst.

Voorzieningen voor opvang van jongeren – zoals sportvoorzieningen en jeugdhonken - zijn belangrijk om ontwikkelachterstanden te voorkomen en overlast van jongeren terug te dringen, en zo de reputatie van de wijk te verbeteren. Wat betreft de aanpak van jeugdcriminaliteit is het belangrijk dat een wijkagent aanwezig en goed bereikbaar is in Moerwijk.
De bewoners noemen de volgende ambities voor Moerwijk:

- Basisonderwijs voorzien van voor- en naschoolse opvang, sportvoorzieningen en een aan de school verbonden logopedist en fysiotherapeut;
- Uitbreiding van middelbaar onderwijs en speciaal onderwijs;
- Beschikbaarheid van in- en externe sportvoorzieningen, o.a. door intensiever gebruik van de bestaande voorzieningen mogelijk te maken.

Gezondheidszorg
De deelnemers zijn van mening dat gezondheidszorgvoorzieningen zoals de huisarts vooral voor ouderen en mensen met een lichamelijke beperking niet snel bereikbaar zijn; de loopafstand bedraagt voor veel bewoners minimaal 15 minuten. De op veel plekken slechte bestrating van de trottoirs – waaronder het ontbreken van verlaagde trottoirdelen - wordt hierbij voor o.a. gebruikers van rolstoel en scootmobiel als hindernis genoemd. De deelnemers vinden dat in Moerwijk te weinig voorzieningen voor sociaal-maatschappelijke en psychische hulpverlening aanwezig zijn. Ambities voor Moerwijk zijn:

- Gezondheidszorgvoorzieningen – evt. Geconcentreerd in gezondheidscentra - dichter bij de bewoners vestigen, en eventuele hindernissen op de weg ernaartoe wegnemen bijv. via aanpassing van de trottoirs;
- Meer voorzieningen voor sociaal-maatschappelijke en psychische hulpverlening in Moerwijk vestigen.

Kunst en cultuur
De gemeente Den Haag wil door middel van voorzieningen voor kunst en cultuur bijdragen aan de levendigheid en aantrekkelijkheid van Haagse wijken voor bewoners en bezoekers.
De deelnemers noemen als ambities:

- Een groter kunst- en cultuuraanbod, bijvoorbeeld dans- en muziekactiviteiten;
- Uitbreiding van de bibliotheek met boeken voor jonge kinderen;
- Naar voorbeeld van de Vitalityclub (opgezet door de buurtsportcoach om zoveel mogelijk mensen te doen bewegen) zou ook voor participatie aan culturele activiteiten een club opgezet kunnen worden.

Sport
De sportvoorzieningen bij basisscholen worden intensief benut voor naschoolse activiteiten. Momenteel heeft openbare basisschool De Kleine Wereld een wachtlijst voor deze sportactiviteiten. Een reden dat kinderen hier wel sporten en niet op de Escampvelden is de locatie. De sportvelden liggen bij school, terwijl voor de Escampvelden in Morgenstond kinderen begeleiding nodig hebben om er te komen. Deze ontbreekt. De deelnemers noemen als ambities:

- Meer aandacht voor gezamenlijk bewegen/sporten als manier om anderen te ontmoeten. Als voorbeeld wordt de Vitalityclub genoemd. Gezamenlijk bewegen of sporten kan bijdragen aan een grotere sociale cohesie tussen bewoners. De bestaande sportvoorzieningen – sportcampus, sportvelden - kunnen hiervoor gebruikt worden. De term ‘bewegen’ kan voor bewoners laagdrempeliger zijn dan de term ‘sporten’.
- Een oudere bewoonster geeft aan dat de binnentuin voor haar een goede locatie zou zijn om te sporten als die hiervoor geschikt zou zijn.

- De Escampvelden worden overdag niet goed benut. De Vitalityclub maakt hier wel gebruik van, maar er zijn veel meer kansen.
- Samenwerking met scholen die sportonderwijs doceren is gewenst.
- Veel sportmogelijkheden in de wijk zijn niet bekend bij de bewoners. Zo biedt het wijkcentrum Moerwijk op de 3e etage een sportzaal, waar Zumba, yoga en andere sporten mogelijk zijn.
- Het Zuiderpark wordt goed benut door clubjes die bootcampen en voetballen.
- Het zou mooi zijn als de Sportcampus ook voor de buurt beschikbaar is. Een bewoner geeft aan dat zijn dochters buiten de wijk turnen en balletles krijgen, omdat het aanbod ontbreekt.

Horeca
De deelnemers wensen meer horecavoorzieningen in Moerwijk voor verschillende leeftijden, die ook 's avonds en in het weekend open zijn. Ook verdienen de huidige voorzieningen meer bekendheid bij bewoners van Moerwijk.

Thema wonen en leefomgeving
De deelnemers geven aan dat de woningen energiezuinig moeten worden, dat het corporatiebezit verduurzaamd moet worden en dat minder woonlasten eventueel tegen een iets hogere huurprijs staan. Er moet prioriteit gegeven worden aan de woningen die onveilig en ongezond zijn vanwege de schimmel en de vochtproblematiek.

Bewoners vinden dat te hoge gebouwen leidt tot weinig sociale cohesie en anonimiteit. De deelnemers geven als aandachtspunt mee om goed op te letten op:
- Windhinder bij hoge gebouwen
- Riolering en wateroverlast
- Aandacht geven voor de plinten
- Ruimte voor scootmobielen
- Voorkomen van te veel druk op voorzieningen en groen door het toevoegen van meer woningen en bewoners

De bewoners in Moerwijk hebben het gevoel dat de kwetsbare doelgroepen alleen in Moerwijk worden gevestigd. De deelnemers vinden dat deze doelgroepen beter verdeeld moeten worden over de stad. Ook de voorzieningen in de leefomgeving moet worden meegenomen. De deelnemers vinden dat het Heeswijkplein, de Jan Luykenlaan en het winkelcentrum Leyweg aangepakt moeten worden. Er is te veel leegstand en er moet een betere handhavings- en toewijzingsbeleid komen.

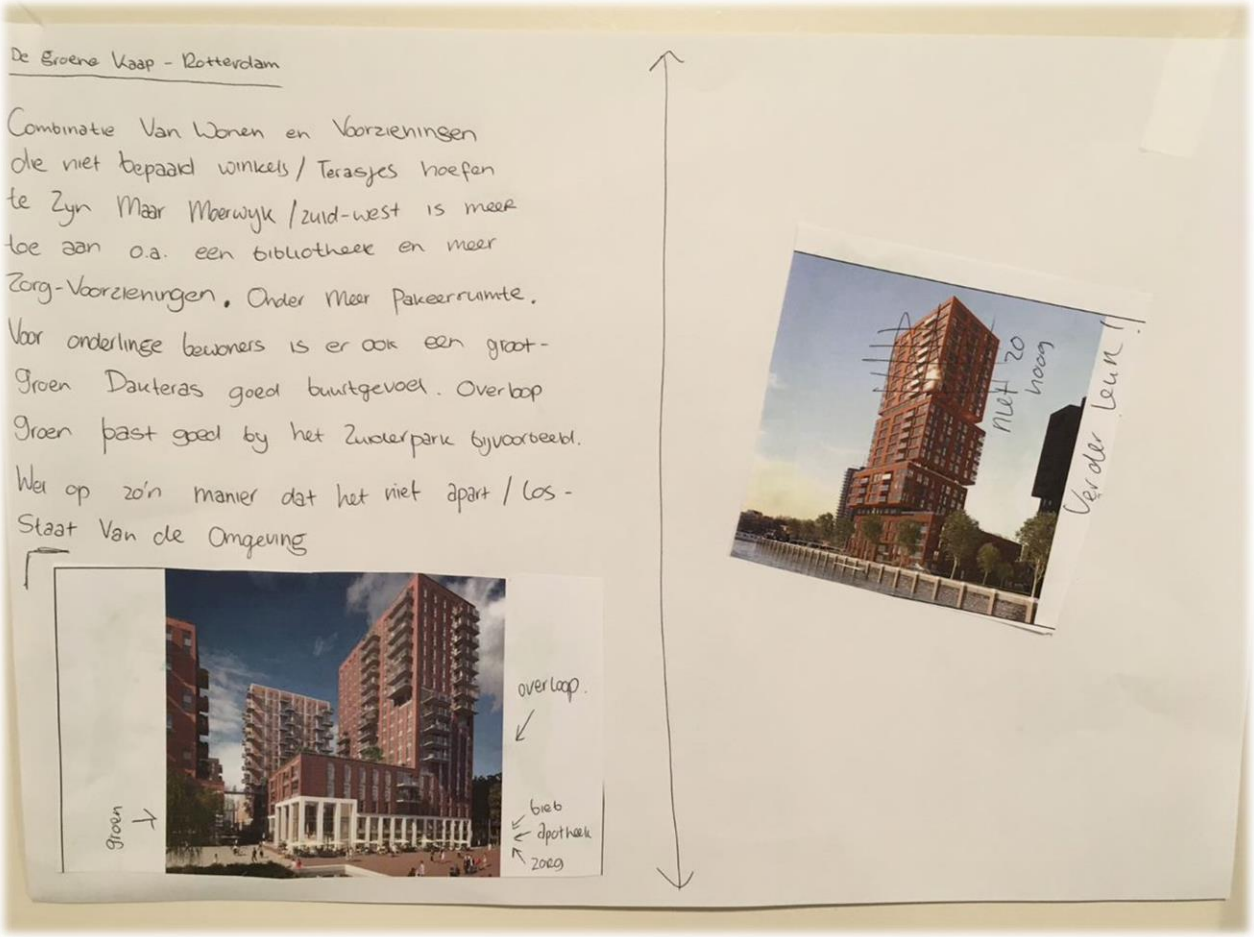

De deelnemers zien een mogelijkheid om te verdichten bij het Heeswijkplein, langs het spoor, bij de Van Baerlestraat, bij de Beatrijsstraat en bij Florence (in Morgenstond, waar al lang leegstand is). Ook kan er verdicht worden door bestaande woningen op te toppen (een extra verdieping erop). Idee is om hofjes en studenten woningen toe te voegen.
Deelnemers willen niet verdichten bij het vernieuwde deel van de Melis Stokelaan, het Esmoreitplein en bij het pas gerealiseerde Kloosterbuuren rond het voormalige klooster.

Er wordt aangegeven dat er soms ook alleen aan de buitenzijde gerenoveerd wordt, terwijl verbetering binnen ook nodig is. Men vraagt zich af wie bepaalt of er sloop-, nieuwbouw plaatsvindt, de gemeente of de woningcorporatie. Dit gaat in afstemming en in overleg. Er zijn zorgen of het Zuiderpark niet te vol wordt door de verdichting. Als goed voorbeeld van verdichting wordt de Petroleumhaven in Laak genoemd. Voor het Heeswijkplein willen bewoners een duidelijkere en meer zichtbare aanpak. Niet alleen gericht op woningen, maar ook op overlast en onveiligheid. Bewoners geven verder aan dat bewoners in Moerwijk teveel langs elkaar heen leven en nauwelijks met elkaar mengen.

Thema mobiliteit
Moerwijk heeft een sterke oriëntatie op het centrum, weinig met de rest van Zuidwest. Het openbaar vervoer wordt als goed ervaren. De fietspaden en looppaden zijn ook voldoende, maar oversteken, onderhoud en handhaving (verkeerd parkeren) zijn aandachtspunten.

De deelnemers hebben niet zoveel vertrouwen in deelmobiliteit. Al kan het voor de auto wel efficiënt zijn (ruimtegebruik). Het doorgaand autoverkeer moet volgens de deelnemers zoveel mogelijk uit de wijk worden geweerd en gebundeld op hoofdwegen. Parkeren op eigen terrein heeft de voorkeur, maar de vraag is dan nog: wie draagt de kosten? De deelnemers zijn niet per se afwijzend tegenover betaald parkeren als dat een verbetering oplevert en zolang er wordt opgelet op waterbed-effecten.

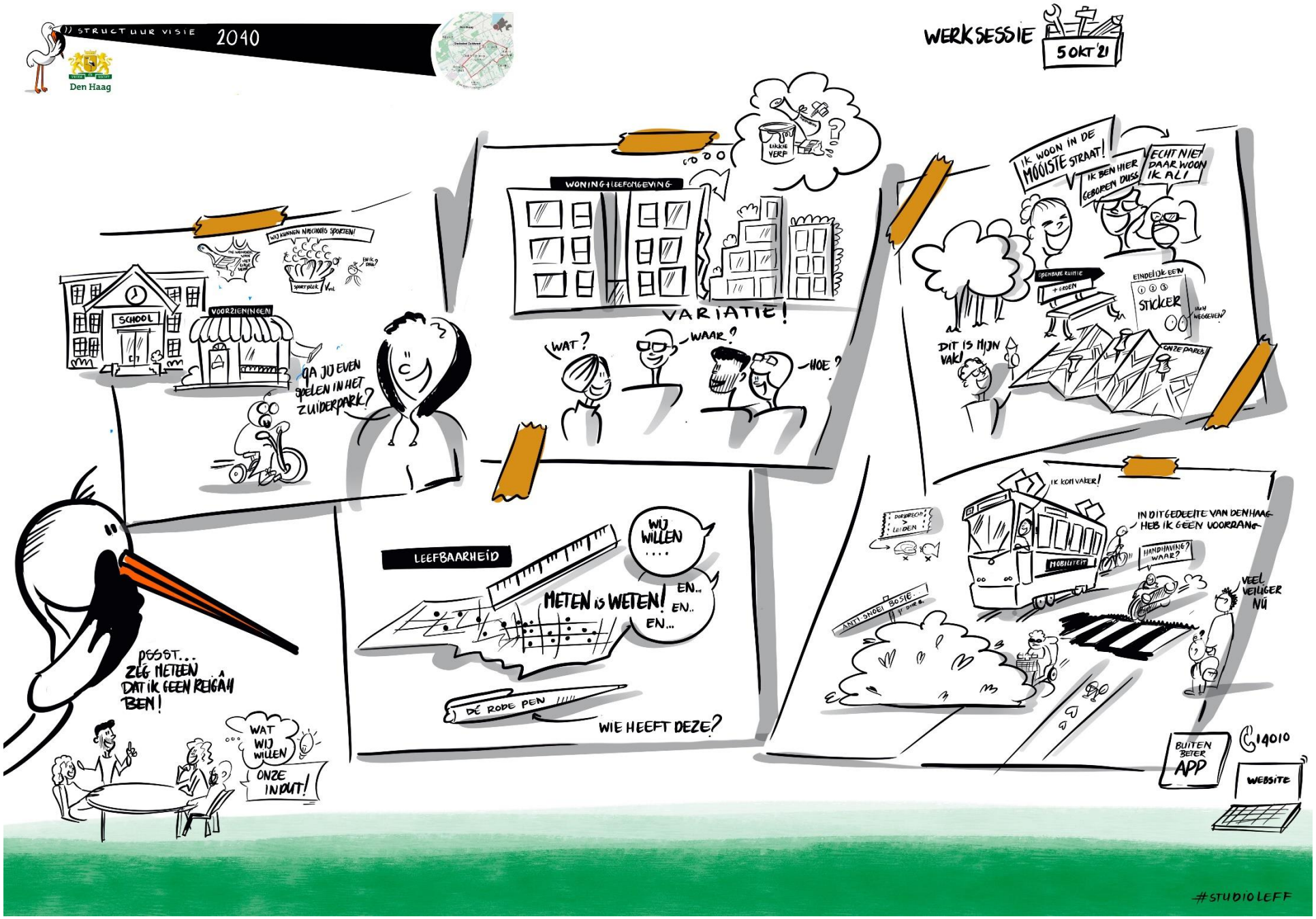
STRUCTUUR VISIE 2040
Den Haag
WERKSESSIE
5 OKT '21
WIJ KUNNEN NASCHOOLS SPORTEN!
SCHOOL
VOORZIENINGEN
GA JIJ EVEN SPELEN IN HET ZUIDERPARK?
WONING + LEEFOMGEVING
LIKKIE VERF
VARIATIE!
WAT?
WAAR?
HOE?
IK WOON IN DE MOOISTE STRAAT!
IK BEN HIER GEBOREN DUSS
ECHT NIET DAAR WOON IK AL!
OPENBARE RUIMTE
+ GROEN
EINDELIJK EEN STICKER
HUH WEGGEVEN?
DIT IS MIJN VAK!
ONZE PARKS
LEEFBAARHEID
WIJ WILLEN ....
METEN IS WETEN!
EN..
EN..
EN...
DÉ RODE PEN
WIE HEEFT DEZE?
PSSST... ZEG METEEN DAT IK GEEN REIGÂH BEN!
WAT WIJ WILLEN
ONZE INPUT!
IK KOM VAKER!
IN DIT GEDEELTE VAN DEN HAAG HEB IK GEEN VOORRANG
MOBILITEIT
HANDHAVING? WAAR?
VEEL VEILIGER NÚ
ANTI SNOEI BOSJE
BUITEN BETER APP
14010
WEBSITE
#STUDIOLEFF

Verslag participatiesessies Structuurvisie Den Haag Zuidwest Deelgebied Bouwlust Vrederust op 6 oktober 2021

Thema groen en openbare ruimte
Ook in deze buurten wordt het groene karakter van de Zuidwest erg gewaardeerd, maar maakt men zich ook zorgen over het behoud ervan bij de voorgestelde verdichting. Behoud en versterking van de kwaliteit van de ecologische zones (langs de sportvelden Escamp I en de Melis Stokelaan) is een belangrijk thema. Ook de volkstuinen moeten behouden blijven, liever zonder doorgaande routes, maar in ieder geval afsluitbaar voor de avond en nacht.

Het belang van de binnentuinen wordt benadrukt, zowel als ontmoetings- en speelplek, maar ook als groene ruimte. Maar ook wordt de zorg geuit dat de binnentuinen op termijn in kwaliteit en onderhoud achteruit zullen gaan. Er ontstaat een discussie over hoe je dit kan borgen, en wat de rol van de gemeente daarbij kan zijn.

Een van de deelnemers ziet graag een zebra op de Hengelolaan met verkeerslichten bij winkelcentrum De Steden. Op de hele Hengelolaan kunnen verkeerdrempels gemaakt worden. De straten bij de Zichten kunnen volgens bewoners éénrichtingsverkeer worden voorzien van drempels.

Twee deelnemers zijn gebruikers van een moestuin in de omgeving van de Schoutendreef. Voor hen zijn moestuinen in contact met ‘moeder aarde’ erg belangrijk, tuinieren op het dak van een parkeergarage is niet hetzelfde.

Thema voorzieningen
Gezondheidszorg en welzijn

Voor daklozen wordt in de wintermaanden tijdelijk de Lozerhof opengesteld. De deelnemers geven aan dat een permanente oplossing gewenst is. Een deelnemer adviseert zorgfuncties te combineren en de juiste woontypologieën daaraan te laten grenzen.

Kunst en Cultuur

Een deelnemer onderstreept de waarde van Theater Dakota in het complex Zuid 57 als cultuurcentrum en pleit ervoor dat deze zichtbaarder is en wordt versterkt. De bibliotheek aan de Eekhoornkade wordt als krap ervaren.

Sport en bewegen

De bewoners staan graag stil bij de sport- en groenvoorzieningen. Zij ervaren de Escamp sportvelden als een gesloten gebied en als ontoegankelijk. Bewoners willen ook ruimte voor ongeorganiseerde sport.

Het groen in de omgeving nodigt niet uit om op avontuur te gaan. Een bewoner vertelt dat wanneer een kind in deze buurt een tak vindt, dit als een schat ervaren wordt. Een andere bewoner noemt het gemis van een kinderboerderij.

Jongeren maken over het algemeen weinig gebruik van de mogelijkheid om te sporten. De rugbyvereniging voert een actief ledenbeleid en ziet juist dat er veel belangstelling is. Op dit moment komt de vereniging zelfs velden te kort. Van de leden komt 25% uit Escamp. De voorzitter van de rugbyvereniging en de schooldirecteur van het Zuidwestcollege zullen het gesprek voortzetten om te kijken hoe leerlingen gemotiveerd kunnen worden te gaan sporten/rugbyen.

De facility manager van Revalidatiecentrum Basalt aan de Vrederustlaan heeft alles gedaan om bewoners op de hoogte te brengen van de beschikbare faciliteiten. Na werktijd zijn de sportfaciliteiten (inclusief een zwembad, fitnessruimte en gymzaal) beschikbaar, maar hier wordt nauwelijks gebruik van gemaakt. De vraag is wat de reden is dat bewoners hier geen gebruik van maken en hoe mensen over de streep geholpen kunnen worden.

Doordat bankjes in de openbare ruimte weggehaald zijn, ontbreekt de mogelijkheid om te verpozen. Hierdoor is de drempel om te wandelen/bewegen voor bijvoorbeeld ouderen onnodig groot. Ook de mogelijkheid voor sociale interactie wordt hiermee weggenomen. De bewoners vermoeden dat de bankjes zijn weggehaald vanwege de overlast door daklozen of drugsgebruikers, maar dringen erop aan dat daarvoor een andere oplossing gevonden moet worden.

Werk

De facility manager van Revalidatiecentrum Basalt aan de Vrederustlaan geeft aan dat het centrum graag werknemers uit de buurt zou aannemen. Er bestaat behoefte aan laag en hoogopgeleid personeel.

(Commerciële) voorzieningen

Het winkelgebied de Leyweg wordt niet aantrekkelijk genoeg gevonden om boodschappen te doen. Men wijkt liever uit naar buurgemeenten. In de buurt mist men een plek voor een kopje koffie en gezelligheid. Wel wordt op de nieuwe Turkse kiosk gewezen. Men wil meer van dit soort plekken. Tot slot geven de bewoners aan dat Den Haag Zuidwest een centrum verdient.

Thema wonen en leefomgeving

Tijdens de themasessie hebben de deelnemers hun aandachtspunten en vragen kenbaar gemaakt. Een van de zorgpunten die genoemd werd is of het nog wel gezond wonen is als er verdicht wordt langs de autowegen. Ook zijn er zorgen om hoeveel woningen erbij komen in Zuidwest en of dat druk gaat geven op de openbare ruimte. Bewoners maken zich ook zorgen over de kwetsbare groepen en vinden dat deze groep te groot is in de wijk.

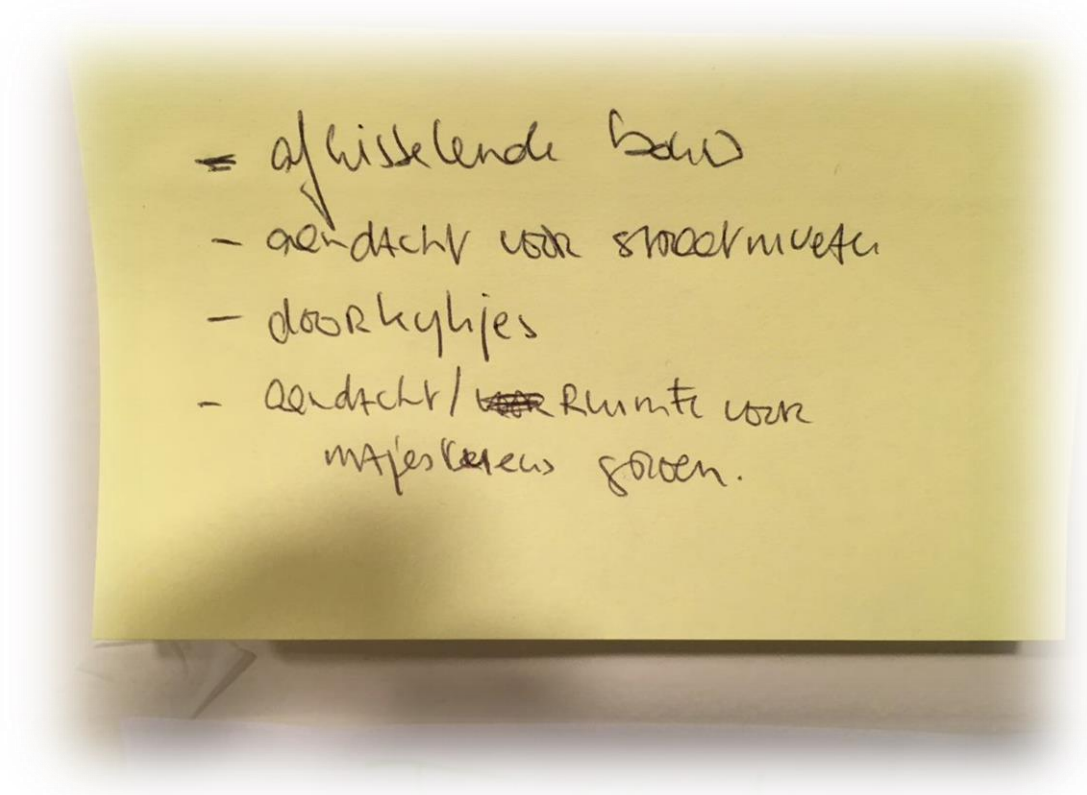

De deelnemers hebben aangegeven dat de volgende aandachtspunten voor hen erg belangrijk zijn:

- Uitzicht op groen
- Balkon aan geluidsluwe kant en zon kant
- Let bij hoogbouw op schaduw en wind
- Hoogbouw met groene gevels tegen hittestress en voor groen beleving om daarmee het groene karakter van de wijk te behouden met nieuwe invulling
- Hoogbouw met op het maaiveld grondgebonden woningen met tuintje
- Bestaande voorzieningen beter benutten (voorbeeld Revalidatiecentrum Basalt, ook toegankelijk maken voor de wijk)
- Dubbel ruimtegebruik, oa groene daken
- Sport kan intensiever gebruikt worden
- Lantaren-, en laadpalen in de openbare ruimte
- Smart parkeergarages
- (Zorg) woningen in combinatie met voorzieningen ontwikkelen
- Jongeren ontmoetingsplekken
- Nieuwbouw met allure en iconische waarde
- In het binnengebied (in de wijken) eengezinswoningen en langs de randen hoogbouw
- Het unieke karakter van de iedere wijk behouden en geen woonkazernes creëren
- Sociale controle op binnentuin

Thema Mobiliteit

Dit deel van Den Haag Zuidwest functioneert meer als een buitenwijk en men is ook meer op de regio georiënteerd. Dat komt naar voren in de wensen rond de OV-verbindingen cq tangenten naar de regio, al worden ook de verbindingen naar het centrum genoemd (metro- of zelfs een treinverbinding). Op het gebied van doorgaand autoverkeer zijn de meeste mensen van mening dat het wel wat minder kan, maar hoe precies komt er niet uit: afremmen, ontmoedigen, of toch uitbannen van doorgaand verkeer is lastig te overzien.

Ook hier niet veel vertrouwen in deelmobiliteit, maar het wordt ook niet uitgesloten. Voor deelauto's zijn nog niet veel voorzieningen beschikbaar. Voor wat betreft deelscooters is de overlast beeldbepalend, organiseer het goed.

Voor wat betreft parkeerregulering lopen de meningen uiteen. Alles bij elkaar is een kleine meerderheid voor, de indruk is wel dat men begrip voor invoering zou hebben (ook omdat garages voor de nieuwbouw anders geen zin hebben). Men is wel duidelijk tegen meer parkeerplaatsen in de openbare ruimte. Niet iedereen ziet wat in idee om bestaande parkeerplekken te verwijderen, ten koste van meer lopen en groen. De boodschap is om zorgvuldig om te gaan de bestaande parkeerruimte (slimme parkeersystemen).

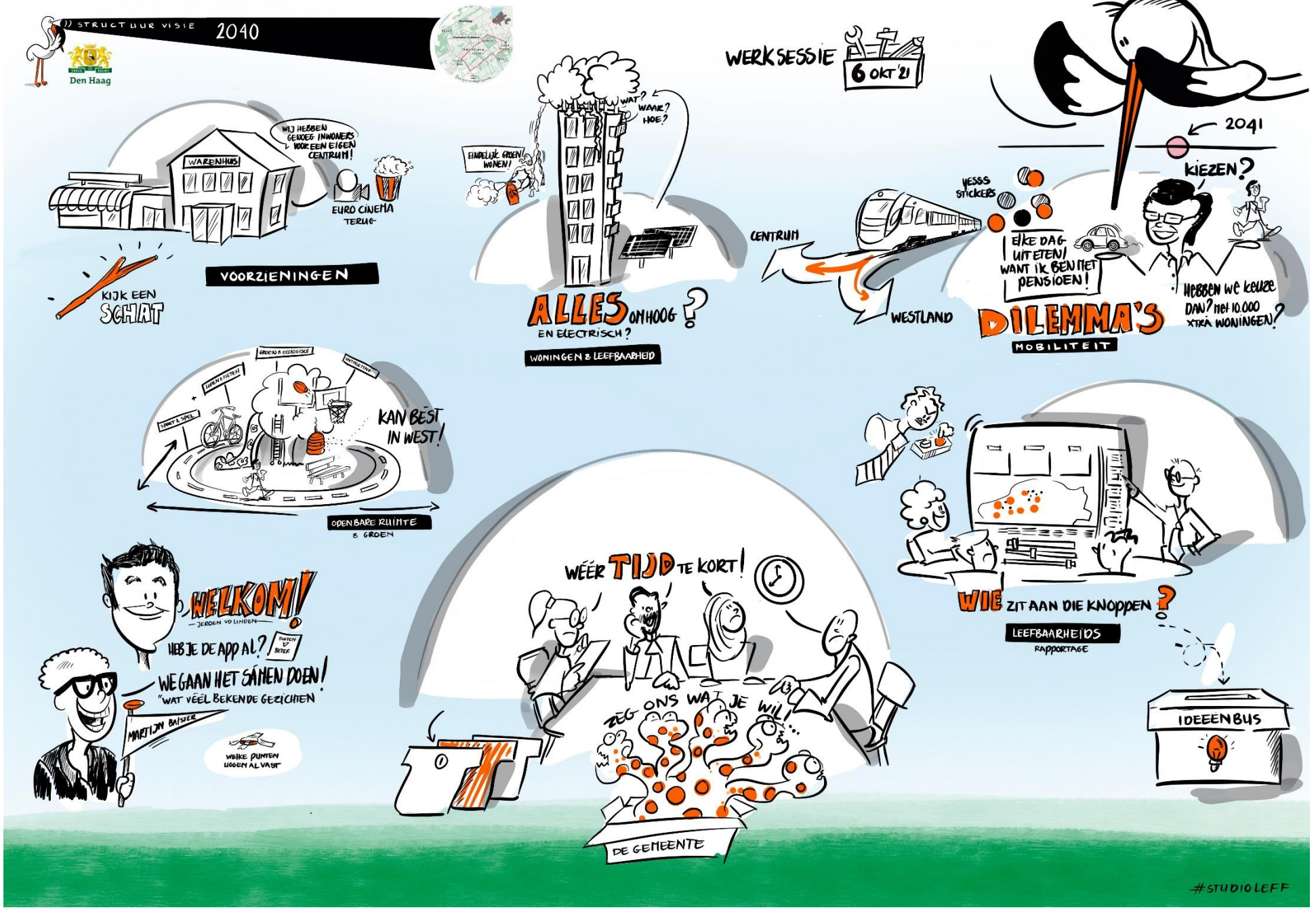
STRUCTUUR VISIE 2040
Den Haag
WERKSESSIE
6 OKT '21
2041
KIEZEN?
WAREHUIS
WIJ HEBBEN GEMEEN INWONERS 1. VOOR EEN EIGEN CENTRUM!
EURO CINEMA TERUG
VOORZIENINGEN
KIJK EEN SCHAT
WAT? WAAR? HOE?
EINDELIJK GROEN WONEN!
ALLES OMHOOG?
EN ELECTRISCH?
WONINGEN & LEEFBAARHEID
CENTRUM
WESTLAND
YESSS STICKERS
ELKE DAG UITETEN! WANT IK BEN NIET PENSIOEN!
DILEMMA'S
MOBILITEIT
HEBBEN WE KEUZE DAN? MET 10.000 XTRA WONINGEN?
KAN BEST IN WEST!
OPENBARE RUIMTE & GROEN
WELKOM!
JEROEN VD LINDEN
HEB JE DE APP AL?
SLIMMER BETER
WE GAAN HET SAMEN DOEN!
"WAT VEEL BEKENDE GEZICHTEN
MARTIJN BAISER
WELKE PUNTEN LIGGEN AL VAST
WEER TIJD TE KORT!
ZEG ONS WAT JE WILT...
DE GEMEENTE
WIE ZIT AAN DIE KNOPPEN?
LEEFBAARHEIDS RAPPORTAGE
IDEEENBUS
#STUDIOLEFF

Verslag participatiesessies Structuurvisie Den Haag Zuidwest Deelgebied Morgenstond op 7 oktober 2021

Thema groen en openbare ruimte
In Morgenstond is het groen een breed gewaardeerde kwaliteit van de wijk. De hobbytuinen/volkstuinen in de Uithof en aan de Meppelweg worden hierbij apart aangestipt, ze hebben een belangrijke buurtfunctie en bewoners hopen dat ze blijven bestaan. Een algemene observatie is dat steeds meer jonge gezinnen naar de wijk trekken.

Door de bewoners wordt aandacht gevraagd voor het beperkt aantal speelplekken op loopafstand. Een veelgebruikte speelplek is die aan de Zuidlarenstraat – Nijeveenstraat. Het algemeen onderhoud aan de openbare ruimte wordt benoemd als achterstallig, door wortelopdruk liggen veel trottoirtegels scheef. Ook het type speelplekken staat ter discussie; avontuurlijk spelen ontbreekt in de wijk (saai). Het winkelcentrum Leyweg wordt gezien als onaantrekkelijk (kaal, stenig): er liggen kansen om er een verblijfplek van te maken door bijvoorbeeld terras (horeca) en spelen te combineren. Voor de hondenbezitters zijn er weinig uitlaatplekken, op het Zuiderpark na. Goede wandelrondjes in de wijk ontbreken, maar vanuit de wijk is het Zuiderpark met de vele ingangen goed toegankelijk. Met het blauwe bruggetje als verborgen toegang vanaf de Loevesteinlaan.

De algemene indruk van de avond is dat bewoners trots zijn op hun wijk en met plezier in Morgenstond wonen.

Thema voorzieningen
Horeca en winkels
De winkels en horeca in Morgenstond zijn geconcentreerd in en rond winkelcentrum Leyweg. Zo'n 10 - 15 jaar geleden was dit een bruisend en aantrekkelijk gebied om uit te gaan en te winkelen. De afgelopen jaren is het gebied sterk achteruitgegaan. Het winkel- en horeca-aanbod is verschraald, de bioscoop is verdwenen en het gebied maakt een verloederde, sfeerloze indruk.

Het huidige horeca-aanbod wordt als te weinig en niet sfeervol ervaren. Er is behoefte aan een variatie van horecavoorzieningen en andere uitgaansgelegenheden voor diverse leeftijdscategorieën, die ook 's avonds en in het weekend open zijn. Het winkelaanbod in winkelcentrum Leyweg is vrij eenzijdig: het bestaat vooral uit winkels van grote winkelketens en pop-up winkeltjes die tijdelijk in huurpanden worden gevestigd om leegstand tegen te gaan. Er is behoefte aan een gevarieerder en kwalitatief hoogwaardiger winkelaanbod.

De buitenruimte ter plaatse moet aantrekkelijker worden ingericht, bijvoorbeeld door groen en evt. een waterpartij toe te voegen. Goed georganiseerde evenementen in en rond het winkelcentrum – in combinatie met evenementen in het Zuiderpark - kunnen het gebied verlevendigen. Toevoeging van andere voorzieningen naast horeca en winkels – bijvoorbeeld sportvoorzieningen en flexwerkplekken voor werknemers en studenten – zou de Leyweg ook voor jongeren aantrekkelijker maken.

Sport en spel
Door woningbouw in Morgenstond zijn veel speelplekken voor kinderen verdwenen.
Er is behoefte aan meer sport- en spelvoorzieningen voor kinderen. Als voorbeelden worden genoemd:

- Speeltuintjes met meer speeltoestellen voor kleine kinderen;
- Plaatsen waar kleine kinderen veilig kunnen spelen, bijvoorbeeld in binnentuinen. Voorwaarde daarbij is dat bewoners zorgen voor een goed onderhouden, schone en veilige binnentuin.
- Goed toegankelijke sportverenigingen;
- Sport- en spelactiviteiten meer onder de aandacht brengen van bewoners;
- Afsluitbare speelboxen per woonblok waar kinderen – evt. onder toezicht van hun ouders – kunnen spelen;
- Specifiek voor jongeren van 12 jaar en ouder: voetbalkooien, een jeugdhonk, verblijfplekken onder toezicht. Hiermee kan overlast van hangjongeren worden beperkt.
- Voortzetting van succesvolle sport- en spelactiviteiten en evenementen waarborgen. Dergelijke activiteiten zijn in het verleden vaak gestopt i.v.m. bijvoorbeeld gemeentelijke bezuinigingen of omdat de organisatoren stopten met de activiteiten en deze niet door anderen werden voortgezet.

Onderwijs
De deelnemers geven als suggestie voor verbetering mee meer basis- en middelbaar onderwijs te vestigen in het gebied.

Gezondheids- en welzijnszorg
De deelnemers geven de volgende suggesties voor verbetering mee:

- Buurthuizen voor jong en oud;
- Meer niet-christelijke gebedshuizen vestigen als ontmoetingsplek voor bewoners;
- Kangoeroewoningen bouwen voor mantelzorgers.

Commerciële activiteiten
De deelnemers geven als suggestie voor verbetering mee om meer werkgelegenheid voor jongeren op vmbo- en mavoniveau, maar ook voor hoger opgeleide jongeren te realiseren.

Thema wonen en leefomgeving
De helft van de deelnemers woont langer dan 20 jaar in Zuidwest. De meeste mensen maken zich zorgen of 4000 extra woningen niet te veel te veel is voor Morgenstond. De deelnemers waren het in ieder geval samen eens met de toelichting die werd gegeven door de gemeente over waar niet wordt verdicht in het groen. De deelnemers aan het gesprek geven nadrukkelijk aan om de volkstuinen, singels en parken in stand te houden.
De appartementen aan de Leyweg zijn een mooie woonlocatie, maar het winkelgebied in het midden moet wel in samenhang met de woningen aangepakt worden. De deelnemers vinden ook dat de doelgroepen beter verspreid moeten worden over de stad. Er moet betaalbaar gebouwd worden en specifiek betaalbare starterswoningen. Ook is er behoefte aan appartementen voor 1-2 persoonshuishoudens. Wat betreft de openbare ruimte vinden de deelnemers het belangrijk dat de stoepen breder worden net als sommige deelnemers hebben gezien in Rotterdam. Er moet meer aandacht zijn voor de buitenruimte, balkons en gedeelde voorzieningen. Moestuinen zijn een aantal keer genoemd en worden erg gewaardeerd door de bewoners.

Thema mobiliteit
Uit de themasessie blijkt er geen duidelijke mening te zijn over het verbeteren van looproutes en het opheffen van parkeerplaatsen. Voor het verbeteren van het OV lijkt de voorkeur uit te gaan naar het verbeteren van de verbindingen met de regio. Bij één van de sessies kwam iemand met een idee om kleinere elektrische pendelbusjes op te zetten die frequent heen en weer rijden naar de uithoeken van Den Haag Zuidwest, maar in dezelfde sessie opperde iemand anders de aanleg van een metrolijn. Morgenstonders zien meer in verbeteren van de verbindingen met station Moerwijk dan bewoners van het verder verwijderde Bouwlust / Vrederust.

Rond het thema doorgaand autoverkeer in relatie met de grootte van de woongebieden kwam geen eenduidige voorkeur naar voren, al blijft de overlast (verkeersveiligheid) een item. Kun je er écht wat aan doen, is de vraag; iemand merkt op dat de woongebieden al heel groot zijn. de noodzaak voor veilige fietspaden wordt onderstreept. Deelmobiliteit wordt niet gezien als zeer perspectiefrijk, maar als je er iets mee wil, organiseer het dan goed en voorkom overlast.

Op het gebied van parkeerregulering is men meer uitgesproken dan de andere wijken, de meeste mensen zijn voor, iemand voegt daaraan toe dat er een vergunningenplatform moet komen. De aanwezigen zijn tegen meer parkeerplaatsen in de openbare ruimte vanwege de

nieuwbouwontwikkelingen. Er is ook iemand die liever niet heeft dat er plekken bijkomen in de openbare ruimte, omdat je dan minder huizen kunt bouwen.

Voorts wordt in Morgenstond enkele malen opgemerkt dat je met ruimtelijke ordening de voorzieningen dichterbij de woningen kunt plannen, en men vraagt aandacht voor voldoende laadcapaciteit voor EV’s.

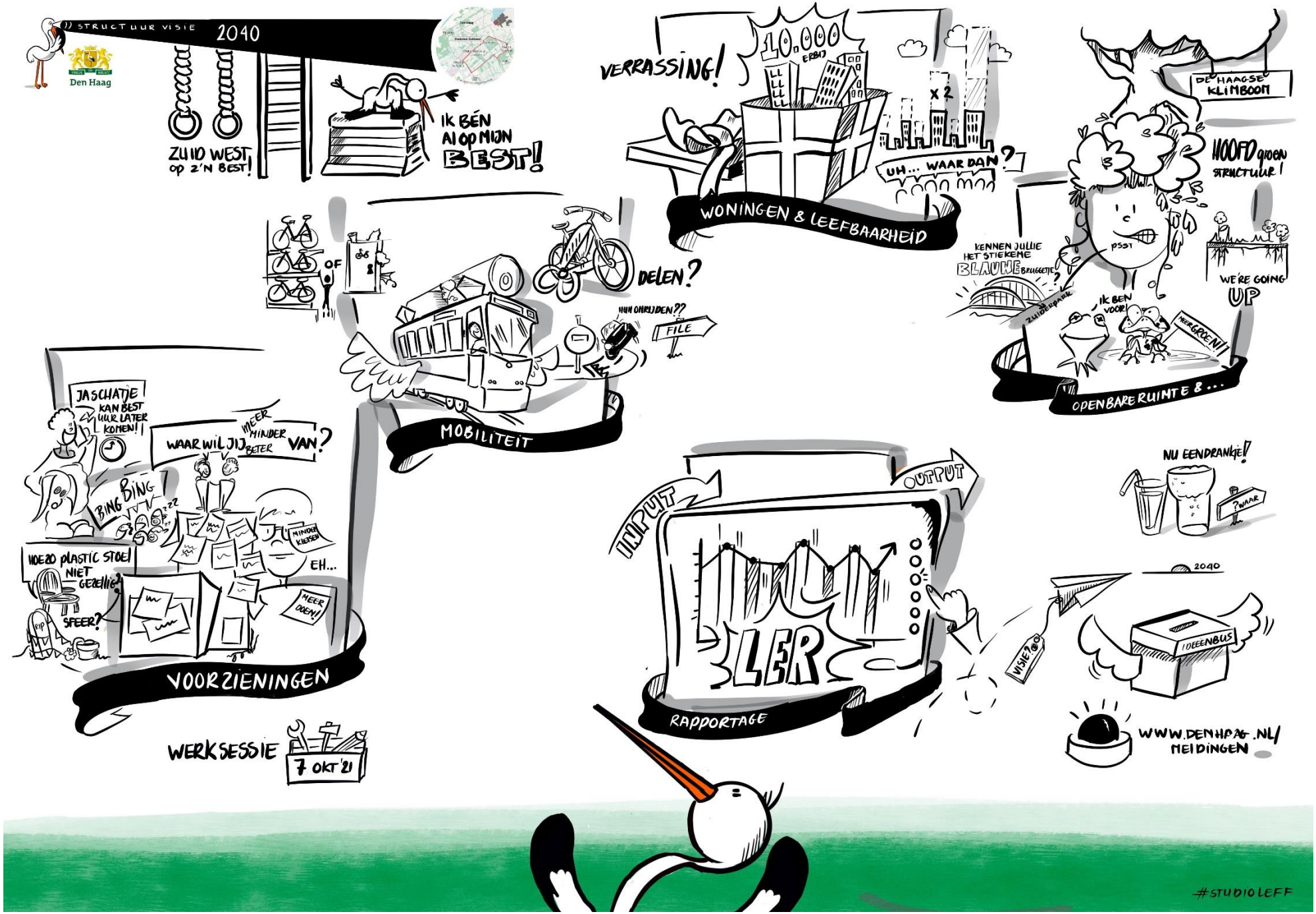
STRUCTUUR VISIE 2040
Den Haag
ZUID WEST op 2'N BEST!
IK BEN AL OP MIJN BEST!
VERRASSING!
10.000 ERBIJ
X 2
UH... WAAR DAN?
WONINGEN & LEEFBAARHEID
DE HAAGSE KLIMBOOM
HOOFD groen STRUCTUUR!
KENNEN JULLIE HET STIEKEME BLAUWE BRUGGETJE?
ZUIDERPARK
PSST
WE'RE GOING UP
IK BEN VOOR!
MEER GROEN!!
OPENBARE RUIMTE & ...
OF
DELEN?
HUH OMRIJDEN??
FILE
MOBILITEIT
JA SCHATJE KAN BEST UUR LATER KOMEN!
WAAR WIL JIJ MEER MINDER BETER VAN?
BING BING
MINDER KIEZEN
EH...
MEER DOEN!
HOE ZO PLASTIC STOEL NIET GEZELLIG?
SFEER?
VOORZIENINGEN
INPUT
OUTPUT
LER
RAPPORTAGE
NU EEN DRANKJE!
?WAAR
2040
VISIE?
IDEEENBUS
WWW.DENHAAG.NL/MELDINGEN
WERKSESSIE
7 OKT '21
#STUDIOLEFF

Verslag participatiesessies Leefbaarheidseffectrapportage (LER) Den Haag Zuidwest
Deelgebieden Moerwijk, Morgenstond Bouwlust Vrederust op 5, 6 en 7 oktober 2021

Vooraf
In 2017 presenteerde het Wijkberaad Bezuidenhout een Leefbaarheids Effect Rapportage (LER). Een instrument van het bureau en softwareontwikkelaar StrateGis dat in opdracht van het wijkberaad is gebouwd. De LER is een digitaal en online instrument. Met de LER kan een indruk worden gegeven van de effecten van fysieke ruimtelijke ingrepen op de leefomgeving of leefbaarheid van een buurt of wijk.

Figuur 1 Startpagina van de LER zuidwest

In de LER worden verschillende ruimtelijke en leefbaarheidsindicatoren afgezet tegen een bijbehorende norm of streefwaarde (zoals afstand tot voorzieningen, openbaar groen per inwoner, het fijnstof in de lucht en de parkeerdruk). Deze normen en waarden zijn veelal afkomstig vanuit het Rijk, de EU, de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) als ook van de gemeente Den Haag zelf. Door een visuele indruk te geven hoe een gebied ervoor staat op verschillende indicatoren en vervolgens een indruk te geven wat er met die indicatoren kan gebeuren bij een bepaalde ingreep (zoals een bouwproject of een gebiedsontwikkeling) kan een zinvol gesprek ontstaan over wat belanghebbenden belangrijk vinden en op welke manieren er met die belangen rekening kan worden gehouden. Zo biedt het de mogelijkheid om in een vroeg stadium van nog niet uitgewerkte plannen het gesprek aan te gaan met belanghebbenden over leefbaarheid en hun (toekomstige) leefomgeving. Op deze manier wordt bewonersparticipatie nog meer laagdrempelig en verder versterkt. Gezien de verschillen in hardheid van de gebruikte normen en criteria is het inzetten van de LER als toetsingsinstrument minder bruikbaar.

In het collegeakkoord is opgenomen dat er met de LER geëxperimenteerd wordt in Den Haag Zuidwest. Dat gebeurt aan de hand van een zogenaamde proeftuin of testomgeving, waarbij de LER wordt betrokken bij de participatie voor de Structuurvisie Den Haag Zuidwest.

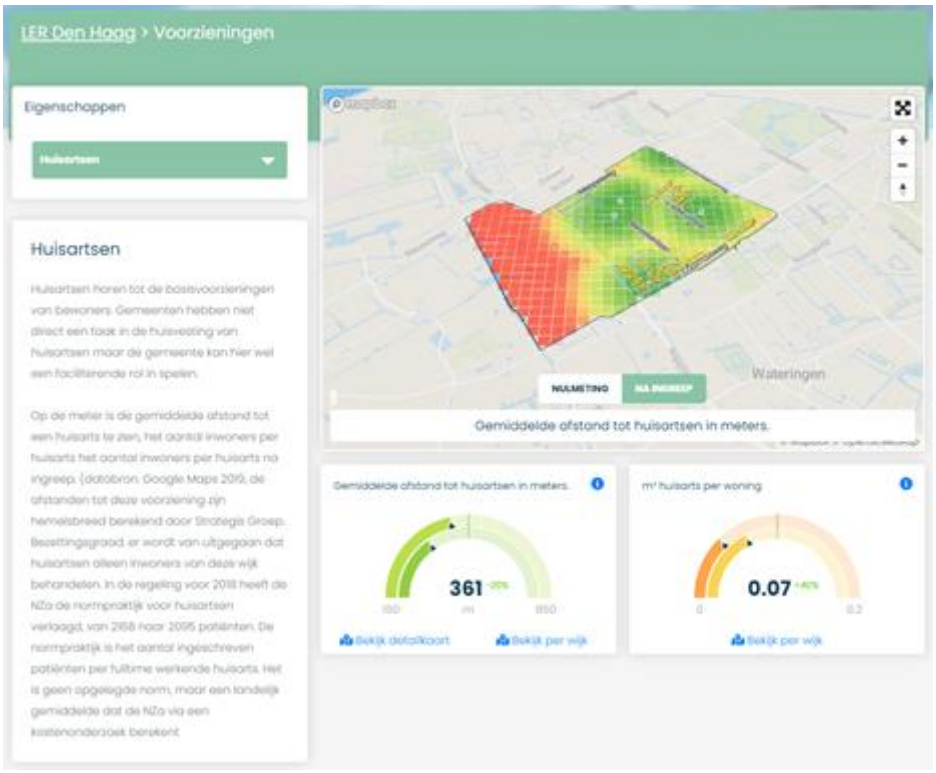

Figuur 2 Voorbeeld van ingreep huisarts bij nieuwbouwproject

Participatieopbrengst

Op drie verschillende avonden (5, 6, 7 oktober) is met bewoners, ondernemers, wijkvertegenwoordigers en andere belanghebbenden gesproken over het thema leefbaarheid, de LER als instrument en de praktische toepassing van de LER in Den Haag Zuidwest. Deze deelnemers hebben bij aanvang van de participatieavonden zelf aangegeven om aan het gesprek over de LER mee te willen doen. Onderstaande opsomming is een samengevatte gespreksweergave van de drie avonden:

- Volgens de definitie die het Rijk in de *Leefbaarometer* gebruikt is '*leefbaarheid de mate waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen die er door de mens aan worden gesteld'*. Vanuit die definitie wordt in eerste instantie het gesprek gestart. Wat maakt een straat, buurt of wijk leefbaar? Vanuit deelnemers komen opmerkingen over onder meer veiligheid, voldoende handhaving en toezicht, een schone openbare ruimte, de kwaliteit van woningen, armoede en het aantal kwetsbare bewoners in een buurt, het gevoel van wonen en leven in een dorpskern net als plekken om elkaar als bewoners te kunnen ontmoeten. De beleving bij de term leefbaarheid omvat kortom veel en heeft voor iedere bewoner een andere lading.
- Het gesprek gaat vervolgens in op de LER. Het ontstaan ervan en de geleidelijke ontwikkeling van het instrument wordt toegelicht. Benadrukt wordt dat de LER werkt met normen, indicatoren en waar beschikbaar streefwaarden die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving (op dit moment geclusterd onder de thema's: bewoners en woningen, leefomgeving, onderwijs, mobiliteit en veiligheid, ruimtegebruik, voorzieningen). Deze normen en kengetallen komen vanuit verschillende openbare bronnen. Aangegeven wordt dat sinds kort ook de gemeentelijke referentienormen voor maatschappelijke voorzieningen (zoals sport, cultuur en welzijn) als bron worden gebruikt in de LER.

- Deelnemers bespreken verschillende van de in de LER getoonde thema's en onderwerpen met elkaar. Mobiliteit en veiligheid worden nu als één thema getoond terwijl deze eigenlijk afzonderlijk in de LER gepresenteerd moeten worden. Wat betreft speelplekken geven deelnemers aan dat het goed zou zijn deze op leeftijdscategorie te onderscheiden (0-6 jaar, 7-12 jaar, 13-18 jaar). Immers niet iedere speeltuin is voor alle leeftijdsgroepen geschikt. Wat betreft openbaar vervoer geven deelnemers aan dat niet alleen hoeveelheid bus- of tramhaltes en afstand tot deze haltes als norm moet gelden, maar evenzo frequentie van het openbaar vervoer en de route van het openbaar vervoer.
- Deelnemers aan het gesprek staan ook stil bij de gebruikte naamgeving Leefbaarheids Effect Rapportage. De discussie aan het begin van het gesprek laat zien dat de term 'leefbaarheid' op voorhand meer omvat dan dat het instrument nu aan normen en waarden op het gebied van leefbaarheid toont. Bovendien bestaat de kans dat door het gebruik van de aanduiding 'rapportage' de getoonde waarden door bijvoorbeeld belanghebbenden of politiek als pressiemiddel wordt gebruikt. De LER wordt dan, gelijk aan een Milieu Effect Rapportage (MER), als een rapport en toetsing met feitelijke conclusies ingezet, terwijl de LER, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een MER, als participatie instrument geldt.
- Een onderdeel van het gesprek richt zich op andere factoren die de leefbaarheid kunnen verbeteren en nog niet in de LER worden getoond. Grootschalige herstructureringsopgaven zoals in de buurten Dreven, Gaarden en Zichten moeten leiden tot verbeterde leefomstandigheden en sociale omstandigheden voor bewoners. Deze zo te noemen 'zachtere waarden' zijn nu geen onderdeel van de LER, terwijl ze wel bepalend zijn voor de mate van leefbaarheid.
- Dat geldt in zekere zin ook voor andersoortige ingrepen dan nieuwbouw, zoals grootschalige verbeteringen in de openbare ruimte en hetgeen bewoners merken van de energietransitie in hun huishouden. Belangrijke veranderingen in de leefomgeving van bewoners, waar de LER nog geen leefbaarheidsgegevens over laat zien.
- Deelnemers geven om die reden aan dat het goed zou zijn duidelijk te maken wat de LER op het gebied van leefbaarheid wel agendeert en tegelijk wat het ook niet agendeert.
- Ander onderwerp van gesprek is het uiteindelijke gebruik van de LER. Wie van bewoners zullen uiteindelijk de LER gaan gebruiken en gesprek met gemeente aangaan? Geconcludeerd wordt dat waarschijnlijk een kleine groep, zoals een werkverband binnen een bewonersorganisatie of als moderatoren, maar dus namens veel meer bewoners, zich met de LER en het gebruik ervan zullen bezighouden.
- Tegelijk wordt vanuit onder meer Bezuidenhout de ervaring gedeeld dat veel meer mensen kunnen bijdragen aan de betrouwbaarheid van de LER door getoonde data op juistheid of praktische toepassing te blijven controleren. Is een in de LER getoonde huisarts bijvoorbeeld ook wel daadwerkelijk op getoonde locatie praktiserend? Correcte gegevens vergroten het vertrouwen in de LER.
- Op de vraag aan het einde van het gesprek wat deelnemers op basis van deze kennismaking van de LER vinden wordt over het algemeen enthousiast gereageerd. Deelnemers willen er mee aan de slag. Het 'live' via eigen computerscherm kunnen meekijken naar gegevens rond leefbaarheid en voorzieningen heeft een hoge 'wauw' factor. De LER onderbouwt op sommige thema's wat bewoners in een wijk al voelen of meemaken rond leefbaarheid. Het wordt als een groot voordeel gezien dat relevante gegevens over leefbaarheid in een scherm (dashboard of cockpit) en oogopslag zichtbaar zijn. Bovendien dat eenvoudiger verbanden kunnen worden gelegd tussen gevolg en oorzaak en argumentatie en urgentie kan worden verzameld om bijvoorbeeld

een tekort aan een bepaalde voorziening inzichtelijk te maken. Deelnemers kunnen zich voorstellen dat de LER stadsbreed als gespreksstarter kan worden ingezet bij participatiegesprekken tussen bijvoorbeeld gemeente, ontwikkelaars, corporaties en bewoners en het maken van een voorzieningenstrategie. Deelnemers vragen zich af of via de LER niet meer jongeren in Zuidwest bij de toekomstige ontwikkeling van hun wijk zijn te betrekken. De LER zou mogelijk ingepast kunnen worden in het lespakket van de middelbare scholen in de wijk.

Bijlage IV: Verslagen participatie november 2021

Verslag van de participatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 11 november 2021, Tamarschool, Fluitenbergstraat 6 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

---

Aanwezig:	Bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden van de wijken Morgenstond en Zuiderpark.
Aanwezig namens De organisatie:	Jeroen van der Linden (projectleider), Jaap van Heest (stedenbouw), Marije Stelloo (stedenbouw), Aletta Brom (onderwijs, cultuur en welzijn), Klaas Hilverda (stadsbeheer landschapsarchitect), Marloes van der Poel (mobiliteit), Sanna Schuiling (wonen)
Voorzitter:	Paula Udondek
Notulen:	I.C. Wendt

1. Welkom en opening

De voorzitter opent de participatiebijeenkomst om 19.30 uur en heet de aanwezigen van harte welkom. Vanavond wordt teruggeblikt op de eerste twee participatiebijeenkomsten en zal de gemeente terugkoppelen wat ze gaat doen met de ideeën, wensen en voorkeuren van bewoners.

2. Terugblik op het proces (door Jeroen van der Linden, projectleider structuurvisie)

Tijdens de eerste bijeenkomst in september heeft de gemeente haar ambities voor Den Haag Zuidwest gepresenteerd en uitgelegd welke onderwerpen in het participatietraject aan de orde komen. Er is toegelicht wat een structuurvisie is: een plan waarin de ruimtelijke ontwikkelingen voor de komende 20 jaar op hoofdlijnen worden geschetst. Wonen, voorzieningen, groen, openbare ruimte en mobiliteit werden door de gemeente genoemd als aspecten in de structuurvisie. Bewoners hebben deze thema's aangevuld en ingevuld.

De bewoners hebben via de ideeënbus ook nog allerlei onderwerpen aangegeven die zij belangrijk vinden om mee te nemen in de plannen. Deze opmerkingen heeft de gemeente ondergebracht in de volgende drie categorieën:

- Onderwerpen voor de structuurvisie. De opmerkingen en suggesties in deze categorie zijn in de tweede bijeenkomst uitgediept en worden zoveel mogelijk verwerkt in de structuurvisie;
- Actuele leefbaarheidsklachten en overlast die bewoners ervaren. Deze zijn binnen de gemeente doorgespeeld om zo snel mogelijk aan te pakken, maar staan meestal los van de structuurvisie;
- Onderwerpen die niet bij de ruimtelijke inrichting horen, zoals wensen op sociaalmaatschappelijk gebied. Voorbeeld hiervan was de vraag om meer mogelijkheden om mensen uit verschillende culturen bij elkaar te brengen. In principe maken dit soort vraagstukken onderdeel uit van het sociaalmaatschappelijk programma dat voor Zuidwest wordt opgesteld. Opmerkingen over dit onderwerp worden doorgespeeld naar de opstellers van dit programma.

Opmerkingen over de LER (leefbaarheidseffectrapportage).
De Leefbaarheidseffectrapportage (LER) betreft een proeftuin die inmiddels afgelopen is en ter evaluatie aan de gemeenteraad wordt aangeboden. De tijdens de werkgroepen LER gemaakte opmerkingen die relevant zijn voor de structuurvisie worden betrokken bij uitwerking van de Structuurvisie.

Vervolgproces

Als alle informatie is opgehaald, gaat de gemeente de structuurvisie opstellen, die in het eerste kwartaal van 2022 aan het college wordt aangeboden. Na akkoord van het college wordt de structuurvisie zes weken ter inzage gelegd. Er wordt tijdens de zogenoemde zienswijzeperiode dan weer een informatiebijeenkomst voor bewoners georganiseerd. Bewoners en andere belanghebbenden hebben dan de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. In dezelfde periode vraagt de gemeente over diverse aspecten adviezen bij onder andere de provincie en het waterschap. Kort na de zomer van 2022 zal de definitieve structuurvisie ter vaststelling naar het college worden gestuurd. Na akkoord van het college wordt de structuurvisie aan de gemeenteraad ter vaststelling aangeboden.

Op de vraag in hoeverre de gemeenteraadsverkiezingen impact hebben op de procesgang, antwoordt Jeroen van der Linden dat getracht wordt om de structuurvisie nog in deze raadsperiode aan het college aan te bieden, zodat het huidige college erover kan besluiten.

3. Terugblik op de werksessies

Bouwen en wonen (door Jaap van Heest, stedenbouwkundige)
Vorige keer heeft de gemeente in de werksessies met bewoners gesproken over de kansen die bestaan om woningen toe te voegen. Er is besproken waar dat volgens de bewoners goed of juist helemaal niet kan. Op basis van deze discussie is een schets gemaakt, waarop plekken worden aangegeven die bewoners zien als kansrijk en plekken waar de gemeente vanaf moet blijven. Voor Morgenstond viel op dat bewoners adviseerden om met particuliere woningbezitters rondom de Leyweg in gesprek te gaan over verbetermogelijkheden. De gemeente neemt niet alle suggesties van bewoners over. Zo werd de suggestie gedaan om te bouwen op de Escamp sportvelden. Dat vindt de gemeente geen goed idee. Het is echter wel een signaal dat het gebruik van de sportvelden verbetering behoeft.

Aan de hand van plaatjes en foto's van gebouwen hebben bewoners tijdens de workshops collages gemaakt met goede en slechte voorbeelden van woningbouw en leefomgeving. Daaruit blijkt duidelijk dat men een groene leefomgeving wil, met veel variatie in gebouwen. Men wil dat er niet te hoog wordt gebouwd, maar enkele hoogteaccenten vindt men acceptabel. De gemeente verwerkt de suggesties zoveel mogelijk in de kansenkaart. Ook worden er beeldkwaliteitsplannen opgesteld voor de komende jaren, waarin de aandachtspunten voor architectuur worden meegenomen. De bezorgdheid over hoogbouw zal zorgvuldig afgewogen moeten worden tegenover de wens om niet te bouwen in het groen.

Bewoners uiten hun zorgen over de woonprogramma's voor sociale woningbouw en over het aantal woningen. Aangegeven wordt dat het signaal dat bewoners afgeven helder is, maar dat wel geldt dat in het gemeentelijk woonbeleid, de Woonagenda 2020-2023, de maatregel is opgenomen dat van de woningen die er per jaar bijkomen minimaal 30% sociale huur is en 20% middeldure huur. Het aantal betaalbare woningen voor mensen met een lager inkomen is te klein Dat is een bestuurlijk overeengekomen uitgangspunt waarmee wordt gewerkt. Dat geldt ook voor de woningbouwambitie en de voorziene aantallen voor Den Haag Zuidwest.

Voorzieningen (door Aletta Brom Onderwijs, Cultuur en Welzijn)
De wijk mag groeien, maar moet wel leefbaar blijven. Met het groeien van de stad moeten ook de voorzieningen meegroeien. Zo wordt bijvoorbeeld het winkelaanbod nu vaak als eenzijdig ervaren. Uit de werkgroep over voorzieningen kwam vooral aandacht voor de levendigheid naar voren. Commerciële en maatschappelijke voorzieningen kunnen daaraan bijdragen. Een voorbeeld om de buurt levendig te houden is een aantrekkelijk winkelaanbod.

Verder is aangegeven dat er meer aan de jeugd in Zuidwest gedacht moet worden. Tijdens de werksessie zijn de voorzieningen ingedeeld naar sport, cultuur, onderwijs en gezondheid/welzijn. Over sportvoorzieningen werd gezegd dat deze onvoldoende toegankelijk zijn.

Over de maatschappelijke voorzieningen heeft de gemeente een aantal uitgangspunten geformuleerd. Alle benodigde voorzieningen (boodschappen, huisarts, basisschool etc.) moeten dichtbij in de buurt en goed bereikbaar zijn. Andere voorzieningen, zoals een

middelbare school, zouden iets verder weg kunnen. De voorzieningen moeten op maat zijn en aansluiten bij de behoefte in de wijk. In Moerwijk mist men bijvoorbeeld psychische zorg. Een ander belangrijk uitgangspunt is dat de voorzieningen bij elkaar worden gesitueerd. Op deze manier wordt er meer gebruik van gemaakt en wordt de wijk levendiger. Combinaties als de huisarts bij het buurtcentrum, of scholen en sport op één locatie. Er moet volgens bewoners ook een aantal functies worden toegevoegd aan Zuidwest, zoals een satellietlocatie van Dakota, meer onderwijsvoorzieningen en meer gelegenheid voor ongeorganiseerde sportactiviteiten. Tot slot moeten de voorzieningen niet alleen toegankelijk zijn, maar moet ook de route ernaartoe goed zijn, bijvoorbeeld door goede straten en veilige oversteekplaatsen om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Openbare ruimte en groen (door Klaas Hilverda, landschapsarchitect)
In de werkgroep over openbare ruimte en groen zijn diverse deelthema's behandeld: groen/ecologie, lopen/fietsen, ontmoeten, en sport/spel. Bewoners hebben aangegeven dat zij het groene karakter van de wijk zeer waarderen en bezorgd zijn dat het groen onder druk komt te staan in de plannen. De gemeente heeft nadrukkelijk benoemd dat ze het groene raamwerk (lanen, parken, groenzones langs de singels) koestert en wil behouden. Bewoners gaven aan dat ze het groen in de wijk wel wat saai vinden. Daarom zijn er ideeën opgehaald om het groen beter te gebruiken, zoals meer diversiteit in beplanting, het plaatsen van bankjes en het realiseren van speelplekken. Men wil vooral natuurlijk groen. Een natuurspeeltuin of een speelbouwplek scoorden ook hoog.

Mobiliteit (door Marloes van der Poel, adviseur Mobiliteit)
In de werkgroep mobiliteit hebben bewoners stickers geplakt bij stellingen. De eerste conclusie is dat er maar weinig stellingen zijn waarover iedereen het met elkaar eens is. Ook waren er flinke verschillen tussen de wijken in Zuidwest te zien. Het grootste verschil van mening zit 'm in de toepassing van deelmobiliteit. Sommige bewoners zien dit als dé oplossing voor de toekomst, anderen vinden het niet geschikt voor Zuidwest, of misschien alleen voor toekomstige inwoners, maar niet voor de huidige bewoners.

Een veelgehoorde opmerking is dat voetpaden voor iedereen goed toegankelijk moeten zijn en dat er meer veilige oversteekvoorzieningen moeten komen. Verder zou het aantrekkelijker gemaakt moeten worden om voor kleine stukjes de fiets te pakken. Om dit te stimuleren, moet de gemeente bijvoorbeeld investeren in goed bereikbare fietsenstallingen en bergingen.

Over het OV was men verdeeld. In Moerwijk vindt men dat men snel in de stad is, in Bouwlust-Vrederust heeft men niet alleen behoefte aan een goede verbinding met het centrum, maar trekt men ook vaak naar de regio, zoals Kijkduin, Rijswijk en het Westland.

Bewoners maken zich zorgen over het verkeer en verkeersveiligheid in de wijk. Met name te hard rijden, zoals op de Hengelolaan, en parkeerdruk werden genoemd als knelpunten. Veel mensen van buiten Den Haag parkeren in Zuidwest om vervolgens met OV naar het centrum te gaan. Twee derde van de bewoners is voorstander van parkeerregulering, mits de parkeerkosten betaalbaar zijn voor bewoners. Men hoopt dat dit ertoe leidt dat mensen in een parkeergarage parkeren, zodat er meer ruimte op straat ontstaat voor spelen, lopen/fietsen en ontmoeten.

Hoe gaat de gemeente deze suggesties verwerken? In de plannen worden goede looproutes ingetekend naar voorzieningen, maar ook gewoon als wandelrondje door de wijk. Er moeten veilige en prettige fietsroutes komen. Bij nieuwbouwprojecten wordt rekening gehouden met goed toegankelijke fietsenstallingen. Er wordt gekeken hoe er meer geïnvesteerd kan worden in het OV, bijvoorbeeld door het toevoegen van een busverbinding tussen Kijkduin en Rijswijk. Deelmobiliteit is maatwerk en moet goed aansluiten op de behoefte in de wijk. Die kan per buurt verschillen. Het invoeren van parkeerbeleid is vaak nodig om parkeeroverlast in de wijk te voorkomen. Doorgaand autoverkeer wil de gemeente zoveel mogelijk uit woonwijken. Dit kan bijvoorbeeld door van de Maartensdijklaan een 30 km-zone te maken. Zo wordt deze weg minder aantrekkelijk voor doorgaand verkeer en gemakkelijker om over te steken.

4. <u>Paneldiscussie (met Jaap van Heest (stedenbouwkundige), Marloes van der Poel (adviseur mobiliteit), Klaas Hilverda (landschapsarchitect), Aletta Brom onderwijs, cultuur en welzijn), Sanna Schuiling (adviseur wonen),</u>

Mobiliteit

- Een bewoner merkt op dat het OV verbeteren om de wijk uit te komen een kwestie van geld is. Vroeger was de bereikbaarheid beter, maar er is de afgelopen jaren flink op de busverbindingen bezuinigd. Er zal dus heel veel geld bij moeten komen om dit weer te verbeteren. Marloes van der Poel erkent dat het een constante beweging is van lijnen die erbij komen en eraf gaan. Als Zuidwest verdicht wordt, moeten er wel voorzieningen bij komen en dus ook openbaar vervoer. Op basis van de structuurvisie kan dit worden aangetoond, zodat partners als de Metropoolregio Rotterdam Den Haag of de HTM besluiten om te investeren in extra lijnen.
- Een bewoner waarschuwt dat niet iedereen zonder auto kan. Het moet dus wel mogelijk blijven om auto's in de wijk te parkeren.
- In de workshops werd aangegeven dat er ingezet kan worden op een hogere frequentie van het OV met shuttlebusjes. Een bewoner vraagt of dit toegepast kan worden. Marloes van der Poel antwoordt dat deze suggestie is meegenomen, maar dat men nog niet zo ver in het proces is om concreet antwoord op de vraag te geven.
- Opgemerkt wordt dat men bij station Moerwijk nauwelijks de fiets of auto kan parkeren en dat het station met het OV moeilijk te bereiken is. Marloes van der Poel antwoordt dat investeren in station Moerwijk ook bij de stellingen stond. Er is duidelijk aangegeven dat de voorzieningen beter moeten aansluiten op het station.
- Gevraagd wordt of de Buitenbeter-app deel uitmaakt van de visie 2040, want meldingen worden niet door de gemeente opgepakt. In de afgelopen bijeenkomsten in Morgenstond zijn al veel bewoners aan het woord geweest die hun buik vol hebben van de toenemende verrommeling en onveiligheid op straat. De straten zijn niet schoon en veilig. Marloes van der Poel antwoordt dat de Buitenbeter-app bedoeld is om actuele klachten en overlast te melden en geen deel uitmaakt van de structuurvisie. De bewoner heeft diverse meldingen gedaan van onkruid in Vriezenveenstraat/Steenwijklaan. Het onkruid staat zo hoog, dat het zicht slecht is en een onveilige situatie is ontstaan. Jeroen van der Linden heeft gisteravond ook gehoord dat de app niet altijd goed werkt. Dit zal gemeld worden aan de betreffende afdeling van de gemeente. Verder meldt de bewoner dat er vaak auto's geparkeerd staan voor de ondergrondse afvalcontainers, waardoor de bakken niet geleegd kunnen worden.

Groen en openbare ruimte

De voorzitter vraagt hoe verdichten en vergroenen samen kunnen gaan. Klaas Hilverda kan zich voorstellen dat dit een tegenstelling lijkt. Het hele plan begint echter met het aangeven van plekken waar verdichting géén goede optie is. Er wordt niet gebouwd in de parken en op de lange lanen en singels. Maar er is nog meer groen in de wijk, zoals de binnentuinen. Als de portiekflats vervangen worden, zullen de binnentuinen vaak verdwijnen. Daarvoor in de plaats komen er nieuwe binnentuinen, waaronder auto's geparkeerd kunnen worden. In de structuurvisie komt te staan dat deze tuinen aan bepaalde eisen moeten voldoen, bijvoorbeeld dat er grote bomen kunnen groeien. De woningcorporatie of ontwikkelaar moet dit vervolgens realiseren. Verder zijn er nog allerlei plekken waar de wijk wat groener gemaakt kan worden. Als je van een 50 km-weg een 30 km-zone maakt, kan de weg smaller gemaakt worden, waarna er ruimte overblijft voor groen. Tot slot kan het bestaande groen beter gebruikt worden. Het Zuiderpark is mooi, maar is niet van alle kanten goed bereikbaar. Een fietsroute door het groen naar de Uithof is ook een manier van vergroenen.

- Op de vraag of de binnentuinen publiek toegankelijk worden, antwoordt Klaas Hilverda dat de binnentuinen eigendom zijn van de woningcorporaties. Het is mogelijk om af te spreken dat ze overdag toegankelijk worden. De gemeente wil liever niet dat ze allemaal afgesloten worden.
- Een van de bewoners vindt dat de verhalen allemaal wel erg positief gebracht worden. Iedereen wil graag iets verbeteren in Zuidwest. Maar dan moet het ook schoon, heel en veilig en leefbaar blijven. Er ligt overal heel veel vuil bij de afvalcontainers en in de parken. Ze schaamt zich soms voor de rotzooi die de bewoners ervan maken. De gemeente zou meer prullenbakken moeten neerzetten en ze vaker legen om het netjes te houden. Ze vraagt om strenger te handhaven. Een andere bewoner erkent dat er

veel irritatie is over zwerfvuil, maar heeft zelf een afvalknijper bij de gemeente gehaald om zelf op te ruimen. Goed voorbeeld doet goed volgen, is haar ervaring.
- Een van de bewoners vindt de huidige groenvoorzieningen op zich prima, maar vindt dat de gemeente beter moet nadenken over het onderhoud. Heeft de gemeente wel genoeg personeel voor het onderhoud? Klaas Hilverda antwoordt dat personeel niet het probleem is, omdat de gemeente nu al veel werk uitbesteedt. Het gaat echter wel om geld. Bij het maken van projectplannen moet tegenwoordig altijd een beheerparagraaf opgesteld worden, zodat meteen duidelijk is wat het beheer gaat kosten.

Bouwen en wonen
- Een bewoner merkt op dat hij van allerlei bewoners terecht opmerkingen hoort over het huidige beheer en problemen die de wijk nu ervaart. Hij wil echter ook meer informatie over de structuurvisie, omdat hij de eerdere bijeenkomsten niet heeft bijgewoond. Hoeveel mensen en hoeveel woningen komen erbij in Zuidwest en welke gevolgen heeft dat voor de verdichting? Gaat de gemeente in de hoogte bouwen en zo ja, waar? En wat betekent dat voor de problemen die de wijk de komende 20 jaar kan verwachten, bijvoorbeeld met betrekking tot auto's? Heeft de gemeente een visie voor over 20 jaar, van waaruit ze nu kijkt naar de plannen? Jaap van Heest antwoordt dat dit precies is waar de structuurvisie over gaat. Het gaat niet alleen over wonen, maar ook over mobiliteit, voorzieningen, structuren en de samenhang daartussen. De visie moet lange tijd meegaan, want in 20 jaar verandert er veel. De opgave is dat er de komende 20 jaar 10.000 woningen aan Zuidwest worden toegevoegd voor circa 20.000 nieuwe bewoners. Nu zijn er 35.000 woningen in Zuidwest, waarvan 10.000 in Morgenstond. De gemeente ziet de woningbouw echter niet alleen als een opgave, maar ook als een kans om Zuidwest te verbeteren.
- Gevraagd wordt of er rekening wordt gehouden met de vergrijzing en of al die woningen wel nodig zijn. Jaap van Heest antwoordt dat goed gekeken moet worden wie er in die woningen komen wonen. Dat bepaalt wat voor soort woningen je gaat bouwen, maar ook welke voorzieningen de wijk nodig heeft. Het moet heel divers worden, zodat er ook een diverse gemeenschap ontstaat.
- Gevraagd wordt wat de startdatum is voor de 10.000 woningen, want Den Haag is al jarenlang bezig met het verdichten van de stad. Jaap van Heest antwoordt dat er tot nu toe niet verdicht is. Op sommige plekken zijn er wel woningen bijgekomen, maar elders in de wijk is er ook verdund. In Morgenstond zijn bijvoorbeeld portiekflats vervangen door eengezinswoningen. De komende jaren is het nodig om meer te bouwen op dezelfde plek.
- Een bewoner verwacht dat er met 10.000 woningen veel meer dan 20.000 mensen bij komen in Zuidwest. De wijk heeft al grote leefbaarheidsproblemen, nu al een tekort aan wijkagenten en dat wordt alleen maar erger. De gemeente houdt daar onvoldoende rekening mee. Jaap van Heest legt uit dat de bezetting van de woningen afhangt van de doelgroep die wordt bediend. Er zal ook gebouwd worden voor studenten en senioren. Die wonen vaak alleen. Gemiddeld wonen er momenteel 2,1 mensen per woning.
- Gevraagd wordt of er rekening wordt gehouden met senioren. Sommige senioren willen niet tussen studenten wonen, andere juist weer wel. Jaap van Heest antwoordt dat de gemeente voor elk wat wils wil bouwen. Senioren hebben heel verschillende wensen, maar dat geldt voor jongeren ook: de een wil levendigheid en de ander rust. Het is niet alleen aan de gemeente om te bepalen wie waar gaat wonen, maar de structuurvisie helpt er wel bij.
- Een bewoner vertelt dat zij antikraak heeft gewoond, waardoor ze medeverantwoordelijk werd gemaakt voor het onderhoud van het pand en de tuin. Ze vraagt of de gemeente daarop kan selecteren, zodat bewoners een deel van het onderhoud op zich moet nemen. Jaap van Heest antwoordt dat de gemeente hierop waarschijnlijk niet mag selecteren, maar dat eigenaarschap en verantwoordelijkheid wel interessante thema's zijn.
- Op de vraag wanneer er thuislozen op de Steenwijklaan 40 worden geplaatst, antwoordt Jaap van Heest dat er onderzoek wordt gedaan naar de mogelijkheden om het oude schoolgebouw te slopen en hier ongeveer 20-25 woningen te realiseren. De

woningen zijn bedoeld voor mensen die nu nog in een locatie voor maatschappelijke opvang of een zorginstelling wonen.
- Gevraagd wordt waarom er zoveel daklozen en kansarmen in Zuidwest worden geplaatst. Waarom worden ze niet over heel Den Haag verdeeld? Sanna Schuiling antwoordt dat het aan de Steenwijklaan niet om daklozen gaat, maar om mensen die weer zelfstandig gaan wonen. Deze groep wordt niet alleen in Zuidwest geplaatst, maar in heel Den Haag. Aan de Steenwijklaan wordt momenteel onderzocht of de locatie geschikt is om er een aantal te huisvesten. Op de vraag of er cijfers beschikbaar zijn over de verdeling over Den Haag, antwoordt Sanna Schuiling dat die cijfers in het zogenoemde Doorbraakplan staan. Aan de notulen zal toegevoegd worden waar de plannen in te zien zijn. In het doorbraakplan zijn de aantallen opgenomen van alle locaties in Den Haag.
- Een bewoner adviseert om Zuidwest te beschouwen als een middelgrote stad en vanuit dat perspectief te kijken naar de ontwikkeling van de bevolking. Nu is Zuidwest een wijk met veel bewoners in lagere sociale klassen, wat tot allerlei problemen leidt. Om te voorkomen dat dit in de toekomst nog erger wordt door verdichting, moet je er op een andere manier naar kijken. Sanna Schuiling antwoordt dat dit ook al gebeurt. De gemeente probeert in de wijk verschillende woonmilieus te creëren, zodat een meer diverse stad ontstaat.
- Een bewoner vraagt waarom er niet gesproken wordt over Escamp in plaats van Zuidwest. Volgens het gemeentelijke systeem Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) maken Moerwijk, Morgenstond en Bouwlust/Vredelust gewoon deel uit van Escamp. Sanna Schuiling antwoordt dat Zuidwest kleiner is dan Escamp. Wateringse Veld valt bijvoorbeeld wel onder Escamp, maar niet onder Zuidwest.

Voorzieningen
De voorzitter merkt op dat in de werksessies is gevraagd wanneer er meer voorzieningen komen voor de jeugd. Aletta Brom antwoordt dat er meer scholen moeten komen voor zowel basis- als voortgezet onderwijs. Voor het basisonderwijs ziet de gemeente mogelijkheden voor integrale kind centra, een combinatie van een school met kinderopvang, voor- en naschoolse opvang en sportvoorzieningen. Ook los van het onderwijs moeten er meer voorzieningen voor de jeugd komen. Belangrijk is om aan te sluiten bij manieren om hun talent te ontwikkelen.

- Een bewoner stelt voor een woning beschikbaar te stellen voor jongeren waar ze kunnen timmeren en knutselen. Een ander voorstel is om voor kinderen een huttenkamp te organiseren. De groep 15+-jarigen die blowen, drinken en op straat hangen is echter veel lastiger te bereiken. Aletta Brom stelt dat een deel van het probleem opgelost kan worden door te faciliteren in ruimtes waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten. Voorzieningen kunnen beter beschikbaar gesteld worden. Er zijn in de wijken diverse sportvoorzieningen, maar soms staat er een hek omheen. Als er straks meer mensen in de wijk wonen, kunnen ook culturele voorzieningen, zoals Dakota, mogelijk uitgebreid worden.
- Volgens een van de bewoners worden er prachtige voorzieningen bedacht en is er ook al best veel. Toch wordt er weinig gebruik van gemaakt. Hij denkt dat het niet helpt om meer voorzieningen voor de jeugd aan te bieden, maar dat de '*mind set'* bij kinderen doorbroken moet worden. Dat lukt alleen maar door veel te mengen met goede voorbeelden en te voorkomen dat Zuidwest een getto wordt.
- Een jonge bewoner miste in haar jeugd een verenigingsleven in de wijk. Er is geen sportvereniging, waardoor je ook weinig met anderen in contact komt. Jongeren moeten goede rolmodellen tegenkomen in hun wijk, waaraan ze zich kunnen spiegelen.
- Een bewoner heeft al meerdere keren meegemaakt dat Nederlanders de wijk uitvluchten. Veel Zuidwesters herkennen hun wijk niet meer. Hij vraagt hoe de gemeente dit gaat doorbreken, want mensen trekken weg en er komen kansarmen voor terug. Aletta Brom denkt dit deels op te lossen door de Zuidwest levendiger te maken en te verbeteren, maar dat is slechts een deel. Door het toevoegen van voorzieningen probeert de gemeente de wijk aantrekkelijker te maken om er te blijven wonen.
- Opgemerkt wordt dat Zuidwest bijna zoveel inwoners heeft als Breda. Daar heb je theaters, restaurants, cafés en uitgaansgelegenheden. Dat is er allemaal niet in

Escamp. De gemeente moet niet kijken naar het aanpassen van een paar faciliteiten, maar moet het veel groter aanpakken. Ze zou een groot muziektheater moeten bouwen, zodat mensen voelen dat ze in een stad wonen. Je moet altijd mensen met verschillende inkomens en achtergronden mixen, zodat er een stad ontstaat. Als dat niet gebeurt, is er over 20 jaar niets opgelost.
- Een bewoner zou graag zien dat er mantelzorgwoningen/kangoeroewoningen gebouwd worden in de wijk.

Tijdens de infomarkt kunnen bewoners bij de panelen nog in gesprek gaan met de medewerkers van de gemeente.

5. <u>Sluiting</u>
Het schriftelijke verslag wordt aan alle bewoners gestuurd.

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.04 uur.

Verslag van de participatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 9 november 2021, Nebokerk, Rhijnvis Feithlaan 114 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

---

Aanwezig:	Bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden van de wijken Moerwijk en Zuiderpark
Aanwezig namens De organisatie:	Jeroen van der Linden (projectleider), Jaap van Heest (stedenbouw), Aletta Brom (Onderwijs, Cultuur en Welzijn, Adriaan Nuijten (Mobiliteit), Klaas Hilverda (stadsbeheer landschapsarchitect), Sanna Schuiling (wonen)
Voorzitter:	Paula Udondek
Notulen:	I.C. Wendt

1. Welkom en opening

De voorzitter opent de participatiebijeenkomst om 19.30 uur en heet de aanwezigen van harte welkom. Vanavond wordt teruggeblikt op de eerste twee participatiebijeenkomsten en zal de gemeente terugkoppelen wat ze gaat doen met de ideeën, wensen en voorkeuren van bewoners.

2. Terugblik op het proces (door Jeroen van der Linden, projectleider structuurvisie)

Tijdens de eerste bijeenkomst in september heeft de gemeente haar ambities voor Den Haag Zuidwest gepresenteerd en uitgelegd welke onderwerpen in het participatietraject aan de orde komen. Er is toegelicht wat een structuurvisie is: een plan waarin de ruimtelijke ontwikkelingen voor de komende 20 jaar op hoofdlijnen worden geschetst. Wonen, voorzieningen, groen, openbare ruimte en mobiliteit werden door de gemeente genoemd als aspecten in de structuurvisie. Bewoners hebben deze thema's aangevuld en ingevuld.

De bewoners hebben via de ideeënbus ook allerlei onderwerpen aangegeven die zij belangrijk vinden om mee te nemen in de plannen. Deze opmerkingen heeft de gemeente ondergebracht in de volgende drie categorieën:

- Onderwerpen voor de structuurvisie. De opmerkingen en suggesties in deze categorie zijn in de tweede bijeenkomst uitgediept en worden zoveel mogelijk verwerkt in de structuurvisie;
- Actuele leefbaarheidsklachten en overlast die bewoners ervaren. Deze zijn binnen de gemeente doorgespeeld om zo snel mogelijk aan te pakken, maar staan meestal los van de structuurvisie;
- Onderwerpen die niet bij de ruimtelijke inrichting horen, zoals wensen op sociaalmaatschappelijk gebied. Er werd bijvoorbeeld gevraagd om meer mogelijkheden om mensen uit verschillende culturen bij elkaar te brengen. In principe maken dit soort vraagstukken onderdeel uit van het sociaalmaatschappelijk programma dat voor Zuidwest wordt opgesteld. Opmerkingen over dit onderwerp worden doorgespeeld naar de opstellers van dit programma.

Opmerkingen over de LER (leefbaarheidseffectrapportage).
De Leefbaarheidseffectrapportage (LER) betreft een proeftuin die inmiddels afgelopen is en ter evaluatie aan de gemeenteraad wordt aangeboden. De tijdens de werkgroepen LER gemaakte opmerkingen die relevant zijn voor de structuurvisie worden betrokken bij uitwerking van de Structuurvisie.

Vervolgproces
Als alle informatie is opgehaald, gaat de gemeente de structuurvisie opstellen, die in het eerste kwartaal van 2022 aan het college wordt aangeboden. Na akkoord van het college wordt de

structuurvisie zes weken ter inzage gelegd. Er wordt dan tijdens de zogenoemde zienswijzeperiode weer een informatiebijeenkomst voor bewoners georganiseerd. Bewoners en andere belanghebbenden hebben dan de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. In dezelfde periode vraagt de gemeente over diverse aspecten adviezen bij onder andere de provincie en het waterschap. Kort na de zomer van 2022 zal de definitieve structuurvisie ter vaststelling naar het college worden gestuurd. Na akkoord van het college wordt de structuurvisie aan de gemeenteraad ter vaststelling aangeboden.

- Op de vraag of de gemeenteraad de definitieve structuurvisie in zijn geheel nog kan tegenhouden, antwoordt Jeroen van der Linden dat dit mogelijk is. De gemeenteraad is uiteindelijk de baas. Wel worden raadsleden al tussentijds bij het traject betrokken. Ook kan het zijn dat er moties of amendementen worden ingediend, zodat het plan nog aangepast moet worden.
- Gevraagd wordt of bewoners de plannen tussentijds kunnen inzien. Jeroen van der Linden antwoordt dat de structuurvisie ter inzage wordt gelegd bij het stadsdeelkantoor, en ook op de website te zien zal zijn. Er wordt in 2022 tijdens de zienswijze periode ook nog een informatiebijeenkomst georganiseerd.

3. Terugblik op de werksessies (door Jaap van Heest, stedenbouwkundige)

Bouwen en wonen
Vorige keer heeft de gemeente in de werksessies met bewoners gesproken over kansen die bestaan in de wijken van Zuidwest om extra woningen toe te voegen. Er is besproken waar dat volgens de bewoners goed of juist helemaal niet kan. Op basis van deze discussie is een schets gemaakt, waarop plekken worden aangegeven die bewoners zien als kansrijk en plekken waar de gemeente vanaf moet blijven. De gemeente neemt niet alle suggesties van bewoners over. Zo werd de suggestie gedaan om te bouwen op de Escamp sportvelden. Dat vindt de gemeente geen goed idee. Het is echter wel een signaal dat het gebruik van de sportvelden verbetering behoeft.

Aan de hand van plaatjes en foto's van gebouwen hebben bewoners tijdens de werksessies collages gemaakt met goede en slechte voorbeelden van woningbouw en leefomgeving. Daaruit blijkt duidelijk dat men een groene leefomgeving wil, met veel variatie in gebouwen. Men wil dat er niet te hoog wordt gebouwd, maar enkele hoogteaccenten vindt men acceptabel. De gemeente verwerkt de suggesties zoveel mogelijk in de kansenkaart. Ook worden er beeldkwaliteitsplannen opgesteld voor de komende jaren, waarin de aandachtspunten worden meegenomen. De bezorgdheid over hoogbouw zal zorgvuldig afgewogen moeten worden tegenover de wens om niet te bouwen in het groen.

- Opgemerkt wordt dat bewoners door de gemeente zijn gehoord over hun wensen in de wijk, maar tegelijkertijd een brief hebben ontvangen waarin staat dat er een totaal ander plan klaarligt voor een zogenoemde doorbraaklocatie aan de Van Ruysbroekstraat. Jaap van Heest kent deze brief niet. Afgesproken wordt bewoner na het plenaire deel de brief laat zien.
- Afgesproken wordt dat de informatieposters en dia's met het verslag worden meegestuurd.
- Gevraagd wordt wat de essentiële visie is die onder de plannen ligt. De gemeente verschuift veel taken naar projectontwikkelaars, zoals welzijnsvoorzieningen. De bewoner mist in de plannen fysieke ruimte voor de buurt om elkaar te ontmoeten en activiteiten te organiseren. De plannen gaan vooral over de hardware, maar wat gebeurt er aan de softe kant? Jaap van Heest antwoordt dat beide belangrijk zijn, maar dat het in de structuurvisie vooral gaat over de hardware. Op de voorzieningen wordt in de volgende presentatie teruggekomen. De opgave om meer woningen te bouwen mag echter niet ten koste gaan van de kwaliteit van de wijk. Dat betekent bijvoorbeeld dat men niet wil bouwen in het groen. Jeroen van der Linden voegt eraan toe dat de 'software' wordt gevormd door het sociale programma. Volgens een bewoner sluit het sociale programma niet aan op de structuurvisie en is het onduidelijk wat hiermee precies gaat gebeuren. Bovendien worden de bijeenkomsten van de allianties uit het sociale programma altijd overdag georganiseerd, waardoor bewoners niet kunnen deelnemen.
- Een bewoner vindt de verdichtingsopdracht begrijpelijk, maar vraagt of die opdracht gelijkmatig over heel Den Haag wordt verdeeld. Jaap van Heest antwoordt dat de opgave

voor de hele stad geldt. De gemeente heeft diverse wijken aangewezen als plekken waar veel gebouwd gaat worden, zoals de Binckhorst en het gebied rondom Hollands Spoor en het Centraal Station en de Laan van Noi.

Voorzieningen (door Aletta Brom van Onderwijs, Cultuur en Welzijn)
De wijk mag groeien, maar moet wel leefbaar blijven. Met het groeien van de stad moeten ook de voorzieningen meegroeien. Uit de werkgroep over voorzieningen kwam vooral aandacht voor de levendigheid naar voren. Commerciële en maatschappelijke voorzieningen kunnen daaraan bijdragen. Een voorbeeld om de buurt levendig te houden is een aantrekkelijk winkelaanbod. Daarbij ontkomt men niet aan het combineren van verschillende functies, bijvoorbeeld door een gebouw neer te zetten met bovenin woningen en op de begane grond bijvoorbeeld een school, buurtcentrum of winkels.

- Een bewoner woont in een hoek waar veel ouderen wonen, waar nu niets is. Jaap van Heest hoort deze klacht vaker over de wijk. Dat is precies wat de gemeente graag wil verbeteren als onderdeel van de verdichtingsopgave.

Groen en openbare ruimte (Klaas Hilverda, landschapsarchitect)
Bewoners hebben aangegeven dat zij het groene karakter van de wijk zeer waarderen, maar dat ze het groen in de wijk wel wat saai vinden. Daarom zijn er ideeën opgehaald om het groen beter te gebruiken, zoals meer diversiteit in beplanting, het plaatsen van bankjes en het realiseren van speelplekken. Men wil vooral natuurlijk groen. Een natuurspeeltuin of een speelbouwplek scoorden ook hoog. De openbare ruimte moet uitnodigen tot bewegen en sporten. Dit wordt een belangrijk bestanddeel van de structuurvisie.

Mobiliteit (Adriaan Nuijten, Mobiliteit)
Mobiliteit is een veelomvattend onderwerp. Parkeren is een hot item. In Zuidwest staan veel auto's van mensen die niet in de wijk zelf wonen maar in de binnenstad werken en de tram naar het centrum nemen. Om hier grip op te krijgen, zou de gemeente het parkeren moeten reguleren. Daarnaast wordt geprobeerd om de mobiliteit te veranderen: kijk eerst of je kunt lopen, dan fietsen, dan OV, dan een deelauto en dan pas de auto. Dit is geen proces dat eenvoudig veranderd kan worden, maar de structuurvisie kan de verandering wel stimuleren.

4. <u>Paneldiscussie (met Adriaan Nuijten (Mobiliteit), Klaas Hilverda (landschapsarchitect), Aletta Brom (Onderwijs, Cultuur en Welzijn), Sanna Schuiling (Wonen), Jaap van Heest (stedenbouwkundige))</u>

Mobiliteit
- Een bewoner vraagt of de mobiliteitstransitie aansluit bij de populatie van de wijk. Zij verwacht dat Moerwijk niet voorop zal lopen, omdat er maar weinig mensen zijn met een leaseauto of voldoende budget om iets anders te kopen. Adriaan Nuijten antwoordt dat de gemeente bezig is met de strategie voor de mobiliteitstransitie. Over een paar maanden gaat het voorstel naar de gemeenteraad. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende woonwijken. Ook wordt er gekeken naar de draagkracht voor veranderingen in de mobiliteit.
- Opgemerkt wordt dat deelconcepten voor het delen van auto's nog helemaal niet van de grond komen, omdat het veel duurder is dan een ritje met de tram. Een bewoner twijfelt of zo'n product dat nog in de 'early adaptorfase' zit, wel past in een wijk als Zuidwest. Adriaan Nuijten antwoordt dat de aanpak per wijk zal verschillen. In wijken waar minder OV is, heeft deelmobiliteit meer kans van slagen. Dat station Moerwijk bijvoorbeeld nog steeds geen OV-fietsen heeft, is een gemis en kan daar zeker kansrijk zijn.
- Gevraagd wordt of de gemeente niet sneller gaat verdichten dan de wijk qua mobiliteitstransitie aankan. Volgens Adriaan Nuijten is de mobiliteitstransitie belangrijk voor de verdichtingsopgave. Dat moet gelijk met elkaar oplopen. De voorzitter vraagt of en hoe het OV in Zuidwest wordt verbeterd. Adriaan Nuijten legt uit dat bij de participatie aan bewoners is gevraagd wat zij belangrijker vinden: beter OV naar het centrum en de stations of verbindingen naar de regio (Rijswijk, Kijkduin, Westland). Veel bewoners van Moerwijk gaven aan dat zij vooral op het centrum gericht zijn. In Bouwlust/Vrederust en Morgenstond is men meer gericht op de regio. Er wordt gekeken of het OV sneller kan en of er

bijvoorbeeld meer OV langs station Moerwijk kan rijden, zodat men vanuit de wijk sneller bij het station is.
- Een bewoner vraagt of er bij station Moerwijk een roltrap kan komen.
- Een van de bewoners merkt op dat er tijdens de coronacrisis ook heel veel pakketbezorgers door de wijk reden en hun busjes in de wijk parkeerden. Adriaan Nuijten antwoordt dat de gemeente het parkeren wil gaan reguleren met vergunning parkeren. Dat geldt voor alle auto's en busjes. Daarbij zal vooral gestuurd worden op een aanbodgericht beleid. Als mensen een busje mee naar huis moeten nemen, moet er eerst gekeken worden of er plek is in de wijk en niet meteen een vergunning worden afgegeven.

Groen en openbare ruimte
De voorzitter vraagt hoe verdichten en vergroenen samengaan. Het klinkt namelijk ongemakkelijk. Klaas Hilverda begrijpt dat de combinatie tegenstrijdig lijkt. Veel mensen waren enthousiast over het groen in de wijk en zijn bang dat verdichting ten koste gaat van het groen. Daarom hebben bewoners een aantal plekken aangewezen die de gemeente moet bewaren. De hoofdstructuur in de wijk, het ruimtelijke raamwerk (straten, singels, bomenrijen, parkjes), blijft intact. De wijk heeft ook veel groen van groenstroken en binnentuinen. Daar gaat wel wat vanaf als er extra woningen worden gebouwd. Niet alle binnentuinen kunnen blijven, maar de gemeente probeert hier slim met de grond om te gaan, bijvoorbeeld door auto's bij nieuwbouw in de binnentuin te plaatsen en daarbovenop een mooie daktuin te laten aanleggen. Zo blijft het groen in de wijk behouden. Op andere plekken wordt extra vergroend. Als de auto minder ruimte krijgt, kunnen sommige wegen worden aangepast naar 30 km-zone. De weg wordt dan smaller, waardoor een groene berm kan worden aangelegd.
Het bestaande groen moet vervolgens optimaal benut worden. Dat kan door mooie beplanting, maar ook door meer bankjes, speeltoestellen en afvalbakken te plaatsen. Als er veel mensen bij komen, is het van belang dat de groene ruimte van hoge kwaliteit is, want er maken ook veel mensen gebruik van.

- Een bewoner merkt op dat de laatste tijd veel te doen is over de warmteleiding die deels door Zuidwest gaat lopen. Daarvoor zouden bomen gekapt moeten worden. Hoe verhoudt de structuurvisie zich tot dit soort ontwikkelingen? Voorziet de gemeente nog meer grote ingrepen die invloed hebben op het groen? Klaas Hilverda antwoordt dat dit een aandachtspunt is voor de gemeente, maar dat nog niet duidelijk is hoe de leiding definitief gaat lopen. Gevraagd wordt in hoeverre bewoners kunnen vertrouwen op dat er geen bomen gekapt worden. Bewoners hebben eerder tegen de gemeente moeten procederen om bomen te behouden. Welke garantie hebben bewoners dat er geen bomen gekapt worden? Klaas Hilverda weet dat in de hele stad ongeveer 150 bomen voor de aanleg van de leiding gekapt moeten worden, maar in Zuidwest is er wat meer speling in de openbare ruimte om de leiding neer te leggen. Soms is echter bomenkap niet te voorkomen, bijvoorbeeld bij de heraanleg van het riool. Garantie geeft de gemeente dus niet, maar er wordt altijd geprobeerd om bomen te behouden. Lukt dat niet, dan wordt er elders een boom teruggeplaatst.
- Een bewoner vindt afval en afvalbeleid een mooi voorbeeld van hardware en software die bij elkaar komen. Hij vraagt of daarover is nagedacht. Als de gemeente de kwaliteit van het groen wil verbeteren, is een goed afvalbeleid namelijk belangrijk. Klaas Hilverda antwoordt dat in de plannen veel aandacht wordt gegeven aan afval, maar dat het afvalbeleid, met ondergrondse containers, zelf niet ter discussie wordt gesteld.
- Een bewoner merkt op dat de fietspaden en autowegen rondom het Heeswijkplein in zeer slechte staat zijn en vraagt of hier iets aan gedaan wordt. Klaas Hilverda adviseert om kuilen en losse stoeptegels te melden via de BuitenBeter-app, omdat reparatie valt onder regulier onderhoud. Grotere infrastructurele veranderingen kunnen in de structuurvisie terechtkomen. Opgemerkt wordt dat de BuitenBeter-app niet werkt. Als je onderhoud meldt via de app, staat er dat de gemeente niet aan de app gekoppeld is. Jeroen van der Linden zal dit terugkoppelen aan de gemeente. Een aanwezige die via de BuitenBeter-app grofvuil heeft gemeld, heeft er wel goede ervaringen mee. De melding van het probleem was dezelfde dag opgelost.

Bouwen en wonen
Jaap van Heest merkt op dat er veel detailvragen worden gesteld, maar dat de structuurvisie vooral de grote lijnen bevat. Vragen en opmerkingen over de details, zoals bomenkap, de staat

van onderhoud van het Heeswijkplein, helpen de gemeente echter wel in haar gesprekken over allerlei plannen. Hij verzoekt de bewoners dus om ze zeker te blijven benoemen.

De voorzitter vraagt waarom er eigenlijk 10.000 extra woningen in Zuidwest moeten komen. Jaap van Heest legt uit dat er een grote behoefte aan extra woningen is in Den Haag. Zuidwest is een van de gebieden die aangewezen is in de Agenda Ruimte voor de Stad om deze opgave te realiseren. Niet alleen Zuidwest, maar ook in andere gebieden, zoals in de Binckhorst en bij de grote stations (Centrum, HS en laan van Noi) komen veel woningen

De voorzitter stelt dat mensen bang zijn dat de komst van veel hoogbouw leidt tot anonimiteit en dat men elkaar niet meer kent. Ze vraagt of dat ook een thema is voor de structuurvisie. Volgens Jaap van Heest zit dit deels in de structuurvisie. Tussen het aantal te bouwen woningen en de gewenste kleinschaligheid zit een spanningsveld. Belangrijk is dat de gemeente Zuidwest niet ziet als één samenhangend gebied, maar als verschillende wijken met elk hun eigen identiteit en eigen capaciteit. Met name aan Moerwijk kunnen niet veel woningen worden toegevoegd, omdat de woningen daar al dicht op elkaar staan. Wat er gebouwd wordt langs het Zuiderpark en bij station Moerwijk gaat daarom de hoogte in, zodat er op andere plekken niet hoog gebouwd hoeft te worden.

Voorzieningen

- Een bewoner vraagt of maatschappelijke zaken gecombineerd worden. Aletta Brom antwoordt dat de gemeente op zoek is naar combinaties die een meerwaarde kunnen opleveren, zoals basisscholen met opvang- en sportvoorzieningen. In Moerwijk werkt basisschool de Kleine Wereld goed omdat daar diverse voorzieningen bij elkaar zitten, dus dat is een goed voorbeeld.
- Gevraagd wordt of er bij de keuze voor voorzieningen wordt gekeken naar de draagkracht van de wijken. Als er meer mensen in de wijk komen wonen en er meer scholen en sportvoorzieningen worden gebouwd, moet dat wel stroken met de huidige inrichting van de wijk. Aletta Brom antwoordt dat de plekken voor maatschappelijke voorzieningen aandacht krijgen in de Structuurvisie., Sommige voorzieningen moeten op loopafstand zijn of extra gebruiksvriendelijk. Soms is een simpele toevoeging van een voet- of fietspad een enorme verbetering.
- Een bewoner begrijpt dat er in de structuurvisie uitgangspunten staan die gaan helpen met maken van keuzes. Ze vraagt of in de visie ook keuzes voor het woningaanbod, de verhouding koop/huur, prijsklassen, doelgroepen en dergelijke worden gemaakt. Jaap van Heest antwoordt dat in de Woonagenda de spelregels voor de woningbouw worden vastgelegd. In Zuidwest geldt bijvoorbeeld dat voor elke gesloopte sociale huurwoning een nieuwe sociale huurwoning moet worden teruggebouwd. Daarbovenop moet ook nog eens 30% van de extra te bouwen huizen sociale huur worden. De overige 70% kan vervolgens verdeeld worden over vrije sector huur en koopwoningen. De gemeente is echter wel afhankelijk van investeerders, want zij moeten het ook zien zitten om te bouwen. De gemeente bouwt niet zelf.
- Een bewoner vraagt of er ook rekening wordt gehouden met de bestaande populatie (bewoners). Jaap van Heest antwoordt dat er wordt gekeken naar de bestaande populatie, maar ook naar de bestaande woningvoorraad. Samen met corporaties wordt gekeken waar renovatie de beste optie is en waar nieuwbouw beter is.
- Een bewoner verwijst naar het doorbraakplan, omdat in Zuidwest een locatie is aangewezen voor mensen met een zorgbehoefte. Jaap van Heest meldt dat de locaties die in het doorbraakplan staan, niet allemaal al definitief zijn. Opgemerkt wordt dat het voorzieningenniveau van de buurt niet goed aansluit bij de zorgbehoefte van de inwoners. Dat is deels het resultaat van gemeentelijk beleid. Als voor de structuurvisie hetzelfde beleid als uitgangspunt dient, dan wordt deze situatie alleen maar in stand gehouden. De zorgen over het draagvermogen in Moerwijk voor zorgdoelgroepen is doorgespeeld aan het gemeentebestuur.
- Een bewoner stelt dat een deel van de sociale problematiek in de buurt wordt veroorzaakt door de stenen, de straten en de keuzes die daarover gemaakt zijn. Een deel van de oplossing zit dus in de structuurvisie. Het lijkt echter alsof de gemeente achter de feiten aanloopt, als ze het huidige beleid blijft aanhouden. Jaap van Heest begrijpt dat men zich afvraagt of er nog meer sociale huur bij moet komen in Zuidwest. Volgens de gemeente is dat wel nodig, maar moeten er ook andere woningen bij komen.

- Gevraagd wordt of de gemeente mogelijkheden heeft om buitenlandse investeerders buiten de deur te houden. De goedkoopste ontwikkelaar is immers niet altijd de beste. Jaap van Heest antwoordt dat bij bouwprojecten het liefst wordt gekeken of de ontwikkelaar hart heeft voor de omgeving.

5. Infomarkt

Tijdens de infomarkt kunnen bewoners bij de panelen nog in gesprek gaan met de medewerkers van de gemeente.

6. Sluiting

Het schriftelijke verslag wordt aan alle bewoners gestuurd.

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.10 uur.

Verslag van de participatiebijeenkomst structuurvisie Den Haag, gehouden op 10 november 2021, Zuidwest College, Beresteinlaan 627 te Den Haag, aanvang 19.30 uur

---

Aanwezig:	Bewoners, ondernemers en andere belanghebbenden van de wijken Bouwlust/Vrederust en Uithof
Aanwezig namens De organisatie:	Jeroen van der Linden (Projectleider), Marije Stelloo (Stedenbouw), Joost van Oosterwijk (Onderwijs, Cultuur en Welzijn), Marloes van der Poel (Mobiliteit), Klaas Hilverda (Stadsbeheer landschapsarchitect), Sanna Schuiling (Wonen)
Voorzitter:	Paula Udondek
Notulen:	I.C. Wendt

1. Welkom en opening

De voorzitter opent de participatiebijeenkomst om 19.30 uur en heet de aanwezigen van harte welkom. Vanavond wordt teruggeblikt op de eerste twee participatiebijeenkomsten en zal de gemeente terugkoppelen wat ze gaat doen met de ideeën, wensen en voorkeuren van bewoners.

2. Terugblik op het proces (door Jeroen van der Linden, projectleider structuurvisie)

Tijdens de eerste bijeenkomst in september heeft de gemeente haar ambities voor Den Haag Zuidwest gepresenteerd en uitgelegd welke onderwerpen in het participatietraject aan de orde komen. Er is toegelicht wat een structuurvisie is: een plan waarin de ruimtelijke ontwikkelingen voor de komende 20 jaar op hoofdlijnen worden geschetst. Wonen, voorzieningen, groen, openbare ruimte en mobiliteit werden door de gemeente genoemd als onderwerpen in de structuurvisie. Ook de bewoners hebben aangegeven welke onderwerpen zij belangrijk vonden.

De bewoners hebben via de ideeënbus ook nog allerlei onderwerpen aangegeven die zij belangrijk vinden om mee te nemen in de plannen. Deze opmerkingen heeft de gemeente ondergebracht in drie categorieën:

- onderwerpen voor de structuurvisie. De opmerkingen en suggesties in deze categorie worden zoveel mogelijk verwerkt in de plannen;
- actuele leefbaarheidsklachten. Deze zijn binnen de gemeente doorgespeeld om zo snel mogelijk aan te pakken, maar staan meestal los van de structuurvisie;
- onderwerpen die niet bij de ruimtelijke inrichting horen, zoals wensen op sociaal gebied. Voorbeeld hiervan was de vraag om meer mogelijkheden om mensen uit verschillende culturen bij elkaar te brengen. In principe maken dit soort vraagstukken onderdeel uit van het sociaalmaatschappelijk programma dat voor Zuidwest wordt opgesteld. Opmerkingen over dit onderwerp worden doorgespeeld naar de opstellers van dit programma.

Opmerkingen over de LER (leefbaarheidseffectrapportage).
De Leefbaarheidseffectrapportage (LER) betreft een proeftuin die inmiddels afgelopen is en ter evaluatie aan de gemeenteraad wordt aangeboden. De tijdens de werkgroepen LER gemaakte opmerkingen die relevant zijn voor de structuurvisie worden betrokken bij uitwerking van de Structuurvisie. Een van de deelnemers merkt op dat hij betrokken was bij LER-werkgroep maar nog niets heeft gehoord over de focusgroep die zou volgen. Er wordt toegezegd uit te zoeken waarom hij nog niet benaderd is.

Vervolgproces
Als alle informatie is opgehaald, gaat de gemeente de structuurvisie opstellen, die in het eerste kwartaal van 2022 aan het college wordt aangeboden. Na akkoord van het college wordt de structuurvisie ter inzage gelegd. Er wordt tijdens de zogenoemde zienswijzeperiode dan weer

een informatiebijeenkomst voor de bewoners georganiseerd. Bewoners en andere belanghebbenden hebben dan de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen. In dezelfde periode vraagt de gemeente over diverse aspecten adviezen bij onder andere de provincie en het waterschap. Kort na de zomer van 2022 zal de definitieve structuurvisie ter vaststelling naar het college worden gestuurd. Na akkoord van het college wordt de structuurvisie aan de gemeenteraad ter vaststelling aangeboden.

3. Terugblik op de werksessies in oktober

Bouwen en wonen (door Marije Stelloo, stedenbouwkundige)
Vorige keer heeft de gemeente in de werksessies met bewoners gesproken over de kansen die bestaan om woningen toe te voegen. Er is besproken waar dat volgens de bewoners goed of juist helemaal niet kan. Op basis van deze discussie is een schets gemaakt, waarop plekken worden aangegeven die bewoners zien als kansrijk en plekken waar de gemeente vanaf moet blijven. De gemeente neemt niet alle suggesties van bewoners over. Zo werd de suggestie gedaan om te bouwen op de Escamp sportvelden. Dat vindt de gemeente geen goed idee. Het is echter wel een signaal dat het gebruik van de sportvelden verbetering behoeft.

Aan de hand van plaatjes en foto's van gebouwen hebben bewoners tijdens de workshops collages gemaakt met goede en slechte voorbeelden van woningbouw en leefomgeving. Daaruit blijkt duidelijk dat men een groene leefomgeving wil, met veel variatie in gebouwen. Men wil dat er niet te hoog wordt gebouwd, maar enkele hoogteaccenten vindt men acceptabel. De gemeente verwerkt de suggesties zoveel mogelijk in de kansenkaart. Ook worden er beeldkwaliteitsplannen opgesteld voor de komende jaren met aandachtspunten voor de uitstraling van de bebouwing en de omgeving. De bezorgdheid over hoogbouw zal zorgvuldig afgewogen moeten worden tegenover de wens om niet te bouwen in het groen.

Voorzieningen (door Joost van Oosterwijk, opgavemanager leefbare stad)
De wijk mag groeien, maar moet wel leefbaar blijven. Met het groeien van de stad moeten ook de voorzieningen meegroeien. Uit de werkgroep over voorzieningen kwam vooral aandacht voor de levendigheid naar voren. Ook in Bouwlust/Vrederust ging het over het winkelcentrum aan de Leyweg, maar ook in de andere wijken kwam het onderwerp terug. Een voorbeeld om de buurt levendig te houden is een aantrekkelijk winkelaanbod.

Een ander aandachtspunt is de jeugd in Zuidwest. Bewoners benadrukken dat zij dezelfde kansen moeten krijgen als de jeugd die elders in Den Haag opgroeit. Daarvoor is een goed schoolaanbod nodig. Met de groei van Zuidwest moet ook het aantal basisscholen meegroeien, zodat iedereen in de buurt naar school kan. In samenwerking met voor- en naschoolse opvang zullen integrale kind centra worden opgericht. Er is ook gevraagd of scholen met sportvoorzieningen gecombineerd kunnen worden. Deze oproep wordt meegenomen in het voorzieningenprogramma. Verder is er veel behoefte aan een havo/vwo in Zuidwest. De bewoners vinden het vreemd dat zo'n school er nu niet is, want daardoor moeten leerlingen buiten de wijk naar school. Een havo/vwo draagt bij aan de trots van de wijk en kan nieuwe bewoners aantrekken. In de gemeentelijke beleidsplannen is een havo/vwo in Zuidwest opgenomen voor 2029. Tot die tijd hebben de havo/vwo-scholen in de wijken rondom Zuidwest hun volledige capaciteit nog niet benut. Zij moeten zich dus eerst verder ontwikkelen, maar als op langere termijn de vraag naar onderwijs toeneemt en het aanbod overstijgt, dan komt er een havo/vwo in Zuidwest.

Een bewoner vraagt tot hoever in de omgeving de gemeente het redelijk vindt om scholieren naar school te laten gaan. Scholen rondom Zuidwest moeten nu de leerlingen opnemen, maar die zitten allemaal vol. Joost van Oosterwijk antwoordt dat de gemeente geen harde afstandscriteria hanteert, maar dat het niet zo is dat elke school rondom Zuidwest al vol zit. De directeur van het Zuidwestcollege geeft aan dat hij graag een havo/vwo zou starten, maar dat de school daar nu te klein voor is.

Een laatste belangrijk uitgangspunt is dat de voorzieningen bij elkaar worden gesitueerd: de huisarts bij een buurtcentrum, of scholen en sport op één locatie.

Openbare ruimte en groen (door Klaas Hilverda, landschapsarchitect)
In de werkgroep over openbare ruimte en groen zijn diverse deelthema's behandeld: groen/ecologie, lopen/fietsen, ontmoeten, en sport/spel. Bewoners hebben aangegeven dat zij het groene karakter van de wijk zeer waarderen en bezorgd zijn dat het groen onder druk komt te staan in de plannen. De gemeente heeft nadrukkelijk benoemd dat ze het groene raamwerk (lanen, parken, groenzones langs de singels) koestert en wil behouden. Bewoners gaven aan dat ze het groen in de wijk wel wat saai vinden. Daarom zijn er ideeën opgehaald om het groen beter te gebruiken, zoals meer diversiteit in beplanting, het plaatsen van bankjes en het realiseren van speelplekken. Men wil vooral natuurlijk groen. Een natuurspeeltuin of een speelbouwplek scoorden ook hoog.

Ook kwam naar voren dat men de binnentuinen belangrijk vindt. Met de verdichtingsplannen staan deze wel onder druk. De huidige binnentuinen zullen verdwijnen door de sloop van flats. Er zullen ook nieuwe binnentuinen ontstaan, bijvoorbeeld met een parkeergarage eronder. Dit is een aandachtspunt in de structuurvisie.

Voor fiets- en wandelroutes hebben bewoners tips gegeven voor nieuwe en extra verbindingen, waarmee de wijk verbeterd kan worden.

Een bewoner vraagt of het stadsgesprek van Platform Stad op 11 november over het groen in Zuidwest niet tegenstrijdig is met de participatiebijeenkomsten over de structuurvisie. Marije Stelloo antwoordt dat de gemeente het stadsgesprek juist als een aanvulling ziet op wat er in dit participatieproces wordt opgehaald. Platform Stad is een onafhankelijke organisatie dat het stadsgesprek organiseert, omdat ze een spanning ziet tussen het huidige groen en de verdichtingsplannen.

Mobiliteit (door Marloes van der Poel, adviseur mobiliteit)
In de werkgroep Mobiliteit hebben bewoners stickers geplakt bij stellingen. De eerste conclusie is dat er maar weinig stellingen zijn waarover iedereen het met elkaar eens is. Ook waren er flinke verschillen tussen de wijken in Zuidwest te zien. Het grootste verschil van mening zit 'm in de toepassing van deelmobiliteit. Sommige bewoners zien dit als dé oplossing voor de toekomst, anderen vinden het niet geschikt voor Zuidwest, of misschien alleen voor toekomstige inwoners, maar niet voor de huidige bewoners.

Een veelgehoorde opmerking is dat voetpaden voor iedereen goed toegankelijk moeten zijn en dat er meer veilige oversteekvoorzieningen moeten komen. Verder zou het aantrekkelijker gemaakt moeten worden om voor kleine stukjes de fiets te pakken. Om dit te stimuleren, moet de gemeente bijvoorbeeld investeren in goed bereikbare fietsenstallingen en bergingen.

Over het OV was men verdeeld. In Moerwijk vindt men dat men snel in de stad is, in Bouwlust-Vrederust heeft men niet alleen behoefte aan een goede verbinding met het centrum, maar trekt men ook vaak naar de regio, zoals Kijkduin, Rijswijk en het Westland.

Bewoners maken zich zorgen over het verkeer in de wijk. Met name te hard rijden en parkeerdruk werden genoemd als knelpunten. Veel mensen van buiten Den Haag parkeren in Zuidwest om vervolgens met het OV naar het centrum te gaan. Twee derde van de bewoners is voorstander van parkeerregulering, mits de parkeerkosten betaalbaar zijn voor bewoners. Men hoopt dat dit ertoe leidt dat mensen in een parkeergarage parkeren, zodat er meer ruimte op straat ontstaat voor spelen, lopen/fietsen en ontmoeten.

Hoe gaat de gemeente deze suggesties verwerken? In de plannen worden goede looproutes ingetekend naar voorzieningen, maar ook gewoon als wandelrondje door de wijk. Er moeten veilige en prettige fietsroutes komen. Bij nieuwbouwprojecten wordt rekening gehouden met goed toegankelijke fietsenstallingen. Er wordt gekeken hoe er meer geïnvesteerd kan worden in het OV, bijvoorbeeld door het toevoegen van een busverbinding tussen Kijkduin en Rijswijk. Deelmobiliteit is maatwerk en moet goed aansluiten op de behoefte in de wijk. Die kan per buurt verschillen. Het invoeren van parkeerbeleid is vaak nodig om parkeeroverlast in de wijk te

voorkomen. Doorgaand autoverkeer wil de gemeente zoveel mogelijk uit de wijk weren. Dit kan bijvoorbeeld door van de Beresteinlaan een 30 km-zone te maken. Zo wordt deze weg minder aantrekkelijk voor doorgaand verkeer en gemakkelijker om over te steken.

4. Paneldiscussie (met Marloes van der Poel (adviseur mobiliteit), Marije Stelloo (stedenbouwkundige), Klaas Hilverda (landschapsarchitect), Joost van Oosterwijk (opgavemanager leefbare stad) en Sanna Schuiling (adviseur strategie volkshuisvesting)

Mobiliteit

- Een bewoner vraagt of er bij nieuwbouwplannen wordt gekeken naar parkeernormen. Marloes van der Poel antwoordt dat plannen altijd moeten voldoen aan het gemeentelijk parkeerbeleid. Er zijn wel mogelijkheden voor differentiatie. Als een projectontwikkelaar een voorziening voor deelmobiliteit faciliteert, hoeft hij minder parkeerplekken te realiseren. Bij nieuwbouw moet overigens altijd op eigen terrein geparkeerd worden.
- Een bewoner vraagt een nadere toelichting op het parkeerbeleid. Vroeger moest er per 160 m^2 een parkeerplaats worden aangelegd. Wat is er veranderd? Marloes van der Poel legt uit dat de parkeernorm tegenwoordig per woningcategorie wordt bepaald. Voor kleine huurwoningen zijn er andere normen dan voor grote koopwoningen. Hetzelfde geldt voor voorzieningen, zoals winkels en sportlocaties: per categorie wordt de norm aangegeven. Uitgangspunt voor die normen zijn het huidige autobezit en de huidige parkeerbehoefte.
- Gevraagd wordt of er ook een parkeernorm is voor scholen. Marloes van der Poel antwoordt dat er zowel een parkeernorm wordt gehanteerd voor personeel als voor het halen en brengen van leerlingen. Voor dat laatste wordt ook gekeken in hoeverre de openbare ruimte rondom de school de parkeerdruk aankan. Bij nieuwe plannen wordt geprobeerd om mensen zo veel mogelijk uit auto te krijgen voor korte ritjes. Dat kan bijvoorbeeld door het toevoegen van goede looproutes en betere oversteekmogelijkheden. Een bewoner adviseert om bij nieuwe en bestaande scholen ook na te denken over de ingangen en de aanloop- en aanrijroutes, zodat ouders minder geneigd zijn om hun kinderen met de auto brengen.

Bouwen en wonen

- Eind 20^e eeuw is de wijk Wateringse Veld gebouwd. Dat is volgens een bewoner niet op alle punten goed gelukt. Wat heeft de gemeente daarvan geleerd voor Zuidwest? Marije Stelloo antwoordt dat op deze locatie gemengde woningtypes zijn gebouwd met voorzieningen die meegroeien met de wijk. Dat is ook het doel voor Zuidwest. Wateringse Veld is in één keer uitgerold en vooral gericht op eengezinswoningen. Dat maakt de wijk wat eenzijdig. De gemeente heeft geleerd dat het belangrijk is om een zo divers mogelijk woningaanbod voor veel verschillende doelgroepen te bouwen. Bovendien zijn VINEX-locaties zoals ook Wateringse Veld te veel op autogebruik ontworpen. Dat doet de gemeente nu anders, want een aantal inzichten is inmiddels veranderd. Nu ligt er een veel grotere bouwopgave voor Den Haag en wil de gemeente dat niet verder in de omliggende weilanden doen, maar binnen de stadsgrenzen. De bewoner vindt dat het centrum van Wateringse Veld kil en rechtlijnig is ingericht, waardoor het een ongezellig tochtgat is geworden. Dit soort fouten moeten in de toekomst voorkomen worden. Dat kan volgens Marije Stelloo door kleine ingrepen beter aangepakt worden. Het klopt dat de gemeente de inrichting van de openbare ruimte nu anders aanpakt.
- Een bewoner verwijst naar de wijk Leidschenveen, waar pas een treinstation werd aangelegd nadat alle bewoners een auto voor de deur had staan. De gemeente moet eerst voor goed OV zorgen en daarna pas huizen gaan bouwen.
- Gevraagd wordt wat het betekent dat de gemeente vanaf 2029 een HAVO/VWO school voorziet. Gaat de gemeente ergens een plek vrijhouden? Er ligt inmiddels een initiatief voor een islamitische school, waarvan de beoordeling bij de minister voorligt. Ook het Lucasonderwijs is bezig met een haalbaarheidsstudie. Joost van Oosterwijk antwoordt dat in het voorzieningenprogramma wordt aangegeven hoeveel vierkante meter er vrijgehouden moet worden voor het bouwen van een HAVO/VWO.
- Een bewoner merkt op dat hij vanavond vooral heel enthousiaste verhalen hoort van de gemeente. Tijdens de eerste sessie hebben bewoners echter heel veel zorgen geuit over hun wijk. Ze vragen zich af waar de ouderen blijven als zij hun huis uit moeten voor renovatie. Die zorgen zijn niet weggenomen en er is niet meer over gesproken. In de

verslagen leest hij weinig terug over de ongerustheid van de bewoners. Het lijkt alsof de gemeente alles onder controle heeft en de bewoners helemaal tevreden zijn. Hij heeft het gevoel dat de gemeente de bewoners in slaap probeert te sussen. Bovendien zijn de aanwezige bewoners niet representatief voor de wijk en zijn een aantal mensen na de eerste bijeenkomst niet meer teruggekomen.
Veel oudere bewoners zijn bang dat ze hun huis uit moeten voor renovatie en nooit meer terugkomen. Ze worden tijdelijk ergens anders “geparkeerd” en kunnen niet meer terugkomen, omdat de gerenoveerde sociale huurwoning ineens drie keer zo duur is. Dat is een van de zorgpunten van bewoners, maar er zijn er meer en die heeft hij niet teruggezien in de verslagen. Marije Stelloo vindt het jammer dit te moeten horen, want zij had het idee dat de zorgen wel degelijk zijn gehoord. Sommige zorgen en klachten gaan over de situatie van nu zoals in de Dreven, Gaarden en Zichten. Toch moet er een onderscheid gemaakt worden tussen zaken die spelen in de lopende projecten zoals ook in De Venen en zaken die in de structuurvisie verwerkt kunnen worden.

- Een bewoner haakt aan bij de opmerking dat de aanwezige bewoners niet representatief zijn voor de wijk. Hij is bestuurslid van Stichting Escamp voor Vrouwen, waardoor hij veel spreekt met vrouwen met een migratieachtergrond. Zijn mening vanavond is mede gebaseerd op hun visie.
- Gevraagd wordt of de gemeente voldoende tijd en expertise heeft om dit lange en complexe traject goed te doorlopen en tot een integrale oplossing te komen? Marije Stelloo antwoordt dat de gemeente een aantal externe (milieu- en verkeerskundige) onderzoeken laat uitvoeren die moeten helpen om tot de gewenste integrale oplossingen te komen.
- Een bewoner merkt op dat Wethouder Balster ooit uitspraken gedaan over een terugkeergarantie, maar volgens een bewoner geeft Vestia die garantie niet. Een belangrijker zorg is nog dat de huren enorm omhooggaan na renovatie. Een gemiddelde bewoner uit een sociale huurwoning in de Venen gaat er zo’n € 100 tot € 200 op achteruit, terwijl Vestia niet openstaat voor huurgewenning. Het onderwerp past misschien niet in de structuurvisie, maar bewoners hebben er wel mee te maken als gevolg ervan.
- Een van de bewoners heeft een expertmeeting van de commissie Ruimte bijgewoond, waarin experts hun licht lieten schijnen op de plannen voor Zuidwest. Daar gaf men aan dat verdichten vaak langs de grote lijnen gaat, met hoogbouwaccenten. Vervolgens blijft het de bewoners verbazen dat de Gaarden, Dreven en Zichten al ingevuld zijn. Dat zorgt ervoor dat binnen die buurten enorme verdichting gaat plaatsvinden. Marije Stelloo legt uit dat je het liefst eerst een structuurvisie uitwerkt en daarna pas de bouwplannen binnen het gebied. In de praktijk werkt het zo echter niet. In de Zichten wordt inderdaad verdicht, maar dat biedt ook kansen om er een meer verstedelijkt gebied van te maken, alsook langs de randen van de Dreven en Gaarden. Verder is er alleen ruimte voor kleinschaliger verdichting. De gemeente probeert die twee zoveel mogelijk in lijn met elkaar te laten zijn.
- Gevraagd wordt of en wanneer de gemeente een visuele presentatie kan geven van hoe de wijk eruit gaat zien. Marije Stelloo begrijpt dat de structuurvisie nog erg abstract is. Het gaat om heel Zuidwest en om een periode van 20 jaar, dus dat is heel veelomvattend. Het is nu nog niet duidelijk hoe alles eruit gaat zien. Er zullen wel ontwerpprincipes gemaakt worden van hoe het in de uitwerking ongeveer zou kunnen worden. Ook worden uitspraken gedaan over de hoofdstructuren. Een uitgewerkt plan zal dat niet worden, omdat er nog veel flexibiliteit in de structuurvisie moet blijven zitten.
- Een bewoner vraagt of de plannen tussentijds geëvalueerd worden. Ook zou hij graag weten wanneer er iets gerealiseerd gaat worden. Marije Stelloo legt uit dat er op basis van de structuurvisie omgevingsplannen (bestemmingsplannen) worden gemaakt. In het kader van de Omgevingswet gaat de gemeente ook de monitoring organiseren, zodat het beleid tussentijds getoetst en aangepast kan worden. In sommige delen van Den Haag bestaat er al een openbaar monitoringssysteem, dat misschien verder wordt uitgerold. Het kan ook zijn dat het nog met rapportages gaat, maar deze zijn wel altijd openbaar.

Sociale voorzieningen

Joost van Oosterwijk vraagt de bewoners hoe de gemeente doelgroepen kan bereiken, die niet naar de participatiebijeenkomsten komen. Bewoners adviseren hem om naar de Sterrenhoek te komen en een afspraak te maken met Stichting Escamp voor Vrouwen. De gemeente kan ook de wijk ingaan, zoals tijdens de eerste bijeenkomst al is voorgesteld: zet een tafel met een kan koffie neer in het winkelcentrum en ga met voorbijgangers in gesprek. Joost van Oosterwijk zou ook graag jongeren bereiken. Tijdens de bewonersavonden wordt vaak gezegd dat er meer

voor jongeren te doen moet zijn, maar jongeren komen zelf niet naar deze avonden toe. Geadviseerd wordt om via jongerenwerkers van St. MOOI contact te zoeken met jongeren, of via het Zuidwestcollege. Marije Stelloo heeft inmiddels een afspraak gemaakt om met de leerlingenraad van het Zuidwestcollege in gesprek te gaan.

- Een bewoner merkt op dat veel jongeren buiten de wijk naar school gaan, omdat er in de wijk geen havo/vwo is. Daar zijn ze dus te vinden. In de wijk vind je ze niet, omdat er totaal geen voorzieningen voor hen zijn. Verder merkt ze op: als je mensen wilt spreken, moet je ze niet gevoel geven dat het er toch niet toe doet wat ze zeggen. Mensen krijgen brieven of gespreksmomenten, maar de boodschap is altijd: vort op! Mensen denken dat ze toch niets aan de plannen kunnen veranderen.
- Een bewoner deelt de zorgen en onrust die anderen hebben geuit. Ze vreest dat de woningbouwcorporatie gaat bepalen hoe het allemaal gaat worden. Voor de Venen zijn er al concrete plannen. Zij moet haar huis uit voor een grote renovatie door Vestia en kan hoogstwaarschijnlijk niet meer terugkomen. Ze begrijpt dat de gemeente hier niet over gaat, maar dat zijn wel de zorgen van de bewoners. Een aantal mensen met een migratieachtergrond zijn vanavond weggebleven, omdat ze zich de vorige keer niet gehoord voelden.
- Een van de bewoners vindt dat in de structuurvisie opgenomen moet worden dat bewoners kunnen terugkomen in de woning die zij voor renovatie achterlaten. Dat moet een uitgangspunt zijn. Sanna Schuiling legt uit dat de terugkeergarantie niet in de structuurvisie thuishoort, maar in de nota van uitgangspunten of in het sociaal plan van de woningcorporatie. Het is overigens wel de bedoeling dat mensen na de renovatie kunnen terugkeren naar hun oude woning of buurt, zodat de sociale samenhang behouden blijft. De gemeente en Vestia gaan samen bekijken in hoeverre dat gaat lukken. Bewoners vinden dat de gemeente dwingender moet optreden, omdat Vestia helemaal geen rekening houdt met de terugkeergarantie en bewoners sommeert te vertrekken. Sanna Schuiling legt uit wat de terugkeergarantie inhoudt. Als iemand in een sociale huurwoning woont en na renovatie wil terugkeren, wordt er gekeken naar de samenstelling van het huishouden en het inkomen. Als de situatie veranderd is, kan het zijn dat de huur verhoogd wordt. Terugkeergarantie betekent dus niet dat iemand terugkeert en dezelfde huur gaat betalen. Als een bewoner moet verhuizen omdat zijn woning gesloopt wordt, kan hij niet terug naar zijn eigen woning. In dat geval wordt gekeken of hij naar dezelfde straat kan terugkeren. Overigens leert de ervaring dat twee derde van de mensen uiteindelijk niet meer wil terugkeren naar hun oude buurt omdat er tussen sloop en oplevering van een nieuwbouwwoning flink veel tijd zit.
- Op het Zuidwestcollege zitten 475 leerlingen, waarvan volgens de adjunct-directeur 85% onder de armoedegrens leeft. Die samenstelling mag zo niet blijven bestaan, want het uit zich in een slechte leefbaarheid en een hoog ggz-gehalte. Een bewoner stelt dat de structuurvisie geen gentrificatieplan moet zijn om dure woningen in de wijk te plannen. Dat de wijk nu kampt met gebrek aan sociale cohesie wordt nu beantwoord met een plan vol hoogbouw. De vraag zou moeten zijn hoe je een socialere structuur kunt neerzetten en die is niet helemaal te rijmen met de verdichtingsopgave. De gemeente moet dus niet alleen verdichten, maar ook een ander woningenaanbod realiseren, zodat mensen met een bredere beurs ook in Zuidwest kunnen wonen. Sanna Schuiling reageert dat de gemeente graag combinaties wil maken van verschillende soorten woningen: van goedkoop naar duurder, van groot naar klein. Door die vermenging gaat de samenstelling en leefbaarheid in de wijk verbeteren.
- Een bewoner merkt op dat de bestaande problemen niet worden opgelost door het toevoegen van een ander woningaanbod. Dan krijg je nieuwe woningen met oude problemen. Het lost het armoedevraagstuk niet op. Arme mensen moeten ook ergens wonen; de gemeente moet iets doen aan het oplossen van het armoedeprobleem. Sanne Schuiling wijst op het aanstaande Nationaal Programma Den Haag Zuidwest waarvoor Den Haag in aanmerking wil komen. Daarin zitten allemaal plannen om de wijk ook op sociaal gebied te verbeteren.
- Volgens een van de bewoners worden een paar dingen over het hoofd gezien. Als de arme mensen die nu in Zuidwest wonen moeten vertrekken, gaan ze zonder toekomst ergens anders wonen. Dat is geen oplossing. Bovendien hebben zij wettelijke inspraakrecht, dat nu met voeten getreden wordt, omdat ze niet weerbaar en niet georganiseerd zijn. Er worden zelfs pogingen gedaan om hun organisatie te verbreken, door hun voor te houden dat ze inspraak hebben. Tot slot is ze ervan overtuigd dat de gemeente hoopt dat er allemaal blanke Nederlanders met veel geld naar Zuidwest willen verhuizen. Dat gaat echter niet

gebeuren. Er wonen in de buurt genoeg mensen met geld, die wachten op een koopwoning. Zij gaan niet weg. Buitenstaanders willen echter niet in Zuidwest wonen. Sanna Schuiling antwoordt dat de gemeente niemand wegstuurt. Met woningcorporaties worden allerlei afspraken gemaakt en sociale plannen opgesteld om de bewoners te beschermen.

De bewoners die kritiek op het verslag van de eerste bijeenkomst hadden, worden gevraagd om hun opmerkingen te mailen aan Jeroen van der Linden via het e-mailadres van de Structuurvisie Den Haag Zuidwest.

5. Infomarkt

Tijdens de infomarkt kunnen bewoners bij de informatiepanelen nog in gesprek gaan met de medewerkers van de gemeente.

6. Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 21.05 uur.

Bijlage V: Diapresentatie en informatiepanelen bouwstenen structuurvisie Den Haag Zuidwest november 2021

Graag attenderen wij u op het volgende:

- Bij binnenkomst en verplaatsing door de ruimte is het verplicht om een mondkapje te dragen. Als u zit mag het mondkapje af.

- Houd 1,5 meter afstand van elkaar;

- U wordt begeleid naar uw zitplek en u wordt gevraagd zo veel mogelijk op uw plaats te blijven zitten; houd bij de infomarkt 1,5 meter afstand.

Structuurvisie Den Haag Zuidwest

Samen bouwen aan een betere toekomst

Den Haag

Het programma van vandaag

19.30 uur
Structuurvisie en een terugblik naar de vorige bijeenkomsten

20.00 uur
Panelgesprek met de vakspecialisten en publiek

21.00 uur
Rondgang informatiepanelen

Participatie structuurvisie - Terugblik

Drie bijeenkomsten in drie wijken

- Bouwlust/Vrederust en Uithof
- Morgenstond en Zuiderpark
- Moerwijk en Zuiderpark

Bijeenkomst 1 - september 2021

- Wat is een Structuurvisie?
- Welke onderwerpen?
- Informeren stand van zaken
- Wat zijn de kwaliteiten en verbeterpunten van de wijk?

Bijeenkomst 2 - oktober 2021

- Werksessies over verschillende thema's

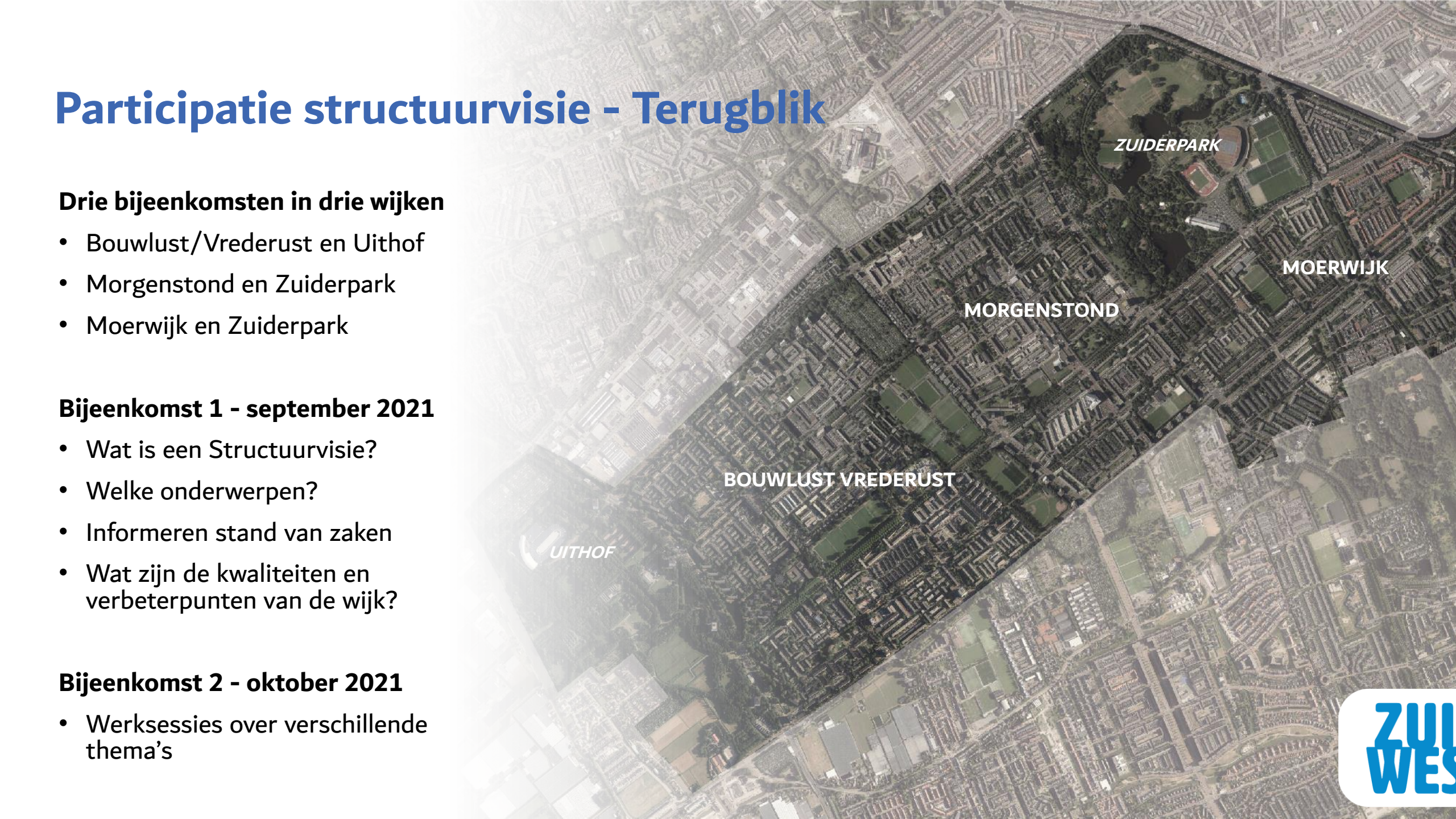

Terugblik 1e bijeenkomsten in september
Wat is een structuurvisie?

Omgevingsvisie of structuurvisie	Omgevingsplan of bestemmingsplan	Omgevingsvergunning
Beleid en kaders	Regels	Project

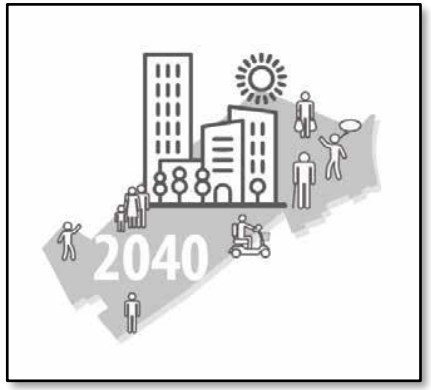

Terugblik 1e bijeenkomsten in september
Waar gaat de structuurvisie over ?

- Woningen toevoegen, vernieuwen en verduurzamen

- Voorzieningen, winkels, wijkeconomie en bedrijven

- Groen, water en openbare ruimte
  (klimaatbestendig, energietransitie, gezondheid, veiligheid en ruimte voor ontmoeting en bewegen)

- Mobiliteit (lopen, fiets, OV, auto en parkeren)

Terugblik 1e bijeenkomsten in september
Wat vonden bewoners belangrijke thema's?

Veiligheid belangrijk thema bij herinrichting Den Haag Zuidwest

Veiligheid en goede betaalbare woningen zijn volgens de bewoners de belangrijkste thema's waarmee de gemeente rekening moet houden bij het opstellen van de nieuwe Structuurvisie Zuidwest 2040.

door Gerard van den Ijssel

In het toekomstplan voor de wijken Vrederust/Bouwlust, Morgenstond en Moerwijk beschrijft de gemeente wat zij de volgende twintig jaar met de gebouwde omgeving wil doen. Het voorstel moet begin volgend jaar naar de gemeenteraad. Maar voordat de politiek zich ermee mag bemoeien, gaat de gemeente eerst in gesprek met buurtbewoners om van hen te horen wat zij willen aanpakken. Afgelopen week, bij één van de tien bijeenkomsten hierover – deze keer in de Nebokerk - was ook wethouder Martijn Balster van Wonen,

Morgenstond

Moerwijk

Bouwlust/Vrederust

Klachten over de buurt?

Meldingen kunnen via:

- ❑ Buitenbeter app
- ❑ Telefoonnummer 14070
- ❑ www.denhaag.nl/meldingen

Onze stadsdeelmedewerkers zijn vanavond aanwezig in de zaal!

Programma Zuidwest

Allianties

- Onderwijs
- Werk & Economie
- Veiligheid & Leefbaarheid
- Gezondheid en Vitaliteit
- Wonen & Leefomgeving
- Sociale samenhang & Participatie

Op 8 juli is het Verbond van Zuidwest getekend door 100 partners

Terugblik 2e reeks bijeenkomsten (oktober)

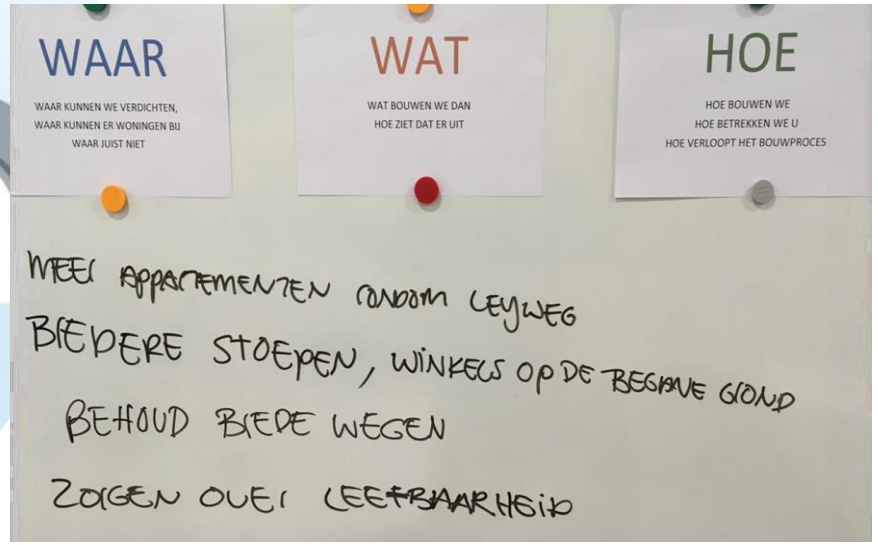

Vervolg proces

Hoe gaat het verder?

- Vanaf deze week start het schrijven van de visie
- 1e kwartaal volgend jaar naar college; ter inzag legging
- Mogelijkheid tot indienen zienswijze
- Verwerking zienswijzen en adviezen
- Besluitvorming 2e helft volgend jaar (college, raadscommissie en raad)

Wonen en leefomgeving – Wat hebben we opgehaald?

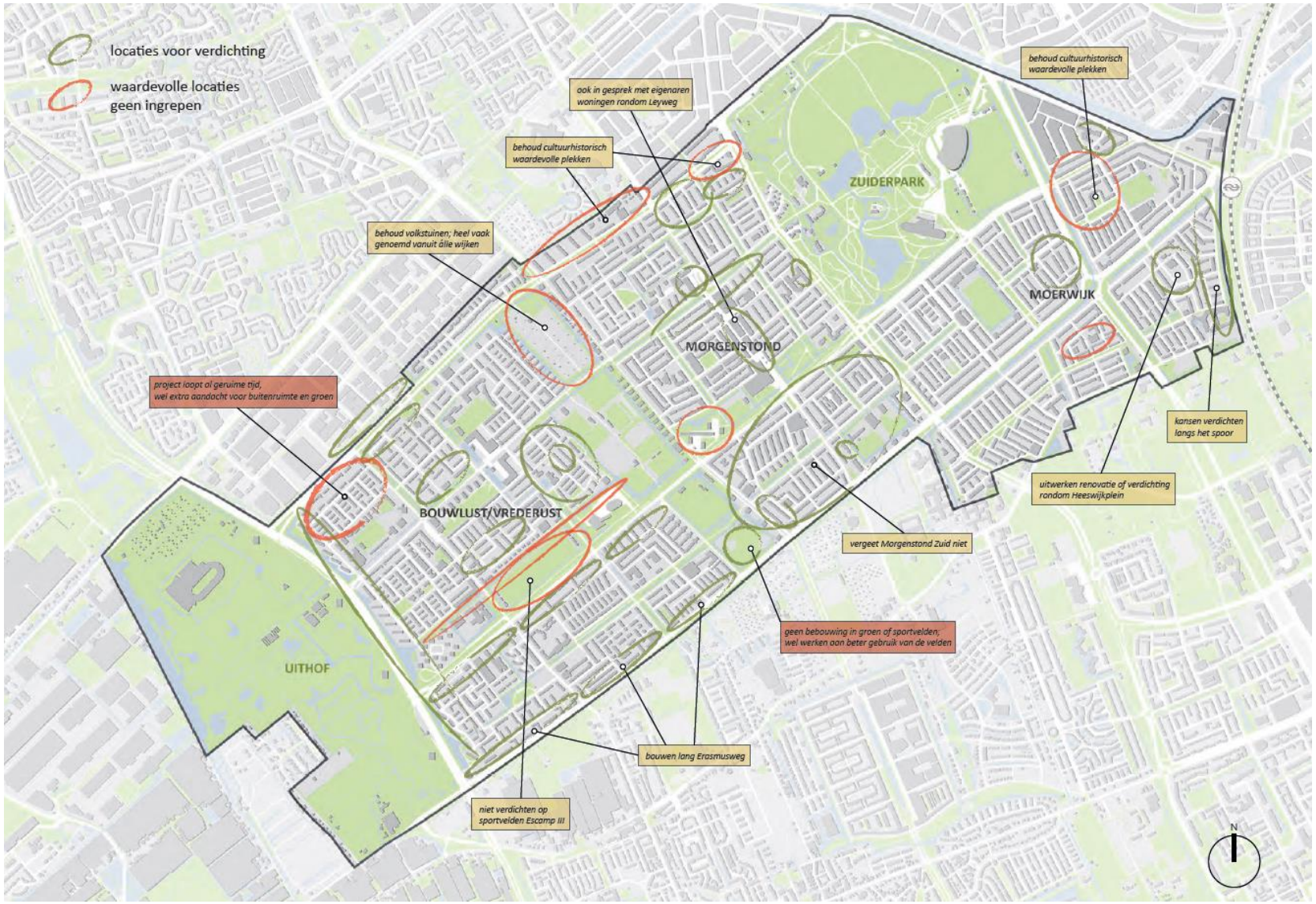

Wonen en leefomgeving – Hoe verwerken?

- Ideeën over bebouwing nemen we op in beeldkwaliteitsplannen
- Zorgen over hoogbouw vragen om maatwerk en goede participatie bij planontwikkelingen.
- Hoogbouw is op sommige plekken nodig, om elders ruimte te maken (groen, openbare ruimte)
- Zorgen over sociale woningbouw en mate van verdichting is een belangrijk signaal, maar is vastgesteld beleid.

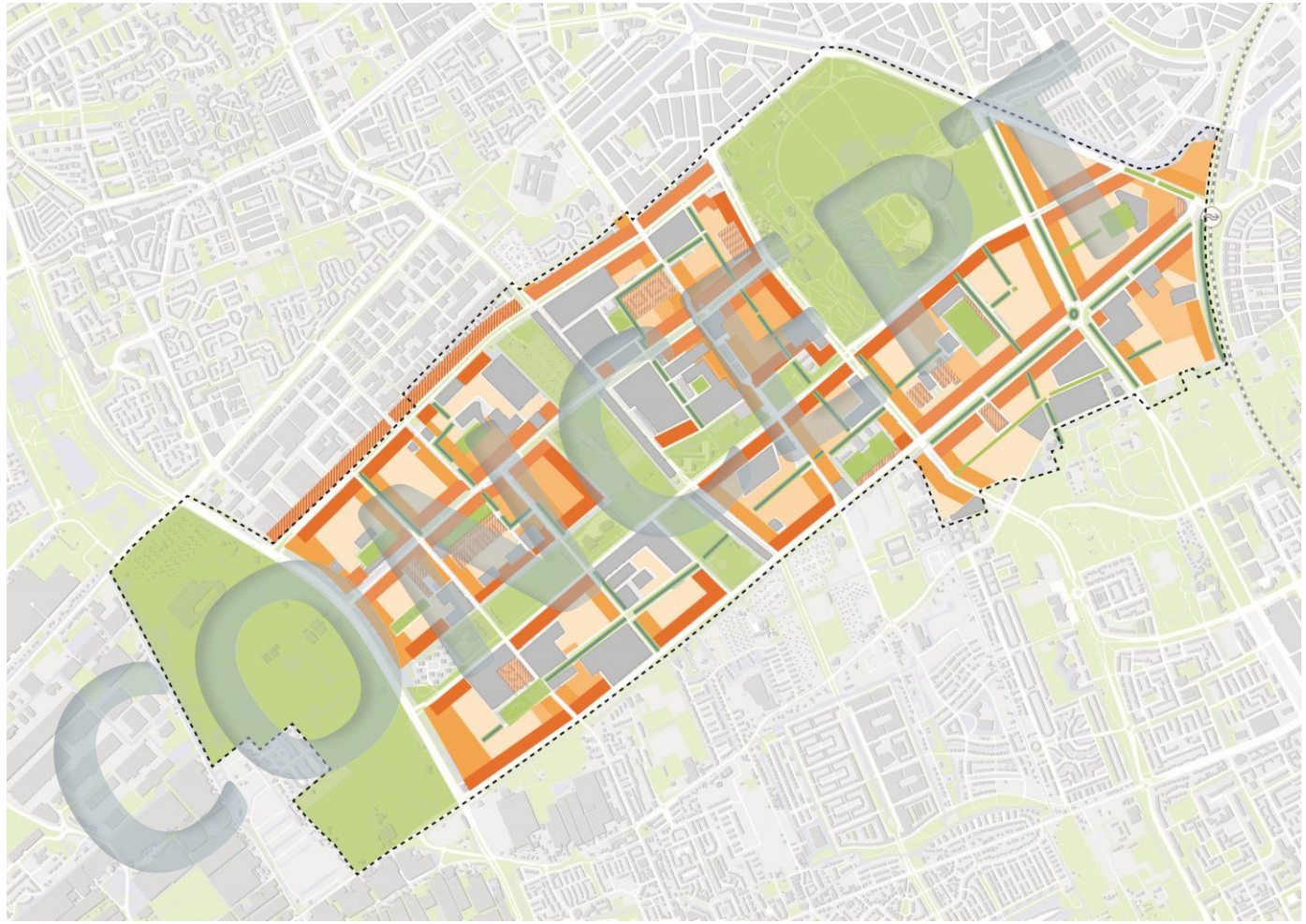

Aanscherpen kansenkaart voor verdichting

Voorzieningen en economie – Wat hebben we opgehaald?

Den Haag Zuidwest verdient een levendig centrum

Escampvelden zijn te gesloten en vaak niet benut

Meer voorzieningen voor kunst en cultuur graag

Denk ook aan de jongeren

De huisarts moet goed bereikbaar zijn

Leuke koffietentjes waar je elkaar kan ontmoeten zijn er bijna niet

Sportvoorzieningen bij basisscholen zijn ideaal voor kinderen tm12 jaar

Voorzieningen en economie – Hoe verwerken?

Uitgangspunten

- IN DE BUURT
- OP MAAT
- BIJ ELKAAR
- TOEGANKELIJK EN BEREIKBAAR
- LEVENDIG EN AANTREKKELIJK

Sportfaciliteiten

3 basisscholen
Kinderopvang

14 seniorenwoning
18 studenten-woningen
daktuinen

Restaurant, auditorium, Bibliotheek, Welzijnsfuncties, CJG

Voorbeeld het Gebouw, Leiden

Wonen op de verdiepingen

Horeca en cultuur in de plint

Voorbeeld Fenix, Rotterdam

Openbare ruimte – Wat hebben we opgehaald?

OPENBARE RUIMTE & GROEN

Thema: groen en ecologie

Andere besproken thema's:

- Sport en spel
- Ontmoeting
- Fiets- en voetganger

ONTWERPPRINCIPES (die passen bij de wensen van/ gekozen door bewoners)

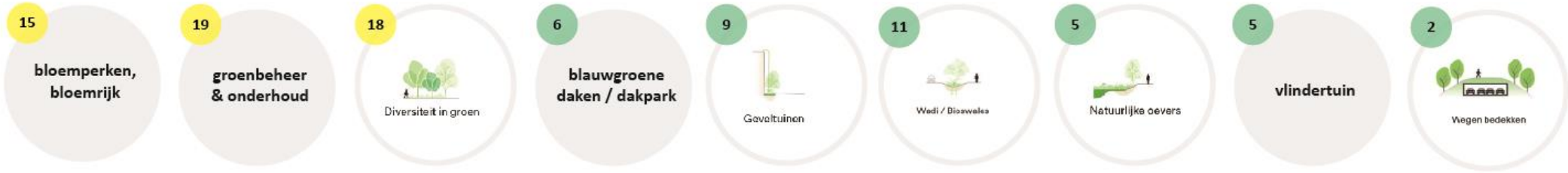

VOORBEELDPROJECTEN (die passen bij de wensen van/ gekozen door bewoners)

Openbare ruimte – Hoe verwerken?

Integrale opgave

- Sport en bewegen
- Spelen
- Ontmoeten
- Mobiliteit
- Groen en ecologie
- Gezondheid
- Klimaat en energie

Mobiliteit – Wat hebben we opgehaald?

- Voetpaden beter toegankelijk, veilig oversteken
- Fietsen aantrekkelijker maken, o.a. goede fietsenstallingen
- OV verbindingen naar centrum en regio verbeteren
- Bij deelmobiliteit twijfelt men over meerwaarde
- Overlast door foutparkeren en hardrijden
- 2/3 is voor parkeerregulering, maar betaalbaar en voor het gehele gebied

Mobiliteit – Hoe verwerken?

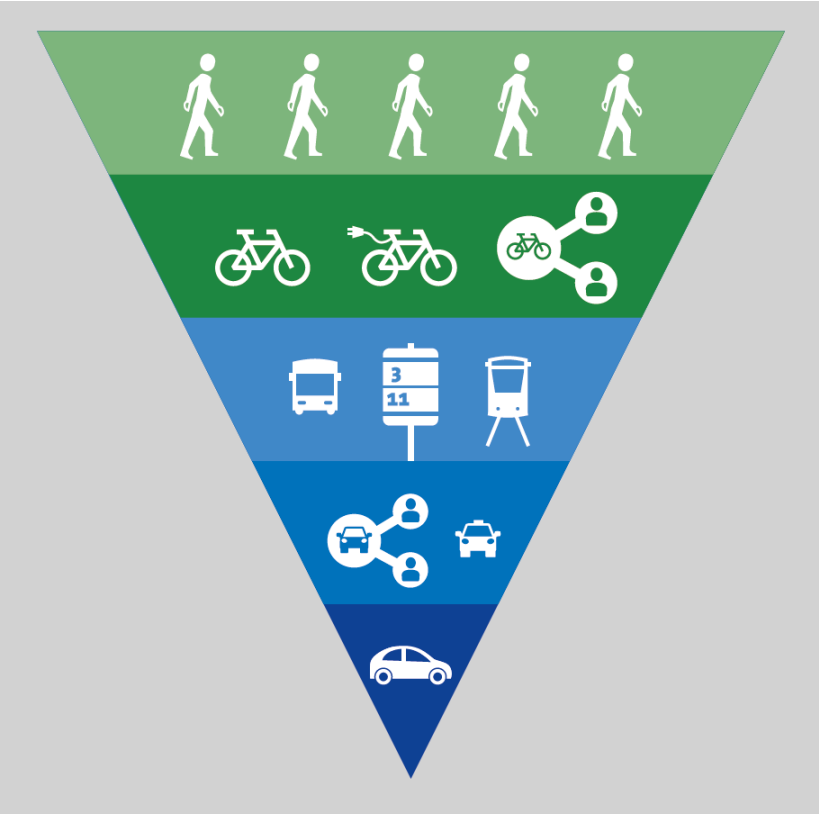

- Goede looproutes naar voorzieningen en OV haltes
- Veilige en prettige fietsroutes en goede fietsenstallingen
- OV ‘de wijk uit’ verbeteren (Rijswijk, Westland, centrum)
- Deelmobiliteit is maatwerk, aansluiten op behoefte per buurt
- Parkeerregulering invoeren in samenhang, voor heel Zuidwest
- Doorgaand autoverkeer uit de wijken

samenvattend

- Zuidwest staat voor grote opgaven
- De mensen nu en in de toekomst staan daarbij centraal
- Samen bouwen we aan een betere toekomst

Zuidwest 2040

Zuidwest is een prettige en veilige wijk om samen te leven

Zuidwest 2040

Groei en ontwikkeling:
inzet op onderwijs, voorzieningen
en wijkeconomie

Zuidwest 2040

Groene stedelijke leefomgeving:
duurzaam, karakteristiek en verbonden

ZUID WEST

Panelgesprek

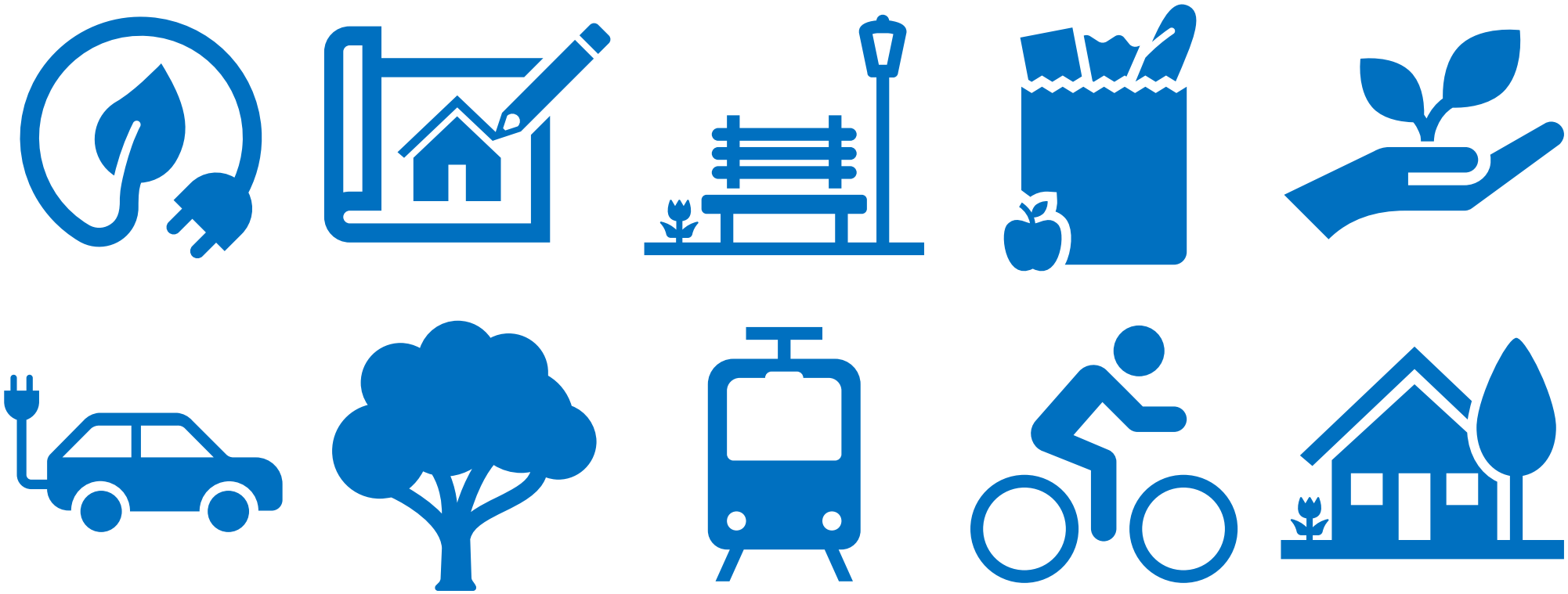

Meer informatie vindt u op:
www.denhaag.nl/zuidwest

Voor vragen kunt u mailen naar:
structuurvisiezuidwest@denhaag.nl

Overlast:
- ❑ Buitenbeter app
- ❑ www.denhaag.nl/meldingen
- ❑ Telefoonnummer: 14070

ZUIDWEST op z'n best!

Structuurvisie Den Haag Zuidwest

NOVEMBER 2021

THEMA: **VOORZIENINGEN**

VOOR EEN AANTREKKELIJKE LEEFOMGEVING

REACTIES OP HUIDIGE VOORZIENINGEN

- Avontuurlijk groen ontbreekt
- Speciaal onderwijs heeft een wacht-lijst
- De huisarts moet goed bereikbaar zijn
- Denk ook aan de jongeren
- Niet alle voorzienin-gen zijn bekend bij iedereen
- Sportvoorzieningen bij basisscholen zijn ideaal voor kinderen tm12 jaar
- Meer werk voor jongeren is be-langrijk
- De psychische zorg is te ver weg
- Het is fijn als de basisschool ook andere functies zoals een fysiotherapeut en logo-pedist in het gebouw heeft
- Den Haag Zuidwest verdient een leven-dig centrum
- Meer voorzienin-gen voor kunst en cultuur graag
- Leuke koffietentjes waar je elkaar kan ontmoeten zijn er bij-na niet
- Escampvelden zijn te gesloten en vaak niet benut

TYPE VOORZIENINGEN

SPORTEN EN BEWEGEN · KUNST EN CULTUUR · ZORG EN WELZIJN · LEREN EN ONTWIKKELEN · BOODS-SCHAPPEN · HORECA · WERK

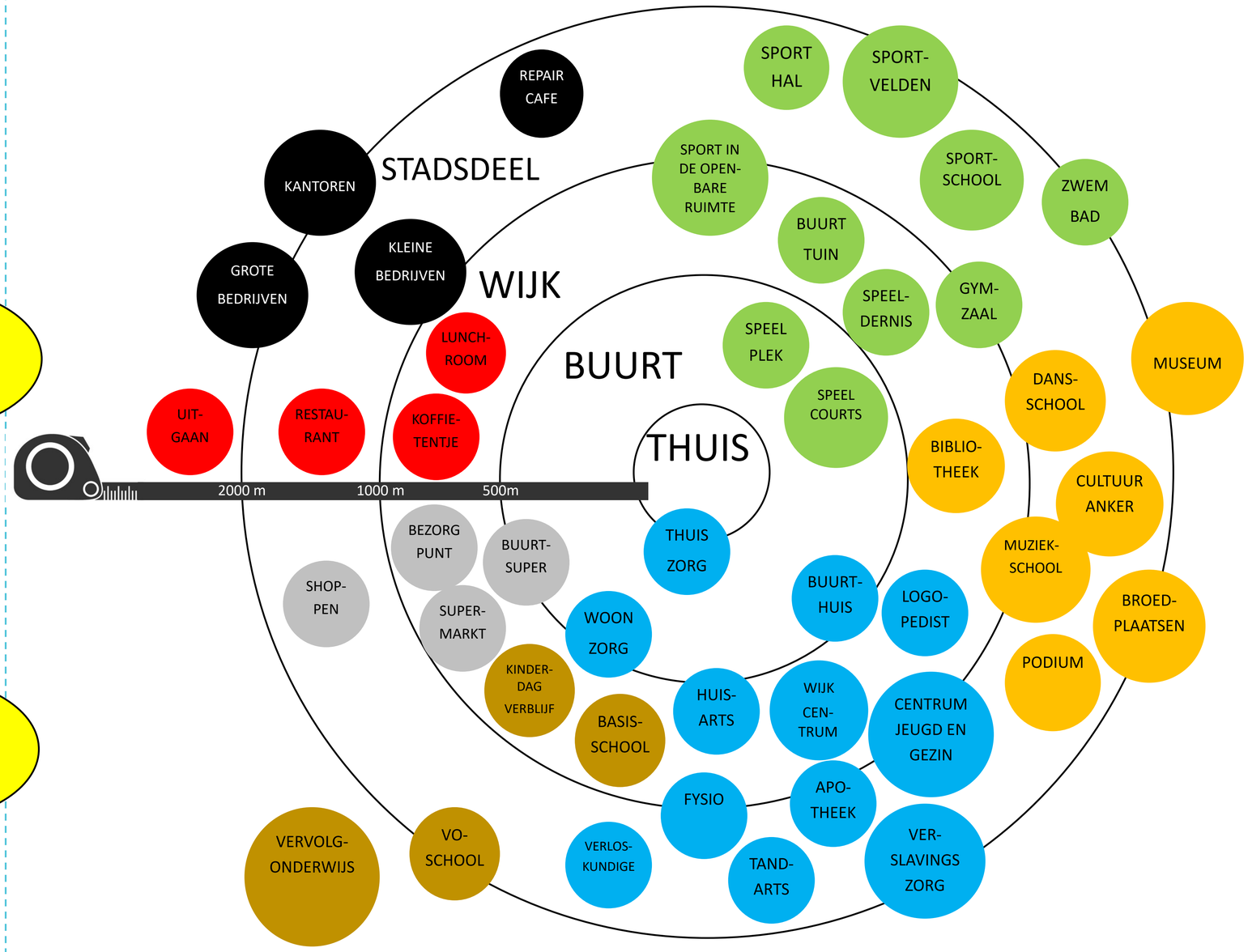

LEGENDA

- scholen
- winkels en horeca
- zorg
- gebedshuizen
- sportcomplexen
- cultuur, sociaal- maatschappelijk

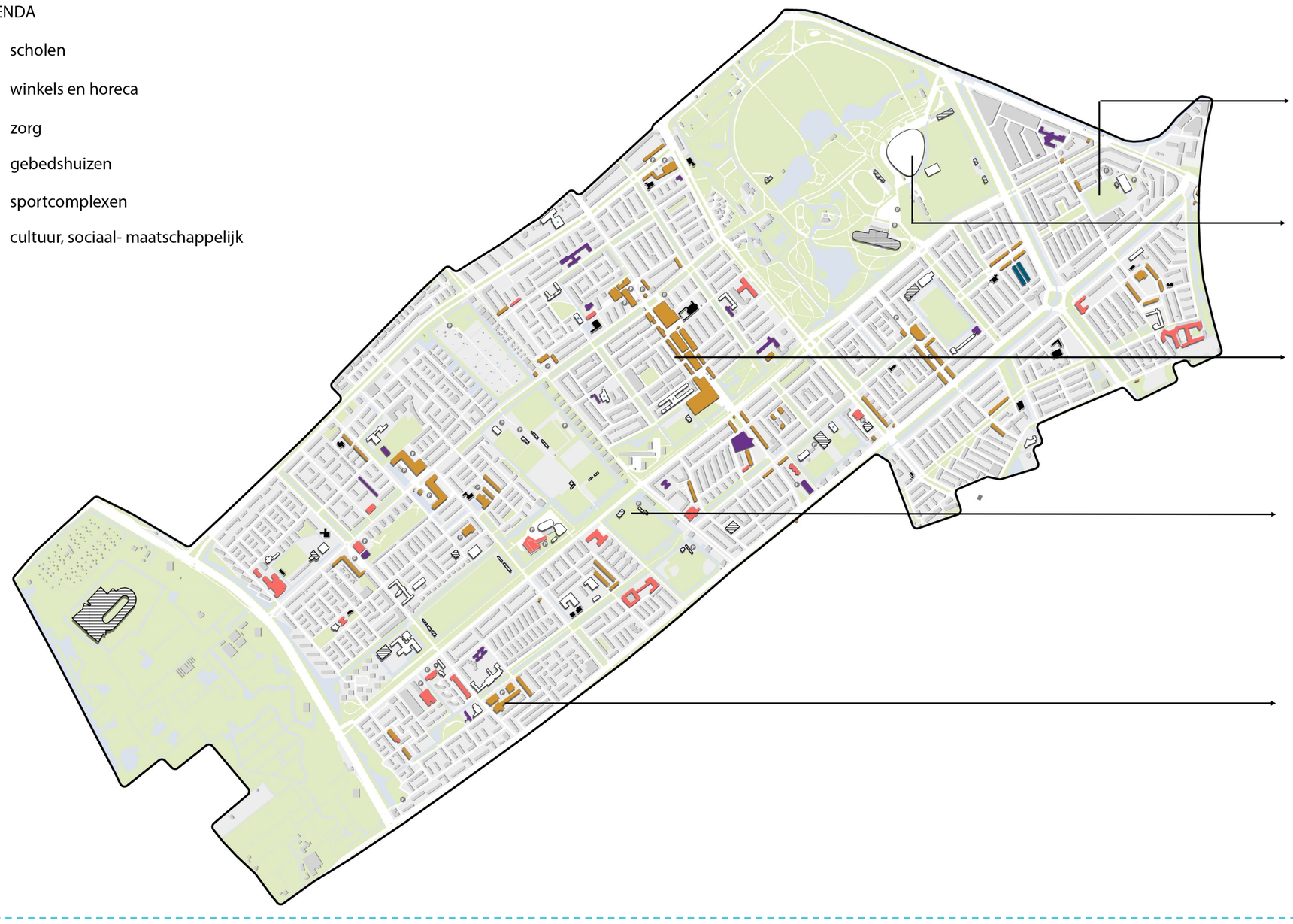

SPORT EN BASISSCHOOL BIJ ELKAAR WERKT GOED

SPORTCAMPUS OOK BESCHIKBAAR VOOR DE BUURT?

HOE KRIJGEN WE DEN HAAG ZUIDWEST LEVENDIG?

MAAK SPORTPARK ESCAMP MEER OPEN EN UITNODIGEND

MET MEER HORECA WORDT DE WIJK LEVENDIGER

THEMA: **VOORZIENINGEN**

VOOR EEN AANTREKKELIJKE LEEFOMGEVING

AMBITIES VOORZIENINGEN

IN DE BUURT

OP MAAT

BIJ ELKAAR

TOEGANKELIJK EN BEREIKBAAR

LEVENDIG EN AANTREKKELIJK

TYPE VOORZIENINGEN

SPORTEN EN BEWEGEN

KUNST EN CULTUUR

ZORG EN WELZIJN

LEREN EN ONTWIKKELEN

BOODS-SCHAPPEN

HORECA

WERK

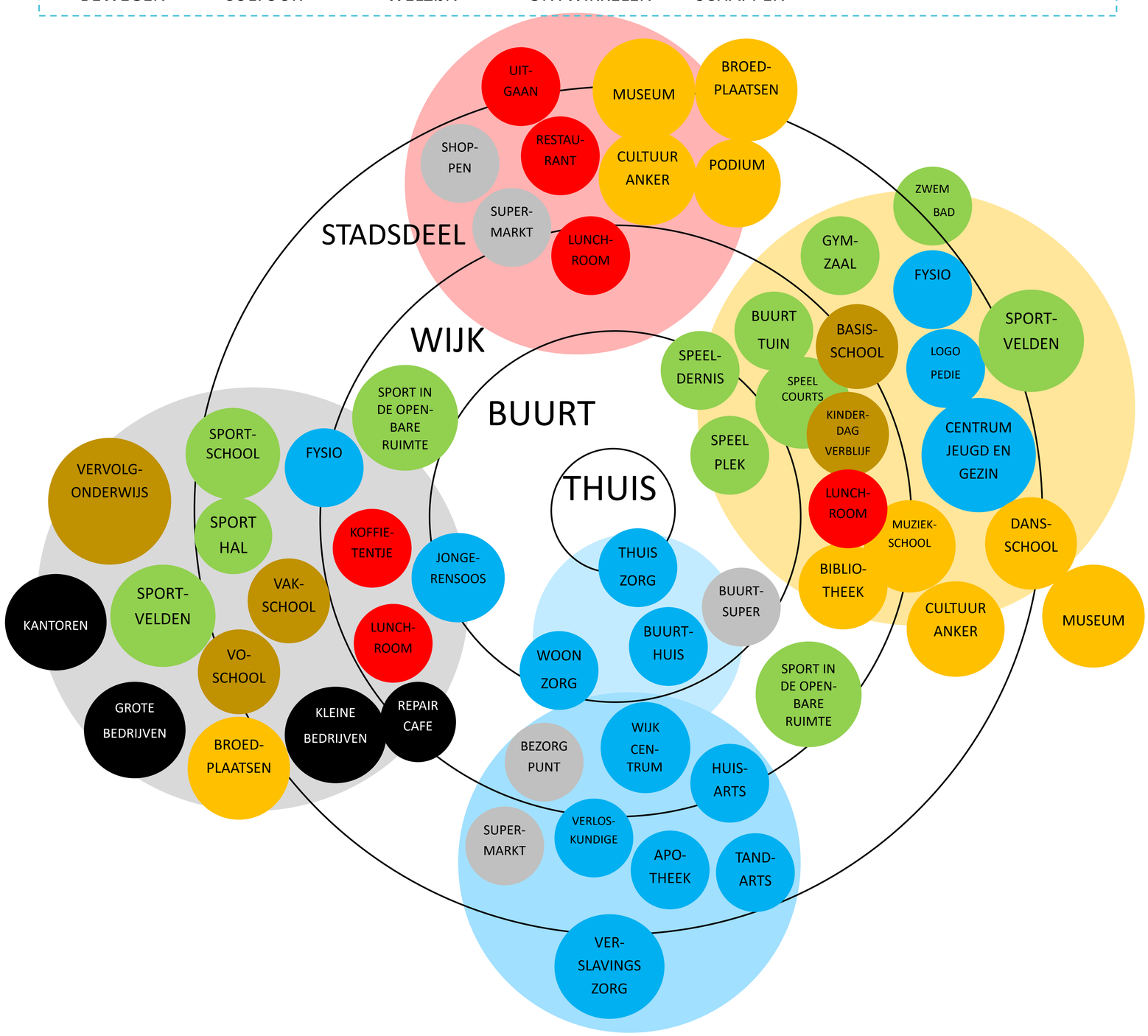

REFERENTIEBEELDEN VOORZIENINGEN

KANSEN IN TIJDELIJKHEID

SPORT EN ONTMOETING IN COMBINATIE MET SCHOOL

MOESTUIN/ LUNCHROOM/ LEERWERKBEDRIJF IN COMBINATIE MET SCHOOL, ONTMOETINGSPLEK OUDERS

PLEKKEN VOOR LEREN WERKEN EN INNOVEREN

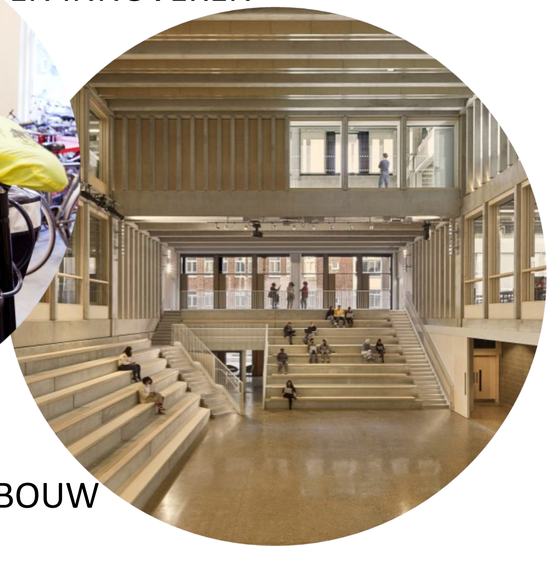

THEATER EN WIJKGEBOUW

THEMA: **GROEN & ECOLOGIE**

“het wijkgroen als dynamisch en verrijkend parklandschap”

“er is een rattenprobleem”

ONTWERPPRINCIPES

- 19 groenbeheer & onderhoud
- 18 diversiteit in groen
- 6 blauwgroene daken / dakpark
- 9 Geveltuinen
- Natuurlijke kavelgrenzen
- 5 Natuurlijke oevers
- 5 vlindertuin
- 2 Wegen bedekken
- 1 natuurspelen
- 15 bloemperken, bloemrijk
- 11 wadi, bioswales
- 5 vogelbosjes, houtrillen
- 3 vaste planten
- 9 mini-bos
- 6 buurtmoestuin
- 3 singelpark
- 2 collectieve tuinen
- 2 pluktuin
- 2 hondenuitlaatplek

“behoud volkstuinen”

“behoud ecologische zone”

VOORBEELDPROJECTEN

VISIE GROEN EN ECOLOGIE

THEMA: **ONTMOETING** 6

“buurtparels als aanjager voor een aantrekkelijke leefomgeving”

ONTWERPPRINCIPES

2 Gemeenschaps-straat

1 stadsstrand

4 houten vlonders langs het water

9 wijktuin, binnentuin, gemeenschapstuin

5 alle leeftijden en doelgroepen

12 ontmoeten, zitten in het groen, park/gazon

1 boombanken

1 Verwijderen van parkeerplaatsen

1 Autovrije initiatieven

3 Zachte overgangen publiek privaat

2 informele zitgelegenheid

huis/buurtkamer

4 terras, horeca, bij winkels

6 speeltuinen

3 sociaal zitten

1 langs wandelroutes

1 “theater Dakota en Zuiderpark theater”

VOORBEELDPROJECTEN

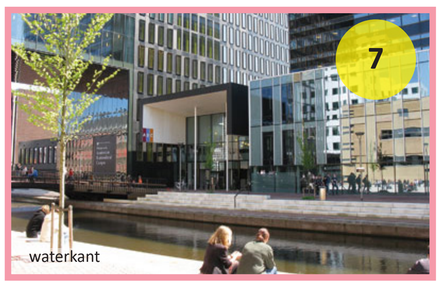

1 “buurtbewoners voelen zich medeverantwoordelijk”

ANALYSE ONTMOETING

LEGENDA

- ontmoeten rondom pleinen bevorderen
- ontmoeten rondom voorzieningen bevorderen
- sportvelden als verblijfplaats en toegankelijker maken
- ontmoeten in het Singelpark
- zitgelegenheden creëren bij openbare speelplek
- extra voorzieningen voor ontmoeting in parken
- behoud van belangrijke ontmoetingslocaties
- zitgelegenheden rondom speelplek (buurttuin)

THEMA: **SPORT & SPEL** 4

“de openbare ruimte als uitnodigende sport- en speeltuin”

“behoud van sportvelden, en + nieuwe samenwerkingen” 3

“..en ook doelgroepen”

ONTWERPPRINCIPES

- 2 multi-speeltoestel
- 2 calesthenics
- skate obstakels
- 6 hardlooprondje
- 38 natuurlijk spelen
- 4 rolstoelvriendelijk
- 2 nabij scholen
- 7 alle leeftijden
- Water speeltuin
- 4 sportlint
- 2 yoga-tuin
- 3 speellint
- 1 brede stoep
- 3 overdekt sport en spel
- 1 bewegingsapparaten
- 10 aantrekkelijk, uitdagend, diversiteit
- 1 spelen en horeca

“behoud van bestaande en toevoegen van nieuwe speelplekken” 4

VOORBEELDPROJECTEN

VISIE SPORT EN SPEL

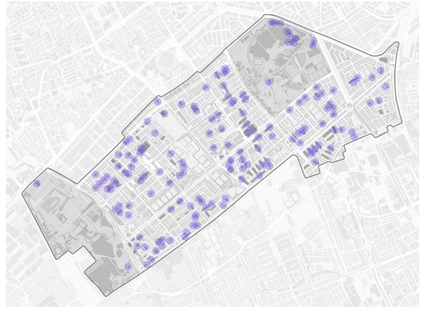

- Sportparken zijn buiten verenigingstijden zoveel als mogelijk open voor gebruik door buurtbewoners. Dat geldt ook voor parken.
- Er zijn voldoende sportvelden en –hallen om te kunnen sporten (maatschappelijke referentienormen). Deze zijn makkelijk te bereiken en voor iedereen toegankelijk.

LEGENDA
- 0-6 jaar
- 7-12 jaar
- 13-18 jaar

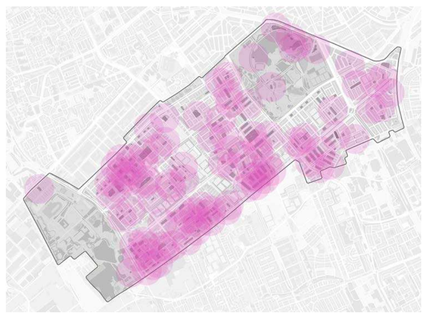

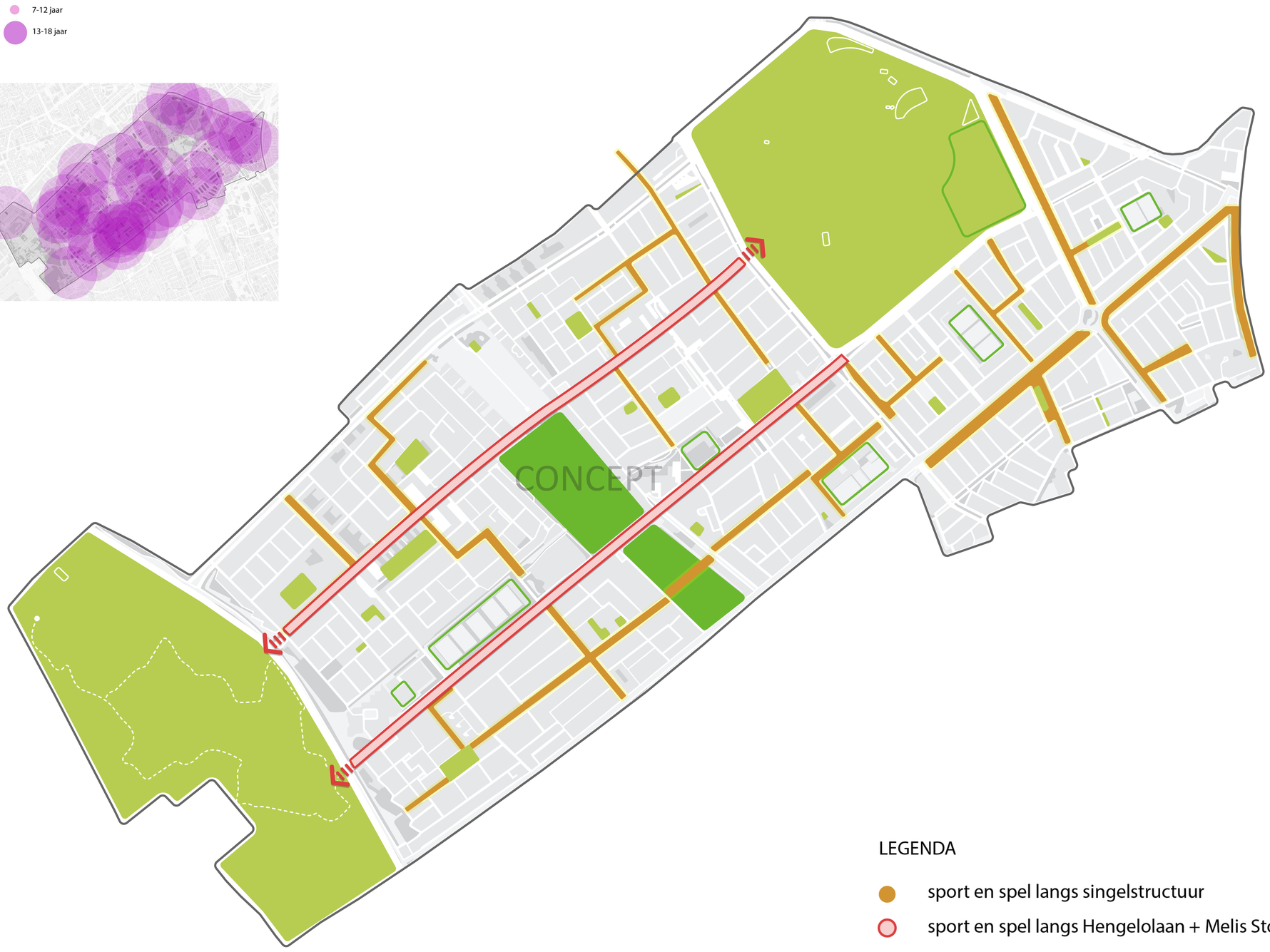

LEGENDA
- sport en spel langs singelstructuur
- sport en spel langs Hengelolaan + Melis Stokelaan
- toegankelijk maken van sportvelden
- parken: sport en spel in het groen
- escamp I + II in visievorming

THEMA: (LOPEN &) FIETSEN

“langzaam verkeerroutes als drager voor een beleefbare wijk”

ONTWERPPRINCIPES

VOORBEELDPROJECTEN

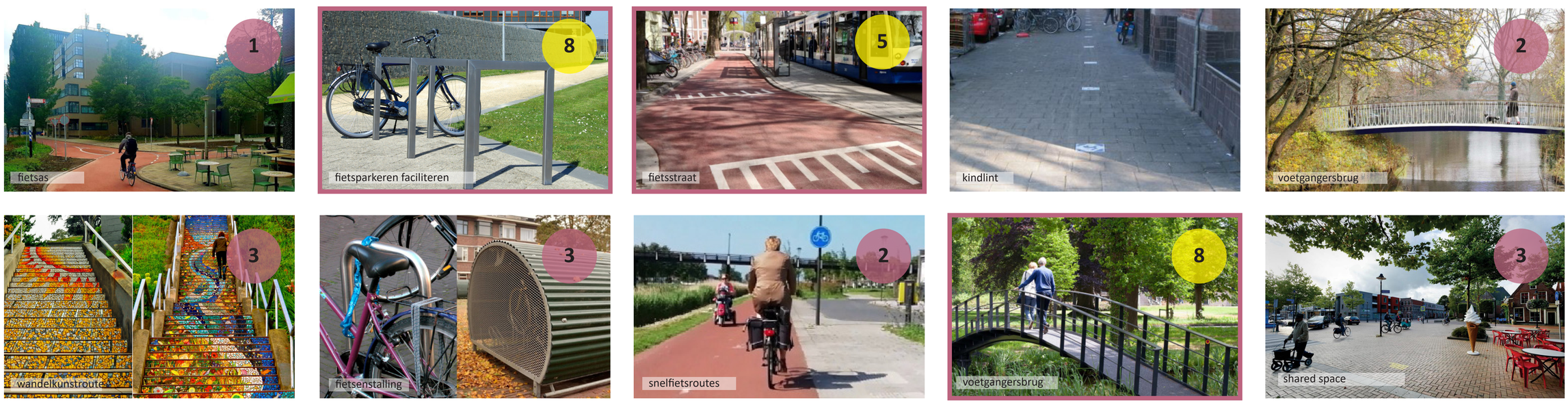

VISIE FIETSKAART (voor visie voetganger, zie mobiliteit)

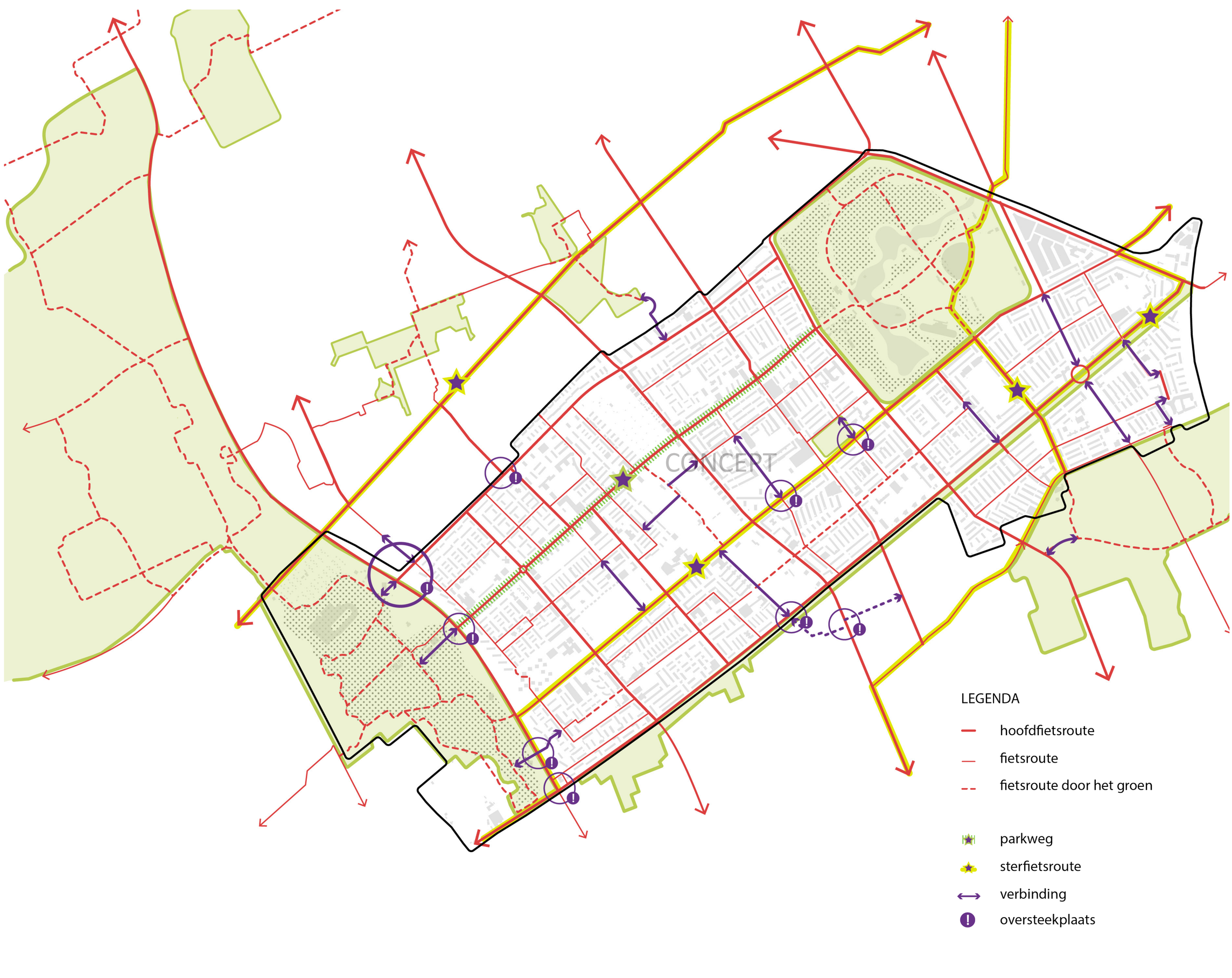

de **INTEGRALE OPGAVE**

Sport, spel en bewegen langs de lange lijnen (FLUXX)

- snelle fiets- en voetgangersroute(s)
- verbinden van parken
- groene lange lijnen
- op de Hengelolaan ruimte voor sport en bewegen
- langs de Melis Stokelaan ruimte voor natuurlijk spelen

Groene verbindingen tussen de parken

- verbinden van buurten
- langs scholen
- nabij voorzieningen
- aantakken op OV-haltes

Potentiële wandelrondjes per buurt

Ontmoeten, voet- en fietsganger verbindingen (FLUXX)

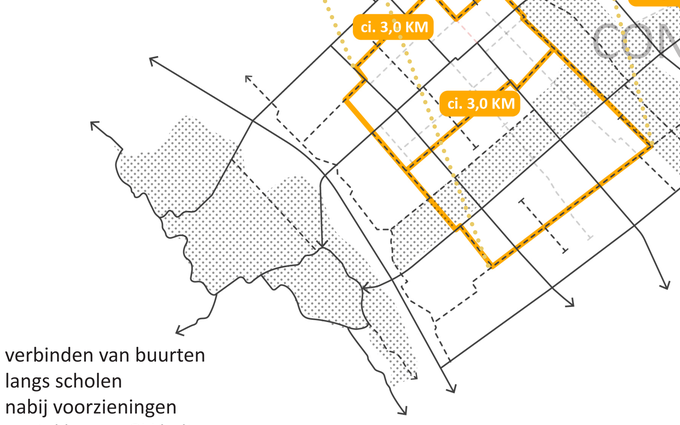

Herprofilering singels t.b.v. Singelpark

Concept Singelpark

THEMA: **DILEMMA'S MOBILITEIT**

Hoe werd er gekozen in de verschillende wijken, en wat valt op?

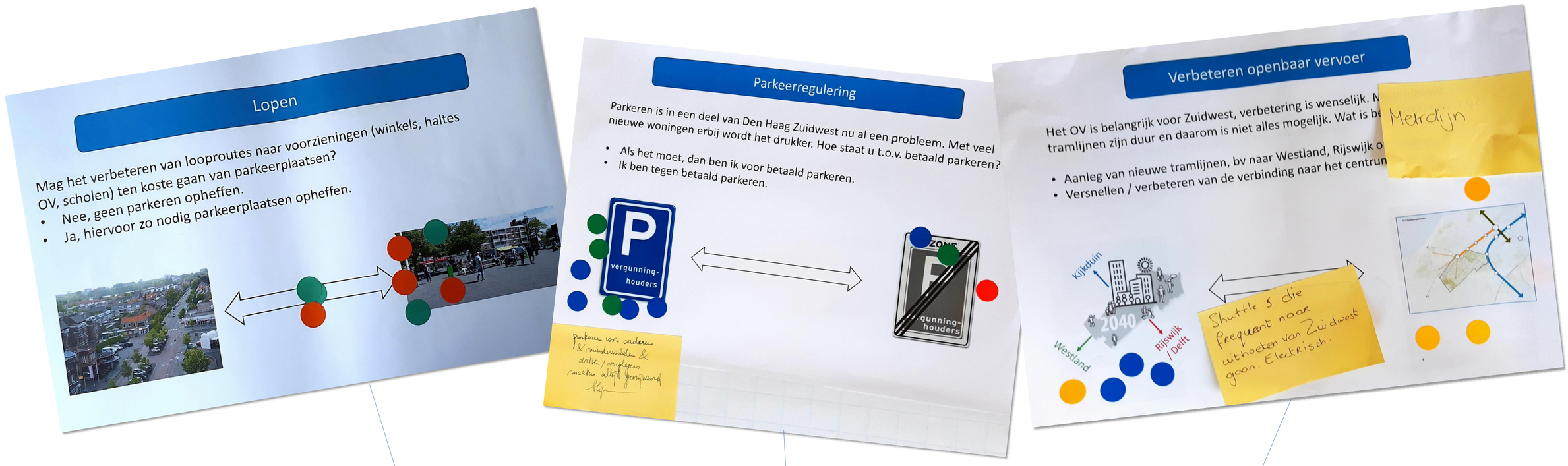

	Moerwijk		Vrederust		Morgenstond		Den Haag ZW
Lopen verbeteren hoofdroutes		wel parkeren opheffen / geen par...		geen parkeren opheffen / wel parkeren opheffen		wel parkeren opheffen / geen parkeren opheffen	
geen parkeren opheffen	19%		50%		46%		41%
wel parkeren opheffen	81%		50%		54%		59%
Verbeteren OV nieuwe lijnen		verbeteren verbindingen centrum / nieuwe lijnen regio		nieuwe lijnen regio / verbeteren verbinding...		nieuwe lijnen regio / verbeter... verbindi...	
nieuwe lijnen regio	40%		63%		69%		62%
verbeteren verbindingen centrum	60%		38%		31%		38%
Station Moerwijk		meer gebruik trein via station Moerwijk					
meer gebruik trein via station Moerwijk	100%						
geen gebruik trein	0%						
Station Moerwijk				verbindingen centrum belangrijker		verbindingen centrum belangrijker / meer trams...	
meer trams station Moerwijk			0%		27%		
verbindingen centrum belangrijker			100%		73%		
Woonbuurten en doorgaand verkeer (DV)		geen DV, grotere woongebieden		geen DV, grotere woongebieden / beperkt DV blijven...		geen DV, grotere woongebieden / beperkt DV blijven...	
beperkt DV blijven toestaan	0%		42%		43%		37%
geen DV, grotere woongebieden	100%		58%		57%		63%
Deelmobiliteit		is de regel geworden in 2040 / gaat gee...		gaat geen grote rol spelen / is de regel geworden...		gaat geen grote rol spelen / is de regel geworden i...	
is de regel geworden in 2040	80%		33%		36%		44%
gaat geen grote rol spelen	20%		67%		64%		56%
Fietsen en fietsparkeren		meer fietsenstallingen eigen fietsen					
meer fietsenstallingen eigen fietsen	100%						
meer gebruik deelfietsen	0%						
Fietsen en fietsparkeren				individuele bergingen per woning /		collectief grote ruimtes / individuele bergingen...	
collectief grote ruimtes			10%		67%		
individuele bergingen per woning			90%		33%		
Parkeerregulering				voor parkeerregulering / tegen parkeerregule...		voor parkeerregulering / t... ...	
voor parkeerregulering			57%		88%		
tegen parkeerregulering			43%		12%		
Parkeren, waar?		in garages / op straat		in garages		in garages / op st...	in garages / ... ...
in garages	75%		100%		85%		89%
op straat	25%		0%		15%		11%

THEMA: **MOBILITEIT**

Ruimte voor lopen / ruimte voor de auto

Ruimte voor goede loopverbindingen in de wijk

De getoonde kaarten zijn voorbeelden en worden door de Gemeente nog verder uitgewerkt.

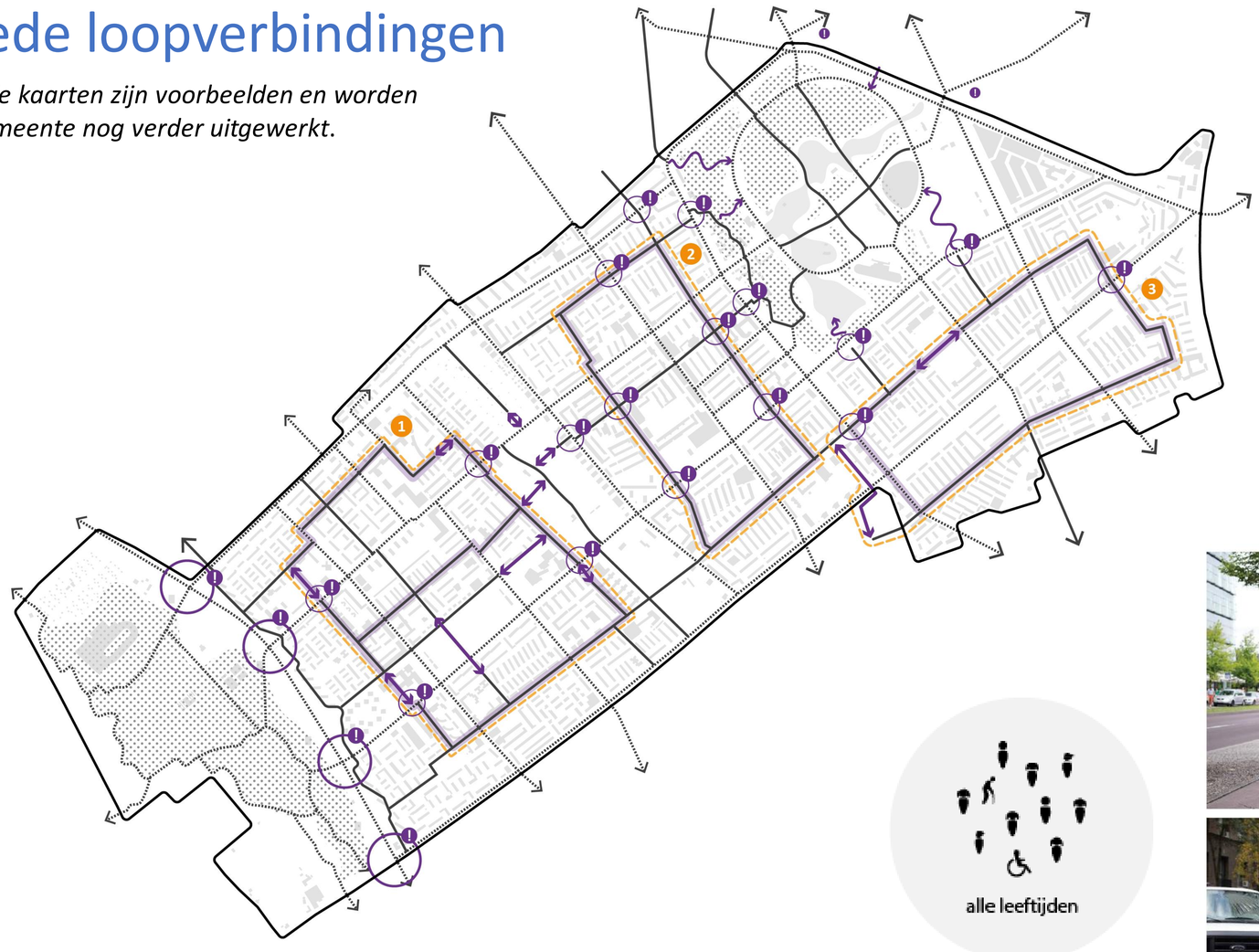

+ Ambitie: nieuwe verbindingen om bereikbaarheid te verbeteren,

+ Ambitie: oversteekbaarheid verbeteren aan de Lozerlaan, Hengelolaan, Melis Stokelaan, Dedemvaartsweg, Erasmusvaart, Leyweg en Loevesteinlaan,

+ Ambitie: wandelroutes door de wijk om buurten (voorzieningen, parken, speelplekken) en OV-haltes beter te ontsluiten,

Doorgaand autoverkeer zo veel mogelijk gebundeld aan de randen van de wijk

De getoonde kaarten zijn voorbeelden en worden door de Gemeente nog verder uitgewerkt.

WONEN & LEEFOMGEVING

WAAR kunnen we verdichten en waar juist niet?

PRINCIPES VERDICHTING DEN HAAG ZUIDWEST

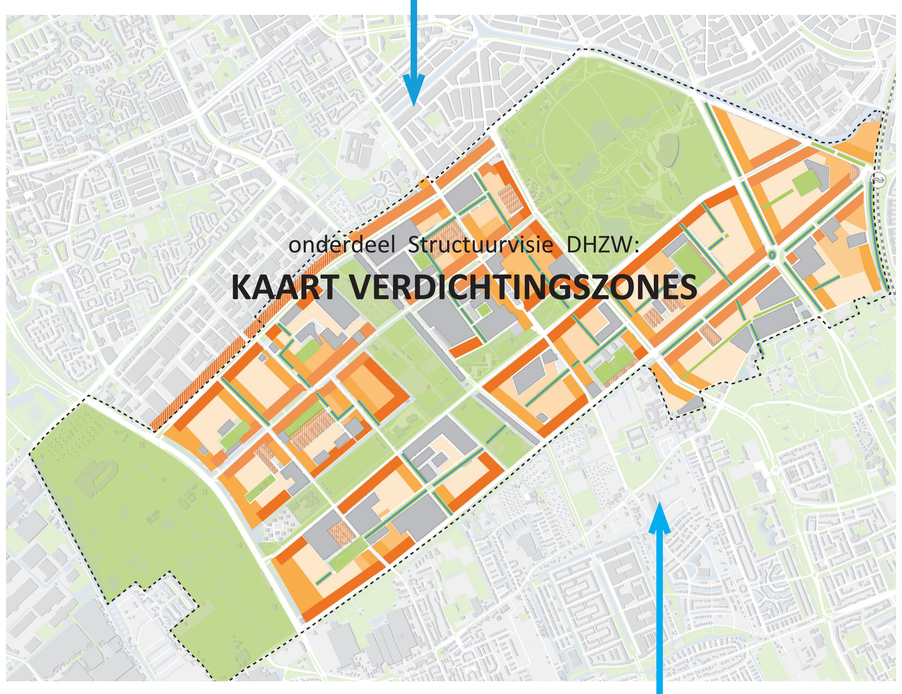

INPUT BEWONERS OVER LOCATIES IN DEN HAAG ZUIDWEST

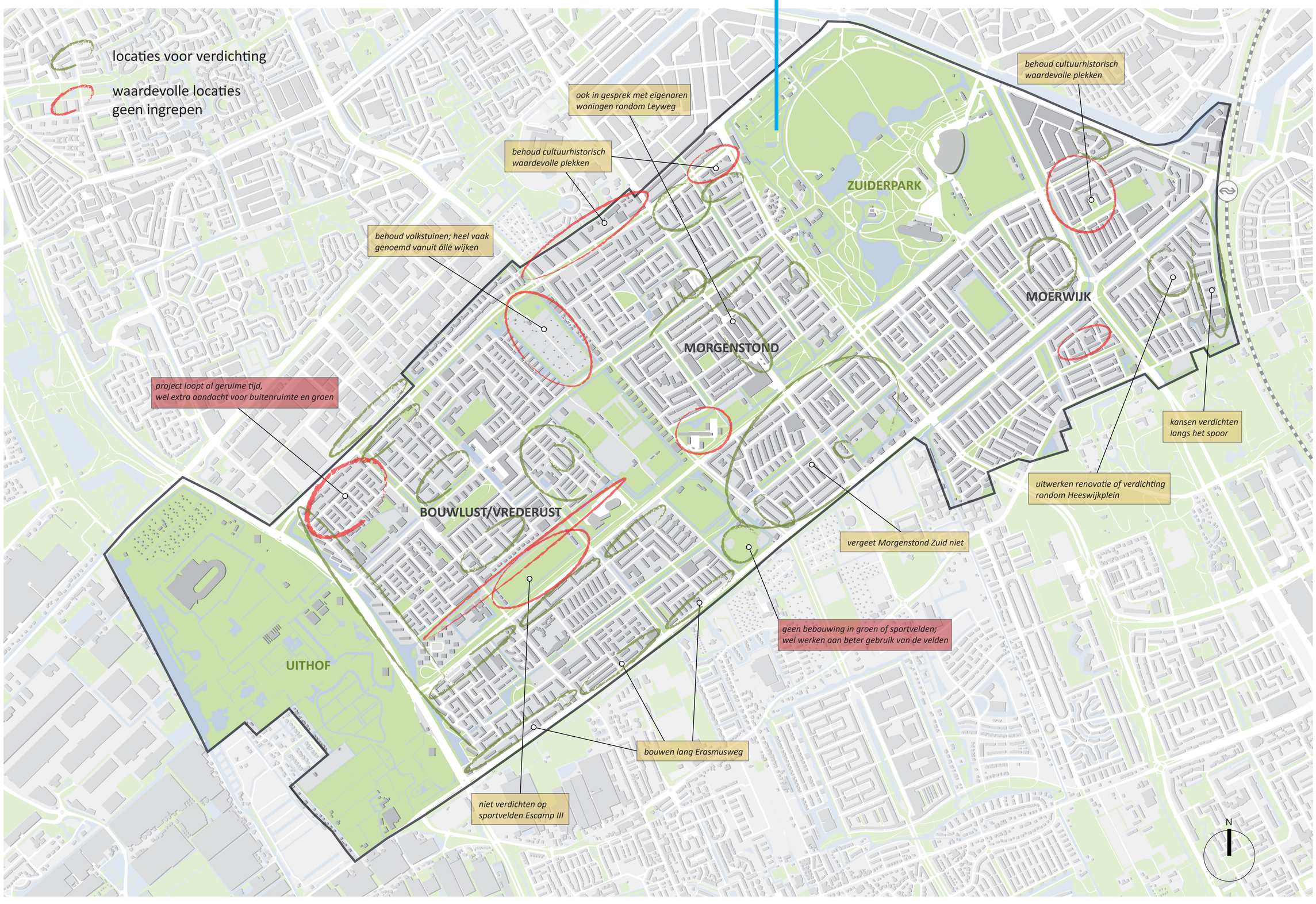

WONEN & LEEFOMGEVING

__WAT__ voor woningen komen er, hoe zien ze er uit, voor wie zijn ze?

VISIE DEN HAAG ZUIDWEST

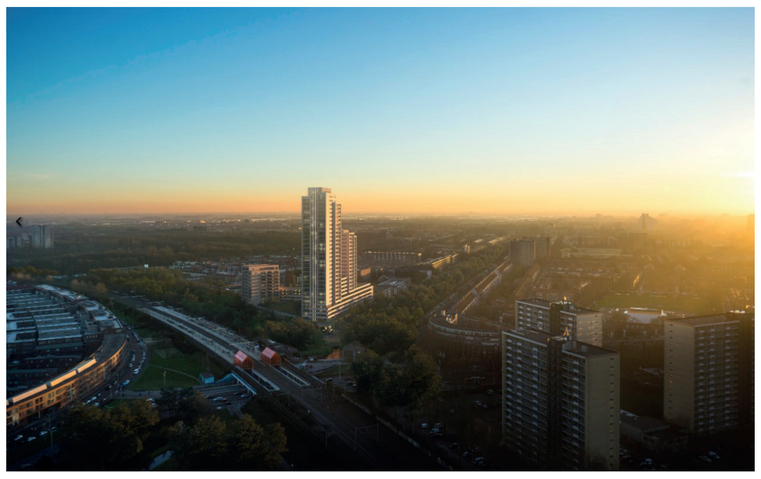

verdichten waar het kan

vernieuwen waar het moet

versterken van voorzieningencentra

INPUT BEWONERS OVER BEBOUWING

opmerkingen

- *iconische gebouwen*
- *let op windhinder*
- *groene binnenterreinen*
- *kleinschalige bebouwing*
- *goede plinten*
- *historie is belangrijk*
- *ruimte voor ontmoeten; geen anonieme bebouwing*
- *renovatie niet altijd de beste oplossing*

collages

verwerking in structuurvisie

onderdeel Structuurvisie DHZW:

CULTUURHISTORISCHE WAARDEBEPALING

onderdeel Structuurvisie DHZW:

BEELDKWALITEITSPLAN(NEN)

INPUT BEWONERS OVER WOONPROGRAMMA

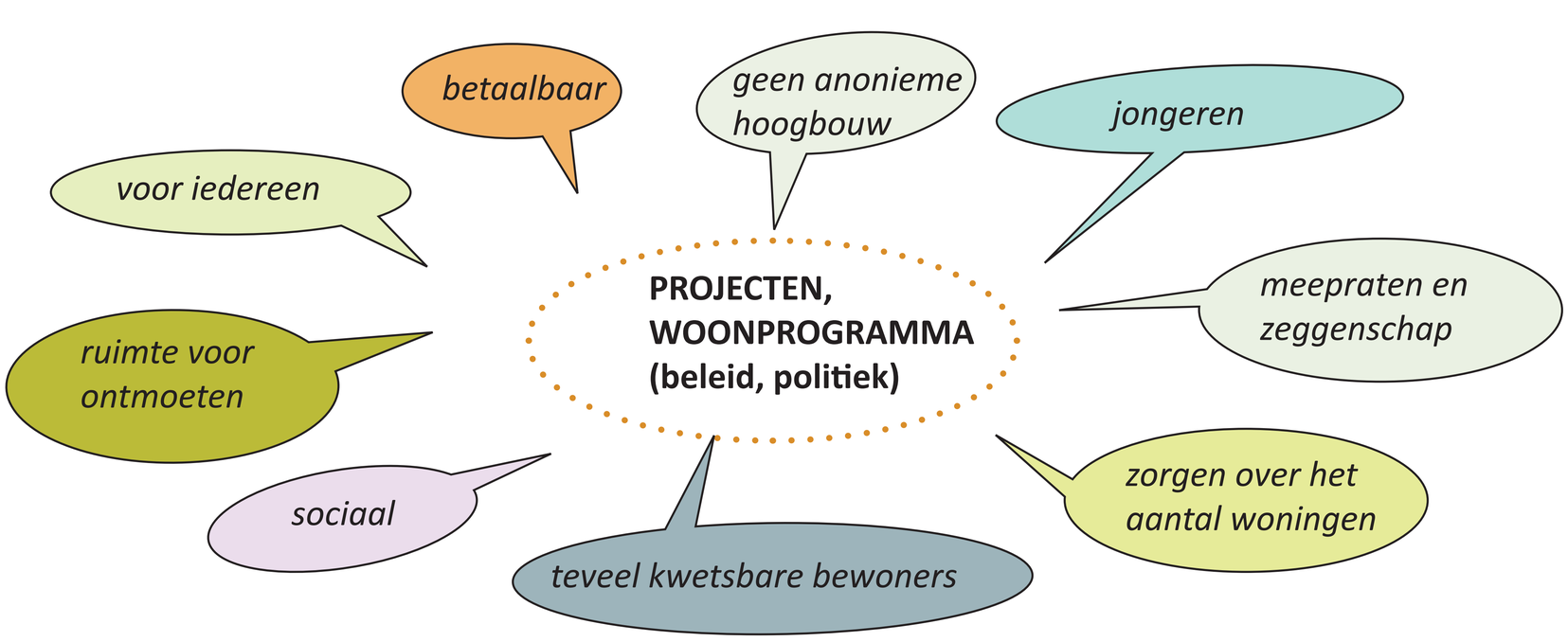

Bijlage VI: Resultaten gesprek met leerlingenraad Zuidwestcollege, 18 januari 2022

Er is genoeg keus om te sporten in Zuidwest

Mentimeter

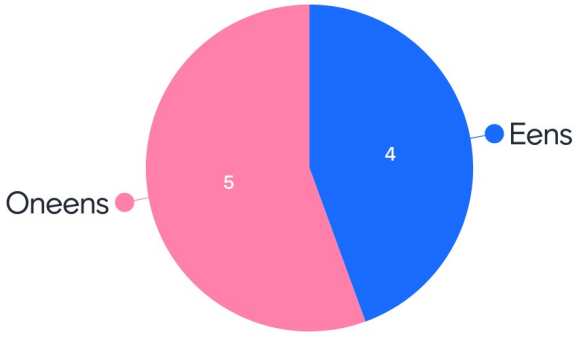

9

Van welke parken maak je gebruik?

Mentimeter

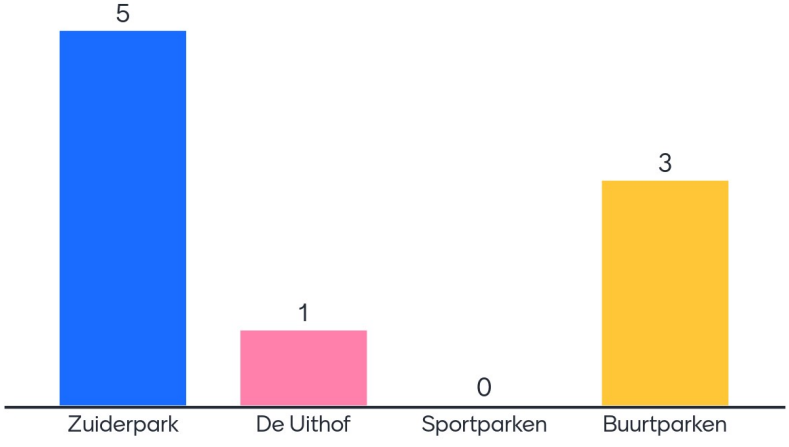

9

Welke leuke plekken in de wijk moeten wij rekening mee houden?

Mentimeter

Speeltuinen

De plein bij bouwlust

Speeltuinen

Speeltuinen

Parken

Venen (Mosveen Rietveen enz) Bouwlust (Stede)

page park ,moestuin (oude park)

Parken, speeltuinen en pleintjes

Wat vind je belangrijk voor de toekomst van Zuidwest?

Mentimeter

7

Waar woon je?

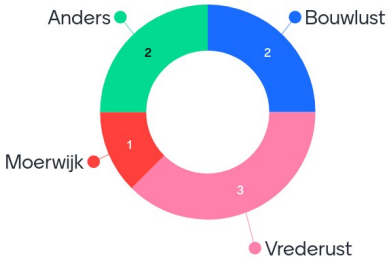
Anders
Bouwlust
Moerwijk
Vrederust
2
2
1
3

Mentimeter
ZUIDERPARK
MOER
MORGENSTOND
BOUWLUST VREDERUST
8

Ik ben trots op Zuidwest

Mentimeter

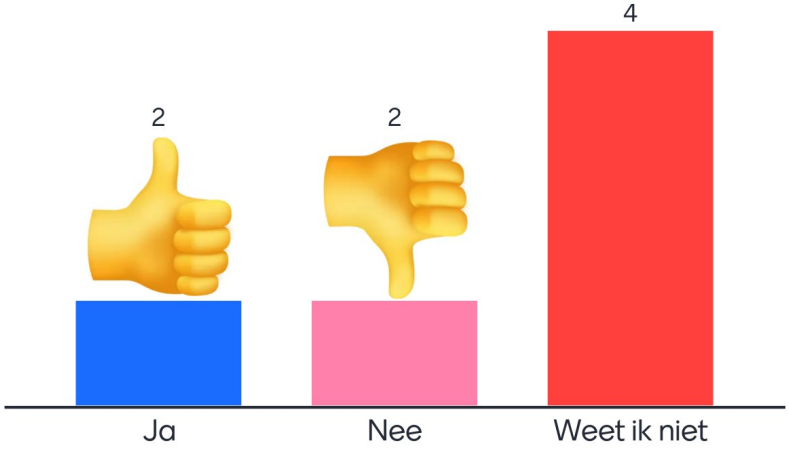

Ik geef Zuidwest rapportcijfer:

Mentimeter

Over 10 tot 20 jaar woon ik nog in Zuidwest

Mentimeter

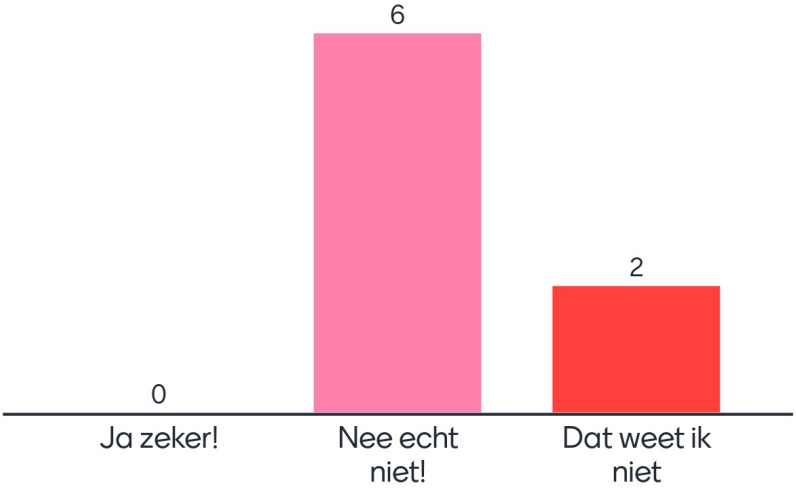

Zo ziet mijn eerste huis eruit

Mentimeter

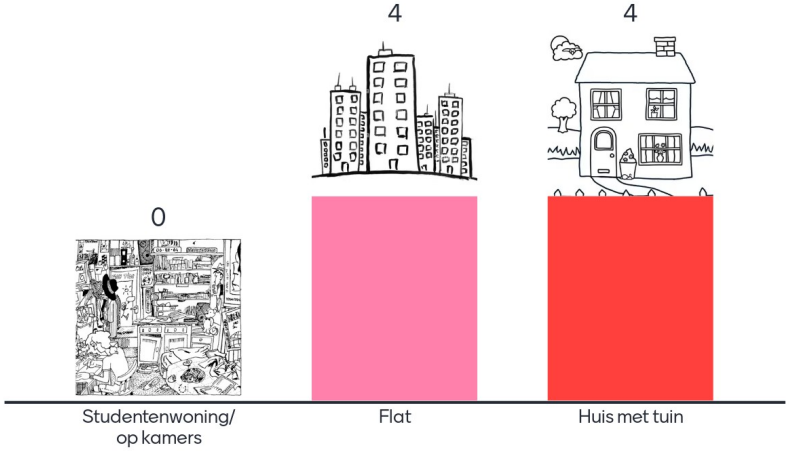

Als je een miljoen mocht besteden, wat zou je veranderen aan Zuidwest?

Mentimeter

Tafels stoelen wc veranderen

Meer beveiliging rondom de school door de politie of handhaving

De ovs de huizen de activiteiten de veiligheid de winkelscentrums de natuur de wegen en zebrapaden oplaad plekken autos meer fietspaden diversiteit in vmbo scholen meer stages minder armmoede vernieuwing van speelplaats

Huizen, en minder werkloosheid. Minder dakloosheid. Meer electrische voertuigen

Armoede ik zou het uitgeven aan mesnse die het nodig hebben. Ook zou ik graag wat geld geven aan de zorg en politie. En activiteiten voor de kindere in de buurt.

De huizen en de meubels in de school

Meer activiteiten, en meer denken aan kinderen (als dat dan niet eigenwijs klinkt) En meerde werk plaatsen voor mensen van 15 tm 25

nieuwe huizen meer activiteiten meer parken en vernieuwing aan parken

Mooiere parken meer activiteiten aangezien het nu verminderd is meer winkels buurthuis mooier maken meer bomen en mooie bloempjes (meer natuur)

11

Als je een miljoen mocht besteden, wat zou je veranderen aan Zuidwest?

Mentimeter

Beter investeren in betere dingen zoals meer bedrijven in de zorg

meer rookvrije gebieden

11

Ik heb een bijbaantje in de wijk

Mentimeter

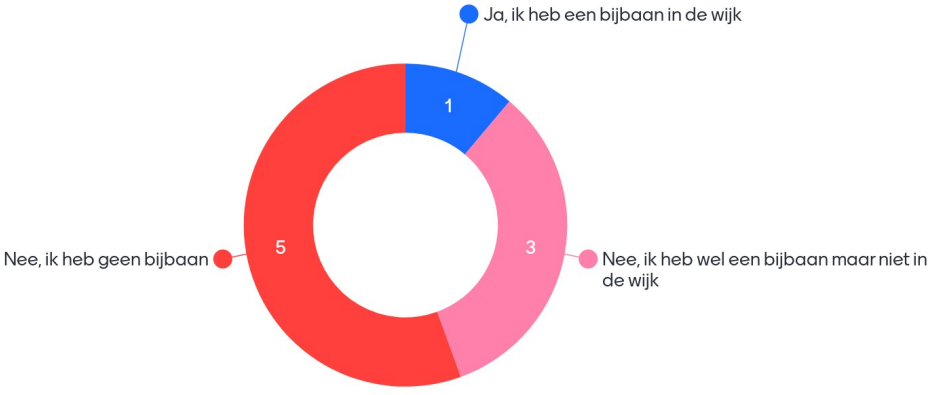

9

Ik kan makkelijk een bijbaan in de wijk vinden

Mentimeter

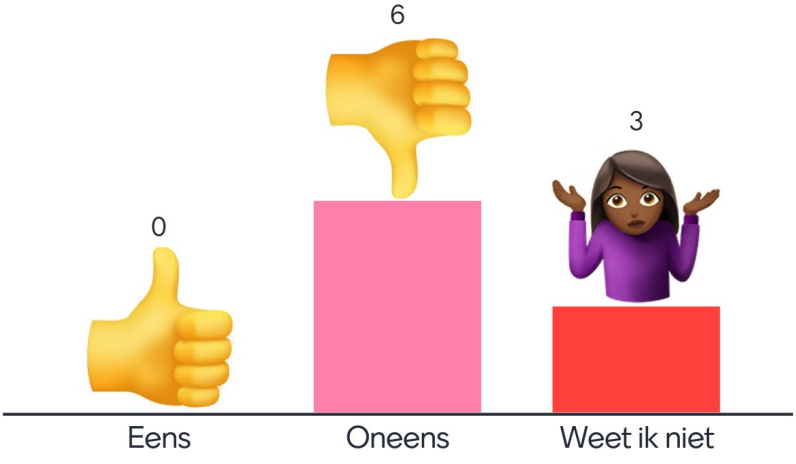

Er is voor mij genoeg te doen in Zuidwest
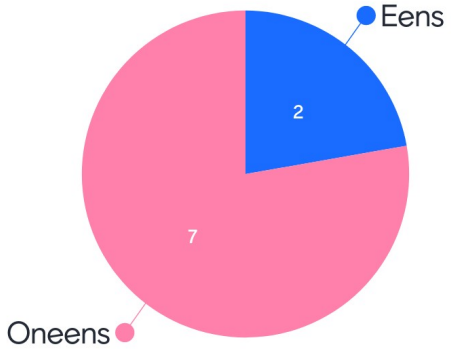
Mentimeter